

turčenko ·
fedulov

130.328

odbrambena
dejstva
u toku
napada

VOJNA BIBLIOTEKA

INOSTRANI PISCI

NOVINE IZ VOJNE NAUKE I TEHNIKE

KNJIGA SEDMA

UREĐIVAČKI ODBOR

general-pukovnik Srećko MANOLA, general-pukovnik u penziji Božo LAZAREVIĆ, general-potpukovnik Boško ĐURIČKOVIĆ, viceadmiral Bogdan PECOTIĆ, general-potpukovnik Mirko BULOVIC, general-potpukovnik u penziji Vekoslav KOLB, general-major avijacije Nikola LEKIĆ, vazduhoplovnotehnički pukovnik Miroslav BORAS, tehnički pukovnik Mihajlo KOKOLJEVIĆ dipl. inž., pešadijski pukovnik Milan GLUMAC, pešadijski pukovnik Zdravko ĐUKOVIĆ (odgovorni urednik)

VOJNOIZDAVAČKI ZAVOD
B E O G R A D
1967.

CENTRALNA VOJNA BIBLIOTEKA

INV. BR.

130327

V. V. TURČENKO i M. V. FEDULOV

**ODBRAMBENA
DEJSTVA
U TOKU NAPADA**

CENTRALNA
VOJNA
BIBLIOTEKA

NASLOV DELA U ORIGINALU

В. В. ТУРЧЕНКО, М. В. ФЕДУЛОВ

ОБОРОНИТЕЛЬНЫЕ ДЕЙСТВИЯ
В ХОДЕ НАСТУПЛЕНИЯ

Preveo s ruskog
peš. pukovnik Teodosije Parezanović

Военное издательство
Министерства обороны СССР
Москва — 1966.

SADRŽAJ

	Str.
NAPOMENE SOVJETSKOJ REDAKCIJE	6
UVOD	7
G l a v a p r v a : USLOVI PRIMENE ODBRAMBENIH DEJSTAVA U TOKU NAPADA I NJIHOVE KARAKTERISTIČNE CRTE	11
1. Karakter savremenog napada. Potreba primene odbrambenih dejstava u toku napada	11
2. Uslovi primene odbrambenih dejstava u toku napada	19
3. Prelazak jedinica u odbranu u toku napada	35
4. Neke specifičnosti odbrambenih dejstava bez primene nuklearnog oružja	39
5. Karakteristike odbrambenih dejstava u toku napada	41
G l a v a d r u g a : STRUKTURA ODBRANE U TOKU NAPADA	57
1. Zahtevi koji se postavljaju pred odbranu	58
2. Stvaranje grupacija snaga i sredstava za izvođenje odbrambenih dejstava	63
3. Vatreni sistem u odbrani u toku napada	69
4. Inžinjerijsko uređenje zemljišta pri prelasku u odbranu u toku napada	75
G l a v a t r e ē a : ORGANIZACIJA ODBRANE U TOKU NAPADA	80
1. Zahtevi kojima treba da odgovori organizacija odbrane	80
2. Donošenje odluke za odbranu	87
3. Postavljanje borbenih zadataka i organizovanje sadejstva	102
4. Organizovanje izvidanja	105
5. Organizovanje zaštite jedinica od nuklearnog oružja pri prelasku u odbranu	110
6. Organizacija maskiranja	115
7. Organizovanje političkog rada	118
G l a v a č e t v r t a : ODBRAMBENA DEJSTVA U TOKU NAPADA	122
1. Dejstva jedinica pri prelasku u odbranu u toku napada	123
2. Odbijanje protivnapada neprijatelja	141
3. Dejstva jedinica koje su, prešavši u odbranu, odbile protivnapad neprijatelja	155
ZAKLJUČAK	160

NAPOMENE SOVJETSKE REDAKCIJE

U delu se, na osnovu istraživanja savremenih borbenih sredstava i karaktera napada izlažu teoretske postavke i daju neka praktična uputstva za organizovanje i izvođenje odbrambenog boja u toku napada. U knjizi se rasvetljavaju sledeća pitanja: karakter savremenog napada i potreba da se u toku napada primene odbrambena dejstva; uslovi primene odbrambenih dejstava u toku napada; karakteristične crte i struktura odbrane; organizovanje odbrane i izvođenje odbrambenog boja. Pri tom se dejstva jedinica razmatraju bilo da se primenjuje nuklearno oružje ili ne.

Knjiga je namenjena oficirima kopnene vojske, a biće korisna i za starešine drugih vidova oružanih snaga, kao i za rezervne oficire i pitomce Vojnih akademija.

U V O D

U posleratnom periodu do pojave nuklearnog oružja, vojna teorija se u svim zemljama bazirala uglavnom na iskustvima drugog svetskog rata. Taktika se potpuno rukovodila tim iskustvima, a njih su prema mogućnostima uzimali kao osnovu i za borbenu obuku u procesu obučavanja i vaspitanja armije. Uz to, osnovni vid borbenih dejstava je, kao i ranije, bio napad, a odbrana se i dalje delila na blagovremenu i organizovanu na brzu ruku. Smatralo se takođe da odbranu u taktičkim razmerama mogu da primenjuju jedinice jedne ili obe strane.

Ali kad se pojavilo nuklearno ružje koje je u vojnem delu*) obeležilo revolucionarni skok, sva teoretska istraživanja, pa prema tome i u oblasti odbrane, zasnivala su se na kraju samo na uslovima nuklearnog rata.

Nesumnjivo je da borbena dejstva uz primenu nuklearnog oružja treba razmatrati kao osnovnu varijantu. U prvom redu jedinice se moraju pripremati za takva dejstva. Uporedo s tim vojna teorija mora da ima u vidu da se borbena dejstva mogu odvijati i bez upotrebe nuklearnog oružja. Takva situacija može da nastane u lokalnim ratovima, kao što je to bilo u Koreji, Egiptu, Alžиру, kao što se događa u Vijetnamu. Sem toga i u nuklearnom ratu,

---

*) U sovjetskoj vojnoj terminologiji »Vojno delo« je uslovan termin koji obuhvata mnoge pojmove: vojnu nauku i tehniku, ratnu veštinu, organizaciju i formaciju oružanih snaga, pripremu zemlje i stanovništva za rat itd. Pošto u našoj vojnoj terminologiji ne postoji takav širok termin, to je u prevodu zadržan originalni termin »vojno delo«. Prim. prev.

na pojedinim manje važnim pravcima, zaraćene strane mogu da izvode borbena dejstva bez upotrebe nuklearnog oružja.

Jasno je da se jedinice moraju pripremati i za takva dejstva. One moraju znati da napadaju, da izvode susrete borbe, gonjenje i odbranu, kako pri korišćenju nuklearnih sredstava različite namene, tako i bez njih, uz primenu samo običnog (klasičnog) oružja. Jedinice, komandanti i štabovi će bezuslovno težiti da organizovano i brzo iz pokreta prelaze iz napada u odbranu kako bi, u slučaju potrebe, uspešno odbili pokušaj neprijatelja da preotme inicijativu.

Mogućnost da ratujuće strane upotrebe nuklearno oružje i druga savremena borbena sredstva, kvalitativno novi vidovi oružanih snaga i rodova vojske, neminovno će prouzrokovati suštinske promene u teoriji i praksi ratne veštine i njenih grana. U isto vreme bitno će se izmeniti karakter borbenih dejstava jedinica, uslovi, forme i načini njihovog organizovanja i izvođenja čak i ako ratujuće snage ne upotrebe nuklearna sredstva. U oba slučaja prirodno, mnoge teoretske postavke u principu i dalje važe, ali se razvijaju i dobijaju nov kvalitativan sadržaj, a neke zastarevaju, postaju nepogodne i umesto njih pojavljuju se nove. U skladu s tim, mnoga pitanja organizovanja i pripremanja borbenih dejstava jedinica, a isto tako i komandovanja u ratu, moraće se rešavati na potpuno nov način.

Tako, kada ratujuće strane primenjuju nuklearno oružje do sada nepoznate snage, još jasnije nego ranije izbjija u prvi plan napad u koji će se neuporedivo povećati odlučnost ciljeva i zamah, napregnutost, brzina i dinamičnost dejstava jedinica. Napad, kao i ranije, ostaje osnovni vid borbenih dejstava i kad se ne primenjuje nuklearno oružje, zbog toga što se samo odlučnim napadom može izvojevati pobeda nad neprijateljem. Iskustvo prošlih ratova ubedljivo pokazuje da defanzivna doktrina nikada nije dovodila do uspeha. U isto vreme u svim ratovima napad se uvek čvrsto preplitao sa odbranom. Ovakav zaključak je i danas potpuno opravдан.

Što se tiče odbrane, ona se u prošlosti zakonomerno predviđala i praktično primenjivala. Danas, u eventualnom nuklearnom ratu, odbranu takođe treba smatrati kao jedan od prinudnih vidova borbenih dejstava. Ne bi bilo pravilno ne poklanjati joj u teoriji i praksi dovoljno pažnje, a pogotovo negirati je. U pojedinim slučajevima, naročito na pomoćnim pravcima, odbrana se i sada u slučaju potrebe, može primenjivati. Pri tome, za razliku od prošlosti, kada su obe strane često prelazile u odbranu, kod stabilizovanja fronta u savremenim uslovima obično će se braniti jedna strana, pošto će se u savremenom boju front veoma retko stabilizovati na duže vreme.

Česta primena odbrane je mogućna kad se nijedna strana ne koristi nuklearnim oružjem. To treba očekivati najviše kad napad na jednom ili drugom pravcu nije predviđen, ili privremeno nije mogućan, naročito ako jedna strana nema dovoljno (ili uopšte nema) nuklearnih sredstava.

Najkarakterističnijim od svih slučajeva primene odbrane sada treba smatrati odbrambena dejstva u toku *napada*. Ona se mogu izvoditi ne samo na pomoćnom već i na glavnom pravcu. U prošlom ratu su jedinice bile dosta često primorane na takva dejstva, a u nekim napadnim operacijama čak i više puta. To je bila zakonita pojava koja je odgovarala i stepenu razvijenosti oružja i tehnike tога vremena, kao i karakteru i načinima vođenja boja.

Postavlja se pitanje: kakva je uloga i mesto odbrambenih dejstava u savremenom napadu čiji se karakter i način izvođenja suštinski izmenio? Na ovo pitanje se mora odgovoriti drugačije nego ranije.

Dalje, nekad su odbrambena dejstva u toku napada bila veoma raznovrsna po zamahu, karakteru, ciljevima i zadacima; iskristalisali su se i izvesni stavovi o načinima njihovog organizovanja i izvođenja koji su odgovarali tom vremenu. U određenoj meri to iskustvo može i sada da bude poučno, pogotovo u boju uz upotrebu samo klasičnog oružja. Uporedo s tim, u savremenim uslovima karakter takvih odbrambenih dejstava, u poređenju sa prošlošću, takođe će se suštinski izmeniti.

Kad je reč o odbrambenim dejstvima u toku napada koji se izvodi uz upotrebu nuklearnog oružja ili bez njega, treba istaći i to da će u takvim, u principu različitim uslovima, nesumnjivo biti i zajedničkih i specifičnih karakteristika. Pre svega, treba imati u vidu različite borbene mogućnosti jedinica; neminovne su i bitne specifičnosti situacije pri prelasku jedinica u odbranu i izvođenju odbrambenih dejstava, kao i u metodima njihovog organizovanja i pripremanja.

U toku napada u odbranu će prelaziti, po pravilu, deo snaga. Taj deo će organizovati odbranu iz pokreta, u složenoj situaciji, koja se brzo menja. Sama odbrana će neizbežno imati privremen karakter i u odnosu na napad imaće, kao i ranije, drugostepenu, pomoćnu, obezbeđujuću ulogu. Međutim, odbrambena dejstva u toku napada će sada imati mnogo novih crta u poređenju sa ranijim. Čak i pri izvođenju borbenih dejstava bez upotrebe nuklearnog oružja, kad prelazak dela napadačevih snaga u odbranu može da bude najtipičnija pojava, u karakteru odbrane koja se primenjuje u toku napada, biće mnogo novog.

Glava prva

USLOVI PRIMENE ODBRAMBENIH DEJSTAVA U TOKU NAPADA I NJIHOVE KARAKTERISTIČNE CRTE

1. Karakter savremenog napada

Potreba primene odbrambenih dejstava u toku napada

Burni razvitak naoružanja i ratne tehnike u posleratnom periodu doveo je do krupnih izmena u karakteru i izvođenju napada. Odlučujući faktor u tim promenama je nesumnjivo pronalazak i sve šire uključivanje nuklearnog oružja u jedinice, kao i novih modela klasičnog naoružanja. U tome je značajno ne samo opšte količinsko povećanje nuklearnih sredstava, već i zasićenost njima jedinica svih stepena. Tako, na primer, u armiji SAD, artiljerijska oruđa 105 mm u oklopnim i mehanizovanim divizijama zamenjena su novim samohodnim haubicama 155 mm, M-109. Te divizije će imati ukupno po tri divizionala takvih haubica, po jedan divizion 203,2 mm i po četiri uređaja »onit džon«. Sva ova oruđa mogu da gađaju nuklearnom i običnom municijom.¹⁾ U naoružanje su uvedena i sredstva za upotrebu nuklearne municije »super« male snage, tipa »dejvi kroket«, a proizvode se i granate sa nuklearnim glavama za različite artiljerijske sisteme.

¹⁾ Полковник З. Мочалов., Для ядерной и для обычной, „Красная звезда“, 19. јуна 1964.

Prema tome, nuklearno oružje postaje dominantno, osnovno uništavajuće sredstvo i u taktici. Kao što se ističe u inostranoj vojnoj literaturi njime neposredno raspolažu trupni komandanti radi obezbeđivanja borbenih dejstava pri izvršavanju taktičkih zadataka.²⁾

Pošto i taktičko i nuklearno oružje ima ogramna uništavajuća svojstva i pošto je ovim oružjem, u granicama njegovog dometa, moguće trerutno uništiti ili razrušiti svaki objekat ne samo taktičkog već i operativnog značaja, postaje očigledan njegov odlučujući uticaj na karakter i način izvođenja borbenih dejstava. Tako na primer, u inostranoj vojnoj literaturi se ističe da eksplozija jednog nuklearnog projektila, jačine 20 KT može da pričini četiri puta veća razaranja nego hiljadu bombardera u drugom svetskom ratu.³⁾ Možda je to i preterivanje ali je nesumnjivo da nuklearno oružje neposredno u boju znatno povećava borbene mogućnosti nižih taktičkih jedinica, naročito njihovu udarnu snagu, skraćuje vreme potrebno za neutralisanje odbrane u toku vatrene pripreme napada i povećava efikasnost podrške jedinica u napadu. U celini nuklearno oružje stvara napadačevim jedinicama povoljne uslove da za kratko vreme postignu veći uspeh, nego što su to mogle ranije.

Sve to vodi još većoj odlučnosti borbenih dejstava, povećavanju njihovog zamaha i dinamičnosti.

Moglo bi izgledati da se u takvima uslovima uloga i značaj odbrambenih dejstava u toku napada znatno smanjuju. Međutim, apsolutno nije tako.

Prvo, ne treba precenjivati nuklearno oružje i pretpostavljati da se tobož samo njime mogu rešiti svi zadaci u napadu. Njegov uspeh se može osigurati samo koordiniranim naporima svih snaga i sredstava kojim jedinice raspolažu. Nuklearno oružje je neosporno osnovno, odlučujuće sredstvo za razbijanje branioca, ali za izvršavanje svih zadataka njega, razume se, neće biti dovoljno. Broj zadataka koji se pojavljuju pri izvođenju borbenih dej-

²⁾ Т. Матаксис и С. Голдберг., *Пентомическая дивизия*, М. Изд. иностр. лит. 1959, стр. 77.

³⁾ Лиддел Гарт, *Устрашение или оборона*, Воениздат, 1962, стр. 36.

stava nadmašuje količinu artiljerije, avijacije, tenkova i drugih sredstava kojima jedinice raspolažu da bi ih rešile. To se potpuno odnosi i na savremene uslove. Jer, broj objekata koje treba neutralisati biće mnogo veći nego broj vatrenih sredstava kojima raspolažu jedinice. Potrebno je uzimati u obzir i neispravnost raketnih uređaja, aviona za podršku, artiljerijskih oruđa, slučajevе njihove neuspešne upotrebe u toku boja, izbacivanje iz stroja usled neprijateljskog dejstva, nenadoknadive gubitke itd.

Prema tome, u pojedinim slučajevima jedinice u napadu mogu se naći bez dovoljno nuklearnih i drugih sredstava, da bi sigurno neutralisale protivnika, a on može istovremeno da u tim sredstvima ostvari nadmoćnost. Nastaviti napad u takvim uslovima očigledno neće uvek biti moguće, pa će napadač biti primoran da pribegne odbrambenim dejstvima.

Drugo, u nuklearnom ratu obe strane koje će često raspolagati podjednakim mogućnostima, pa će moći da izvode i aktivna dejstva, težiće da postignu svoje ciljeve odlučnim napadom i u svim razmerama će upotrebljavati nuklearno oružje. Zbog toga se u savremenim uslovima za razliku od prošlosti kada je jedna strana napadala, a druga se, po pravilu, branila, obe strane mogu jednovremenno da preduzmu napadna dejstva. Kao posledica ovoga dolazi do susretnih bojeva i borbi. Istina, jedna strana će na kraju ipak biti prinuđena da na datom pravcu prede u odbranu, ali uvek treba biti spreman za vođenje žestoke borbe radi preuzimanja i očuvanja inicijative za napad ne samo na branioca nego i protivnika koji napada. Eto zbog čega se u svim armijama razvijenijih zemalja osnovnim vidom borbenih dejstava kopnene vojske smatra napad koji će se izvoditi neposredno posle nuklearnih udara, a u dejstvima bez nuklearnog oružja — neposredno posle udara avijacije i klasičnih vatrenih sredstava.

Uzimajući u obzir da se dejstva neće odvijati na neprekidnom frontu kao ranije, već po odvojenim pravcima, i da će svaka strana raspolagati pokretnim jedinicama svih rodova vojske, potpuno motorizovanih i mehanizovanih, lako je shvatiti da će ona dobiti izrazito manevarski i dinamičan karakter. Može da dođe, na primer, do uza-

jamnog ukljinjavanja jedinica obe strane u raspored protivnika, dejstva nižih taktičkih jedinica u njegovoj pozadini itd. Uz to borbena situacija može još češće i brže nego ranije da se menja u korist i jedne i druge strane. Zbog toga nijedna strana nije oslobođena potreba ne samo da razvija već i da učvršćuje postignuti uspeh, ne samo da nanosi udare, već i da odbija udare protivnika. A to pretpostavlja, zavisno od situacije, primenu različitih vidova borbenih dejstava, prelazak sa jednih na druge, na primer, iz napada u odbranu i obratno. Napad na branioca može brzo da preraste u gonjenje, u toku kojeg može takođe da dođe do susretnog boja. Pretpostavljati da će niže taktičke jedinice obe strane dugo voditi susretni boj — bilo bi netačno. Za jednu stranu takav boj će se razvijati uspešno, za drugu — neuspešno, pa će njene jedinice biti prinuđene da privremeno pređu u odbranu, ili čak da se povuku.

Govoreći o obostranom napadu, ipak se ne može pretpostaviti da ga jednovremeno i bez prestanka obe strane mogu voditi na istim pravcima. Uzmimo, na primer, da obe strane na određenom pravcu preduzmu napad s nagašama od po nekoliko taktičkih jedinica. Te jedinice ne mogu neprekidno jedna drugu da napadaju. Ako čak dođe do susretnog boja jedna strana će nastaviti napad, a druga će preći u odbranu, a može i da bude prinuđena da se povuče. S druge strane, jedinice koje su prešle u odbranu, pošto odbiju neprijateljski napad dobijaju pojačanje, i same mogu da pređu u napad, a dotadašnji napadač može da bude prinuđen da odbija taj napad.

Dabome, sve to može i da se ne dogodi. Jedna strana, otpočevši napad, može ga uspešno izvoditi, a druga se ograničiti na odbranu. Ali u takvim uslovima napadač nije siguran da u izvesnim slučajevima neće morati da primeni odbrambena dejstva. To je uslovljeno time što sada i napadač i branilac raspolažu snažnim i dalekometnim sredstvima koja mogu na neograničenoj dubini da uništavaju raketne uredaje, avijaciju na aerodromima, grupacije kopnene vojske i sve druge objekte, nanoseći po njima snažne nuklearne i avioudare, a takođe time što obe strane mogu brzo da prebacuju rezerve i vatrena sredstva na

velike daljine i da ih iz pokreta uvode u borbu. Zbog toga će i branilac imati mogućnosti ne samo da nanosi udar po napadaču, već i da zaustavlja njegovo napredovanje i da čak slama napad.

Na taj način ni postojanje ni upotreba nuklearnog oružja ni novi karakter savremenog napada ne mogu da budu razlog za negiranje odbrambenih dejstava u toku izvođenja tog napada. Odbrambena dejstva u toku savremenog napada ne samo što su mogućna već su veoma često i neophodna. Druga je stvar što će sada njihove razmere, učestalost primene, karakter i način izvođenja, uslovi situacije itd. biti drugačiji.

Pri razmatranju odbrambenih dejstava u toku napada nikako se ne misli na dugotrajanu odbranu u koju su napadačeve snage prelazile u toku rata, na primer, kod Kurska 1943. godine ili kod Blatnog jezera 1945. U tim slučajevima odbrana je preuzimana u krupnim razmerama i saobrazno tadašnjim pogledima i zahtevima, uređivala se kao blagovremeno organizovana i u inžinerijskom smislu pripremljena odbrana sa široko razvijenim sistemom rovova i saobraćajnica, sa više odbrambenih pojaseva i imala je veliku dubinu. Uz to je poprimila karakter relativno dugotrajnih odbrambenih dejstava koja se sada u toku napada ne mogu smatrati tipičnim slučajevima. Kao što je već rečeno, misli se pre svega na kratkotrajanu odbranu taktičkih razmara.

Takvu odbranu su u prošlom svetskom ratu prime njivale strategijske, operativne i taktičke jedinice. Na primer, jedinice 302. streljačke divizije u napadu kod Zoločeva u letu 1944. godine prelazile su u odbranu da bi odbile snažne neprijateljske tenkovske protivnapade. U napadu na Krakov, u januaru 1945. odbrambena dejstva su izvodile jedinice 223. streljačkog puka.

Moglo bi se navesti mnogo primera sličnih dejstava u okviru bataljona pa čak i čete.

Takva odbrana se već u to vreme bitno razlikovala od blagovremeno pripremljene. Ona se izgrađivala u toku boja brzim utvrđivanjem jedinica u napadu na zauzetim položajima i umešnim korišćenjem vatrenih i drugih sredstava.

Savremeni napad se po karakteru mnogo razlikuje od ranijeg. Najznačajnija odluka ovog napada je brz tempo, što nesumnjivo utiče i na izvođenje odbrambenih dejstava u toku tog napada.

Prema mišljenju nekih inostranih autora, u perspektivi tempo napada može da iznosi 160—320 km na dan.⁴⁾ Postići takav tempo, razume se, za sada je još teško, ali se upotreboom potpuno mehanizovanih i veoma pokretnih jedinica koje raspolažu velikom vatrenom i udarnom snagom i sposobne su da brzo eksplatišu rezultate nuklearnog udara, da savladaju vodene i druge prepreke iz pokreta, kao i upotreboom vazdušnih desanata omogućuje se izvođenje borbenih dejstava brzim tempom i ostvarivanje širokog manevra snagama i sredstvima. Za takve uslove karakteristične su odlučnost i brzina borbenih dejstava uključujući i odbrambena dejstva u toku napada. Uz to jedinice će prelaziti u odbranu iz pokreta u toku izvođenja napada, a neće je blagovremeno organizovati.

Na odbrambena dejstva će uticati i druge karakteristike savremenog napada. Već je bilo govora da mu se naročito povećavaju odlučnost i zamah, kao i dubina borbenih zadataka i širina fronta napada koji jedinice izvode ne na neprekidnom frontu već po odvojenim pravcima. Na primer, prema mišljenju nekih inostranih vojnih stručnjaka, posebno u armiji Savezne Republike Nemačke (SRN) preporučuje se da se na pravcu glavnog udara ceo rejon rasporeda neprijateljske grupacije, koncentrisane protiv jedinica koje napadaju, podvrgne snažnim udarima, pri čemu udar po dubini treba da doseže liniju krajnjeg cilja napada.⁵⁾

Pošto se dubina napada povećala u poređenju sa ranjom, u toku njegovog izvođenja situacija se može menjati češće nego pre naročito ako jedna ili druga strana nanesu nuklearne udare. Znači, i odbrambena dejstva sada mogu biti mnogo češća, ali će se uvek brže odvijati. To će im po pravilu, davati kratkovremen karakter.

⁴⁾ Т. Матаксис и С. Голдберг, *Пентомическая дивизия*, М. Изд. иностр. лит. 1959 стр. 341.

⁵⁾ Zapadnonemački časopis »Wehrkunde«, mart 1959.

Važna crta savremenog napada je izvođenje ne na neprekidnom frontu već na zasebnim, ponekad čak i odvojenim pravcima, manjim grupacijama jedinica. Uz to, upotreba nuklearnog oružja, mogućnost izbacivanja iz stroja čitavih vojnih formacija i uvećana pokretljivost jedinica dovešće do nepostojanja linije fronta zbog krajnje neravnomernog razvoja borbenih dejstava. I nije slučajno što se i u inostranoj vojnoj štampi govori da u operacijama nuklearnog rata neće postojati prednji kraj u onom smislu kakav je bio u vreme rata u Koreji.⁶⁾

Sve ovo dozvoljava da se prepostavi da će odbrambena dejstva u toku napada (u slučaju potrebe njihove primene) najčešće moći da se izvode ne na celom frontu napada, već na pojedinim pravcima i ne svim snagama jedinica u napadu. Na drugim pravcima jedinice mogu u to vreme i to samo delom napadačevih snaga da i dalje razvijaju napad, naročito neposredno za nuklearnim udarima. Odbrambena dejstva koja će deo snaga primenjivati u opštem napadu znatno će se razlikovati po karakteru i načinu izvođenja od odbrane koju organizuju i blagovremeno uređuju velike jedinice.

Treba takođe uzimati u obzir da u toku napada neke jedinice mogu uspešno da razvijaju uspeh, da gone neprijatelja i čak da dejstvuju na većoj udaljenosti od svojih glavnih snaga, a druge da savlađuju žestok otpor neprijatelja, treće — da budu izložene njegovom aktivnom dejstvu i prinuđene da odbijaju protivnapade. Pri tome se različiti vidovi i načini dejstva mogu primenjivati u toku napada ne samo naizmenično već i jednovremeno. Prema tome, jedinice mogu biti primorane da privremeno pređu u odbranu u različitim situacijama koje će, bez sumnje, biti mnogo raznovrsnije nego što je to bilo u drugom svetskom ratu.

Velika pokretljivost i dinamičnost, nagle i česte promene situacije, rasporeda jedinica, međusobnog odnosa snaga ratujućih strana ispoljavale su se u toku napada još u prošlom ratu. Na primer, jedan od karakterističnih slučajeva jednovremenog izvođenja napada i odbijanja

⁶⁾ K. Гренджер, *Концепция мобильности*. Američki časopis »Military Review«, februar 1965.

neprijateljskih protivnapada, gonjenja i njegovog okruženja bila su dejstva jedinica 60. armije 1. ukrajinskog fronta u letu 1944. godine u toku lavovsko-sandomješke napadne operacije. Već u prvim danima ove operacije, jedinice 15. streljačkog korpusa, posle snažne artiljerijske i avijacijske pripreme, probili su neprijateljevu odbranu i prešli u energično gonjenje njegovih jedinica koje su odstupale. Delovi levokrilnog 28. streljačkog korpusa bili su u to vreme zajedno sa levim susedom — jedinicama 101. streljačkog korpusa 38. armije — prinuđeni da odbiju snažne protivnapade neprijateljeve pešadije i tenkova odbrambenim dejstvima.⁷⁾ Nastavljujući napad, osnovne snage armije okružile su južno od grada Zoločeva znatnu neprijateljsku grupaciju i vodile su borbe radi njenog uništenja, a isto tako zajedno sa 3. i 4. tenkovskom armijom koje su uvedene u borbu energično su razvijale uspeh u pravcu Lavova.

U sastavu 60. armije nalazila se 302. streljačka divizija koja je takođe u toku napada istovremeno izvodila različita borbena dejstva. Naročito dobar primer predstavlja situacija nastala u toku napada u januaru 1945. Deo snaga 823. streljačkog puka divizije, posle forsiranja r. Nida, uspešno je nastavio energičan napad, a jedan bataljon je u to vreme bio prinuđen da privremeno pređe u odbranu radi obezbeđivanja otkrivenog pukovskog boka. Drugi puk se utvrdio na zauzetim položajima, a delom snaga je odbijao neprijateljske protivnapade.

Nije potrebno dokazivati da u toku savremenog napada ne samo za operativne, taktičke, već i za niže jedinice mogu nastati još raznovrsnije i složenije situacije, da napad na ovom ili onom pravcu privremeno može da bude nemogućan, pa će jedinice biti prinuđene na odbrambena dejstva.

Prema tome, potreba izvođenja odbrambenih dejstava u toku napada je diktirana, prvo, privremenom nemogućnošću napada na određenom pravcu, drugo, celishodnošću izvođenja takvih dejstava u nastaloj situaciji u interesu opštег napada (tako na primer, takva dejstva su celishod-

⁷⁾ Архив МО СССР, ф. 417, оп. 37526, д. 4, л. 150—160.

nija nego povlačenje jedinica, premda su u celini i ona, prirodno nepoželjna). Uz to, odbrambena dejstva u svim uslovima treba smatrati obezbeđujućim, podređenim interesima opšteg napada.

Takav je uticaj na odbrambena dejstva samo nekih karakterističnih crta savremenog napada. Jasno je da će na ta dejstva bitan uticaj ispoljiti takođe efikasnost obostrane primene nuklearnog oružja i drugih sredstava, stanje i raspored jedinica i drugi konkretni uslovi borbenе situacije.

2. Uslovi primene odbrambenih dejstava u toku napada

Uslovi u kojima mogu da se pojave odbrambena dejstva u toku napada obuhvataju pre svega borbenu situaciju, cilj i karakter dejstva, raspored jedinica, kao i njihov sastav, naoružanje i tehničku opremljenost. Sem toga, u ove uslove, naravno, spadaju karakter zemljišta, vreme (kao atmosferska pojava), doba dana i godine itd.

Pod odbrambenim dejstvima u toku napada ne treba podrazumevati jednostavno kratka zadržavanja napadačevih jedinica koja mogu da budu dosta česta i da se pojavljuju radi najrazličitijih ciljeva. Takva zadržavanja treba posmatrati kao privremeni prekid napada na oyom ili onom pravcu. To se često događalo u toku napada za vreme prošlog rata. Tako, na primer, vrlo često su se jedinice zaustavljale preko noći da bi se odmorilo ljudstvo i popunila municija radi obnavljanja napada sledećeg dana izjutra. Prekidi napada su se događali i kad je neprijatelj pružao uporan otpor na jednom ili drugom pravcu, pa je bilo potrebno pregrupisati snage i sredstva napadača da bi se slomio njegov otpor i nastavilo izvršavanje postavljenog zadatka. Jedinice u napadu privremeno su se zaustavljale i u drugim slučajevima.

U savremenom napadu takvi prekidi mogu da budu neophodni radi likvidiranja posledica neprijateljskih nuklearnih udara, ako to nije moguće učiniti u procesu nastavljanja napada; u slučaju potrebe zamene jedinica prvog ešelona, koje su oslabljene usled velikih gubitaka,

dok jedinice u napadu savlađuju prostrane zone velikih rušenja i kontaminirano zemljište sa visokim stepenom radijacije koja se pojavila kao rezultat obostrane primene nuklearnog oružja. U mnogim slučajevima napadač će biti primoran da iz tih zona izvuče svoje jedinice, što će takođe zahtevati određeno vreme u toku kojeg se napad ne može nastaviti.

U napadu na odvojenim pravcima i sada su mogućna kratka zaustavljanja jedinica zbog pojačanog neprijateljskog otpora, naročito ako nanosi nuklearne i udare snažnom vatrom konvencionalnog oružja, ili kad se pojavi potreba da se jedinice prebacuju s jednog pravca na drugi koji nudi povoljnije zemljišne uslove itd.

Do prekida napada može doći i kad jedinicama treba izvesno vreme da dovrše savladivanje (proboj) međupoložaja (pojaseva) ili za forsiranje vodenih prepreka, ako se nisu mogle savladati iz pokreta, ili za organizovanje novog napada, ako se nije mogao nastaviti već započeti.

Takvi prekidi su neizbežni, ali to nikako ne znači da će jedinice u napadu obavezno izvoditi odbrambena dejstva tj. da će organizovati odbranu i odbijati napadna dejstva neprijatelja. Prilikom svakog prekida takve vrste, nisu potrebna odbrambena dejstva, zbog toga što neprijatelj ne preduzima i ne priprema napad. Zbog toga će napadač nastaviti borbena dejstva preuzimajući sve mere da nanošenjem vatreñih i pre svega, nuklearnih udara, manevrom snaga i sredstava, uvođenjem u borbu drugih ešelona i rezerve što pre razvije uspeh i poveća tempo napada.

Obrambena dejstva u toku napada svode se na žestoke odbrambene bojeve koje napadačeve jedinice izvode radi odbijanja aktivnih napadnih dejstava jedinica druge strane. Na taj način su odbrambena dejstva jedinica jedne strane, po pravilu, uslovljena napadnim dejstvima druge strane.

Jedinice mogu da pređu u odbranu i kad računaju na mogućna napadna dejstva druge strane, koja se, međutim, ne očekuju u skorije vreme. To je karakteristično, na primer, za jedinice koje su izbile na morsku obalu,

preuzimajući njenu odbranu. Ali pošto se u takvoj situaciji napad za izvesno vreme potpuno prekida, takvi slučajevi izlaze iz okvira istraživanja odbrambenih dejstava u toku napada.

Iskustvo prošlog rata pokazuje da su napad, bez obzira na to u kakvim se uslovima odvijao, pratila odbrambena dejstva jedinica različite veličine. »Takvih ratova, koji bi počinjali i završavali se neprekidnim pobedonosnim napadom, nije bilo u istoriji čovečanstva, ili su bili izuzetak«.⁸⁾

U drugom svetskom ratu obe ratujuće strane su dosta često delom snaga u toku napada prelazile u odbranu u najraznovrsnijim borbenim situacijama. Stvar je u tome što je branilac raspolažući različitim rezervama i manevrujući njima, a takođe premeštajući deo snaga sa manje raznih delova fronta, mogao za određeno vreme da na jednom pravcu stvori izrazitu nadmoćnost u snagama i sredstvima i da čak preduzme odlučan protivnapad što je dosta često primoravalo jedinice u napadu da preduzimaju odbrambena dejstva. Takva dejstva jedinice u napadu su izvodile da bi odbijale protivnapad nadmoćnih neprijateljskih snaga.

Na primer, 65. streljački korpus 5. armije koji je dejstvovao na gumbinenskom pravcu, u januaru 1945. bio je baš u takvim uslovima primoran da privremeno pređe u odbranu.

U bici na Volgi u januaru 1943. prilikom protivofanzive Jugozapadnog fronta, jedinice 51. armije morale su da odbijaju snažne protivudare krupne neprijateljske grupacije koja je pokušala da se probije ka sopstvenim okruženim snagama da bi im omogućila proboj iz okruženja.

U odbranu su privremeno prelazile jedinice nekih opštevojnih i tenkovskih armija, korpusa i divizija u bici za Dnjepar 1943. godine prilikom zauzimanja mostobrana, jedinice 2. gardijske armije u napadu kod Šaulaja 1944. godine i mnoge druge.

Ne tako retko jedinice su prelazile u odbranu posle završene napadne operacije, radi pripreme nove (naredne)

⁸⁾ В. И. Ленин, Соч., т. 33, стр. 74.

operacije. U mnogo slučajeva front se u to vreme stabilizovao, jer su se na određenim položajima obe strane ograničile na odbrambene ciljeve.

Jedinice u napadu privremeno su prelazile u odbranu u toku ili posle neuspešnog razvoja susretnih bojeva na jednom ili jednovremeno na više pravaca. Odbrambena dejstva u takvim uslovima bila su prinudna i izvodila su se, po pravilu, u nepovoljnoj situaciji za napadačeve jedinice i u nepovoljnem odnosu snaga i sredstava. Kao primer može da se navede dejstvo 11. gardijskog streljačkog korpusa jula 1944. U toku gonjenja neprijatelja jedinice toga korpusa susrele su se sa dve tenkovske divizije, koje su se kretale radi nanošenja protivudara kako bi obezbedile izvlačenje svojih snaga okruženih u severnom delu Pribaltika. Kao rezultat sudara izbio je susredni boj u nepovoljnim uslovima za jedinice korpusa, zbog čega su mnoge bile prinuđene da se razviju bočno i da izvode odbrambena dejstva.

Ponekad je deo snaga jedinica u napadu privremeno prelazio u odbranu zbog potrebe da se spriči probor iz okruženja neprijateljeve grupacije, dolazak njegovih rezervi koje su pokušavale da se probiju ka okruženim snagama, da se obezbede otkriveni bokovi ili učvrste osvojeni položaji i objekti. U vreme kad se napad izvodio neprekidnim frontom, otkriveni bokovi su bili najosetljivije mesto u borbenim porecima jedinice. Zbog toga se nastojalo da se oni što bolje osiguraju.

U toku velikog otadžbinskog rata, veoma često su se morali odbijati žestoki neprijateljski protivnapadi prilikom forsiranja reka, posle ovlađivanja mostobrana na njima. Mnogi primjeri odbrambenih dejstava na mostobranima svedoče o tome da je za snage u napadu veoma često nastajala složena situacija, u kojoj je uspešno odbijanje protivnapada potpuno zavisilo od organizacije odbrane i pravilnog iskorišćavanja svih snaga i sredstava. I ako jedinice koje su prelazile u odbranu nisu uspevale da se na vreme solidno utvrde, da koncentrišu u odbrani potrebno ljudstvo i naoružanje one su morale da napuštaju mostobrane i da ponovo forsiraju reke. Zbog toga se napad usporavao, smanjivao mu se tempo, a neprijatelj

je dobijao u vremenu za organizovanje otpora na datom pravcu.

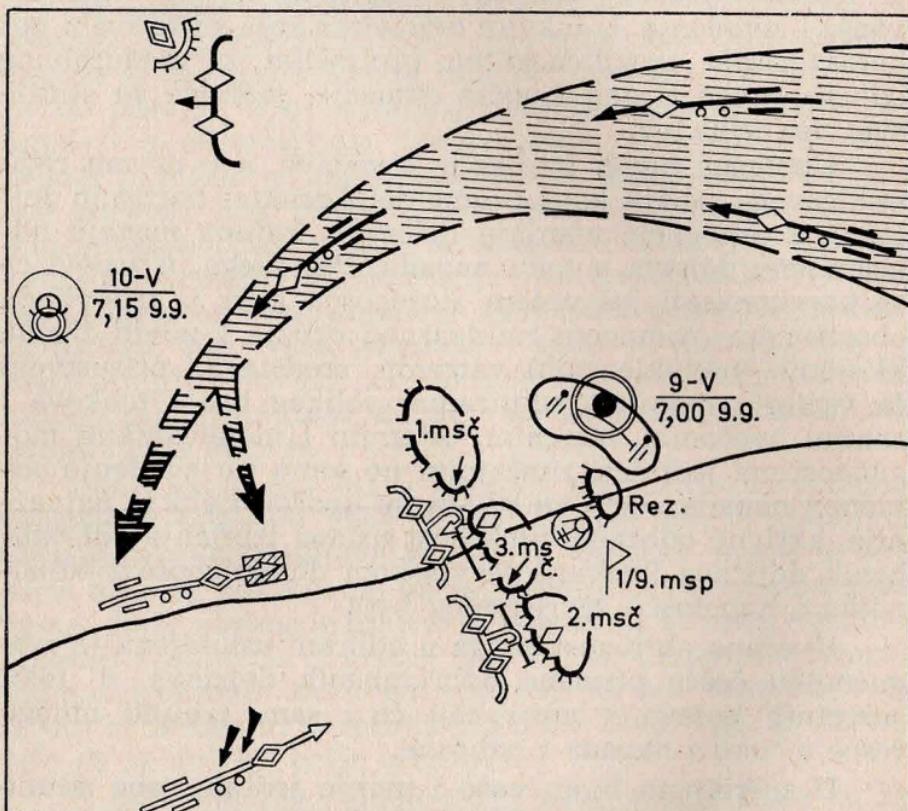
U prošlom ratu, uslovi primene odbrambenih dejstava u toku napada neprekidno su se menjali. Usavršavali su se načini prelaska jedinice u odbranu, njenog organizovanja i izvođenja. U takvim dejstvima koja su se svaki put karakterisala specifičnostima proizašlim iz međusobnog odnosa snaga strana i opšte situacije, jedinice su sticale sve više iskustva.

Upotreba novih borbenih sredstava, a u prvom redu nuklearnog oružja, kao i promenjen karakter borbenih dejstava u mnogome menjaju uslove u kojima nastaju odbrambena dejstva u toku napada. Pre svega, ti uslovi će se karakterisati još većom složenošću koja je uslovljena obostranom primenom nuklearnog oružja i novih tipova klasičnih (nenuklearnih) vatrenih sredstava, prisustvom (u većim i manjim jedinicama) velikog broja tenkova i znatno uvećanim vatrenim, udarnim i manevarskim mogućnostima jedinica, značajnim ne samo za izvođenje odlučnog napada, već i za stvaranje uporne i što je najvažnije, aktivne odbrane. Složenost uslova izbijanja odbrambenih dejstava izazvana je visokom dinamičnošću, odlučnošću i napetošću savremenog boja.

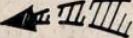
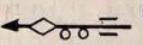
Uvećana aktivnost snaga u odbrani uslovljena je mogućnošću češće primene odbrambenih dejstava u toku susretnih bojava i borbi koji će i sami izbijati mnogo češće u toku i napada i odbrane.

U susretnom boju, veće i manje jedinice obe strane nesumnjivo će težiti ne samo da brzo nanesu poraz neprijatelju nuklearnim oružjem i klasičnim vatrenim sredstvima, već i da vežu njegove glavne snage i dovrše njihovo razbijanje munjevitim napadima. Radi toga deo snaga može biti određen za uništenje izviđačkih i prednjih delova i zauzimanjem pogodnih položaja koji presecaju osnovne pravce kretanja neprijateljskih jedinica. Taj deo snaga pri obostranom napadu može privremeno da pređe i u odbranu da bi zadržao zauzete položaje, zaustavio dalje prodiranje neprijatelja, naterao ga da razvije svoje glavne snage i da bi na taj način stvorio povoljne uslove za manevar svojim osnovnim snagama i

sredstvima za nanošenje udara u bok i pozadinu neprijatelja i najbržeg dovršavanja njegovog razbijanja (skica 1.). Na taj način su odbrambena dejstva usmerena na postizanje uspeha u susretnom boju glavnih snaga.

LEGENDA:

- Pravac udara glavnih snaga
- Rasporod vlastitih snaga
- Rasporod neprijateljskih jedinica
- Raketni lansirni uredjaj
- Udar avijacije

Skica 1 — Prelazak dela snaga u odbranu radi stvaranja povoljnih uslova glavnim snagama za nanošenje bočnih udara neprijatelju.

Privremeni prelazak jedinica u odbranu može u toku napada da usledi i kao rezultat neuspešnog razvoja susret-nog boja ili borbe. Takva situacija može da nastane, na primer, kad jedna strana preduhitri drugu u upotrebi nuklearnog oružja i nanese joj znatne gubitke. Da bi izbegle potpuno uništenje jedinice koje su bile izložene neprijateljskom nuklearnom udaru i pretrpele velike gubitke mogu biti primorane da se povuku ili, pak, da pređu u odbranu.

Slična situacija može da nastane i kad jedinice jedne strane u podilaženju, primenjujući sve moguće mere maskiranja, preduhitire drugu u razvoju i nanesu joj udar po bokovima i pozadini. Jedinice koje su pretrpele takav udar, u mnogo slučajeva moraju privremeno da pređu u odbranu da bi izbegle definitivno uništenje i da isključe potrebu povlačenja. Naročito je to karakteristično ako neprijatelj pri nanošenju udara postigne iznenađenje.

Takvi su najverovatniji uslovi nastajanja odbrambenih dejstava u toku susretnih bojeva i borbi. U svakom konkretnom slučaju oni se mogu i drukčije izraziti u zavisnosti od razmera susretnog boja, sastava jedinica koje u njemu učestvuju, odnosa snaga, opšte situacije na pravcu borbenih dejstava itd. Zbog toga će odbrambena dejstva svaki put imati svoje odlike i specifičnosti.

Pogledajmo mogućnost primene odbrambenih dejstava u toku napada prilikom odbijanja protivnapada neprijatelja. U savremenim uslovima, borba napadača sa rezervama branioca biće još žešća. To se objašnjava pre svega primenom nuklearnog oružja koje dozvoljava braniocu da uspešnije i odlučnije izvršava svoje zadatke u uništenju jedinica napadača, pogotovu prilikom izvođenja protivnapada.

Kako prilikom prelaska u napad, tako i pri izvođenju protivnapada u odbrani, dejstva jedinica u savremenom ratu izvodiće se neposredno za nuklearnim udarima. Šta više, pri uvođenju rezervi u borbu predviđa se nanošenje nuklearnih udara sredstvima prepostavljenih starešina još za vreme podilaženja i razvoja tih rezervi. Prema tome, jedinice u napadu biće prinuđene da odbijaju protivnapade neprijatelja uz snažno nuklearno dejstvo po njima.

Treba takođe imati na umu da se izmenio i kvalitativni sastav rezervi. Na primer, dok u pešadijskim divizijama i pukovima u drugom svetskom ratu, zapravo i nije bilo tenkova (oni su im pridavani za period izvođenja napada ili odbrane), danas se vidi neprekidna tendencija sve većeg popunjavanja tenkovima većih i manjih jedinica kopnene vojske. Već sada je broj tenkova u armijama svih razvijenih zemalja veoma značajan. Uzmimo primera radi diviziju nove organizacije kopnene vojske SAD. Pešadijska divizija ima 27 lakih tenkova i 108 srednjih; oklopna divizija — 45 lakih i 324 srednja; mehanizovana divizija — 43 laka i 162 srednja.⁹⁾

Znatno je porasla, u poređenju sa pređašnjom i pokretljivost jedinica svih rodova kopnene vojske, a pre svega motostreljačkih i artiljerijskih jedinica, koje su potpuno motorizovane i mehanizovane, a povećan je i broj snažnijih i efikasnijih protivtenkovskih i drugih sredstava.

U isto vreme uvećala se i opšta količina taktičkih rezervi u odbrani, a povećao se i njihov sastav. Ako su se u prošlom ratu osnovne snage u odbrani obično koncentrisale u prvom ešelonu, u savremenim uslovima smatra se mogućnim i celishodnim imati veći deo jedinica u dubini u svojstvu drugih ešelona i rezervi. Primera radi uzmimo pokretnu odbranu armije SAD. Preporučuje se da se pri njenoj organizaciji, u prvi ešelon određuje minimalno potrebna količina snaga i sredstava. A osnovne snage jedinica u odbrani, po pravilu se određuju u rezervu za izvođenje protivnapada radi uništenja ukljenjenog neprijatelja.¹⁰⁾

U savremenoj odbrani, za razliku od pređašnje, kad je u prvom ešelonu bilo do dve trećine i više snaga i sredstava, sada ih često može biti u sastavu drugih ešelona i rezervi. Prema tome, odbijanje protivnapada rezervi, naročito onih koji se izvode uz primenu nuklearnog

⁹⁾ Zvanična izjava Pentagona o reorganizaciji divizija kopnene vojske SAD Američki časopis »Army Navy Air Force Journal and register«, 2 februar 1963.

¹⁰⁾ Т. Матаксис и С. Голдберг *Пентомическая дивизия*, М., изд. иностр. лит., 1959, стр. 211.

oružja, dobija u toku napada još veći značaj i karakteri-
saće se još većim naprezanjem, što će u krajnjem rezul-
tatu u nizu slučajeva, dovesti do prelaska dela snaga sup-
rotne strane u odbranu.

Prilikom odbijanja protivnapada, jedinice u napadu,
kao i ranije, mogu da primenjuju različite načine dej-
stva. U prošlom ratu su osnovni način odbijanja protiv-
napada bila odbrambena dejstva. To je odgovaralo tada-
šnjim uslovima vođenja borbe, pošto je rezerve koje su
se kretale iz dubine, naročito iz veće taktičke, bilo teško
uništiti raspoloživim sredstvima u kratkom vremenskom
roku i razbiti njihov protivnapad. Najefikasnije i možda
jedino sredstvo za to je bila avijacija; nanošenjem bom-
bardskih i jurišnih udara ona je mogla da oslabi rezerve
neprijatelja u pokretu još dok su se nalazile u dubini tak-
tičke zone, da im nanese gubitke, ali ipak nije mogla da
ih potpuno liši borbene sposobnosti. Tako je bilo i prili-
kom napada jedinica u operativnoj dubini kad su morale
da odbijaju protivnapade i protivudare neprijatelja.

Prošli rat pruža mnogo primera kad je komanda fron-
tova, armija, korpusa i divizija preduzimala mere da raz-
bije protivnapade i protivudare neprijatelja još u periodu
njihove pripreme i da uništi njegove taktičke ili operativne
rezerve u pokretu. U nekim slučajevima u tome je i us-
pevala.

Primer uspešnih dejstava, čiji je cilj bio nanošenje
poraza neprijateljskoj grupaciji u pokretu, predstavljaju
mere koje je preduzela komanda 1. ukrajinskog fronta i
njegovih armija u letu 1944. godine. Prema odluci koman-
danta fronta, dva borbena leta jakih snaga bombarderske
avijacije bila su iskorišćena za razbijanje operativnih re-
zervi neprijatelja koje su se kretale iz dubine radi na-
nošenja protivudara. Kasnije se iz zaplenjenih dokume-
nata saznalo da je ta grupacija bila dobila zadatak da
osujeti našu napadnu operaciju. Frontovska avijacija je
odigrala svoju ulogu; premda nije uspela da potpuno
slomi pripremani protivudar, neprijatelju su naneti veliki
gubici i njegova grupacija je znatno oslabljena. U uspe-
nom odbijanju tog protivudara, veliku ulogu su odigrala
i odbrambena dejstva jedinica 28. streljačkog korpusa 60.

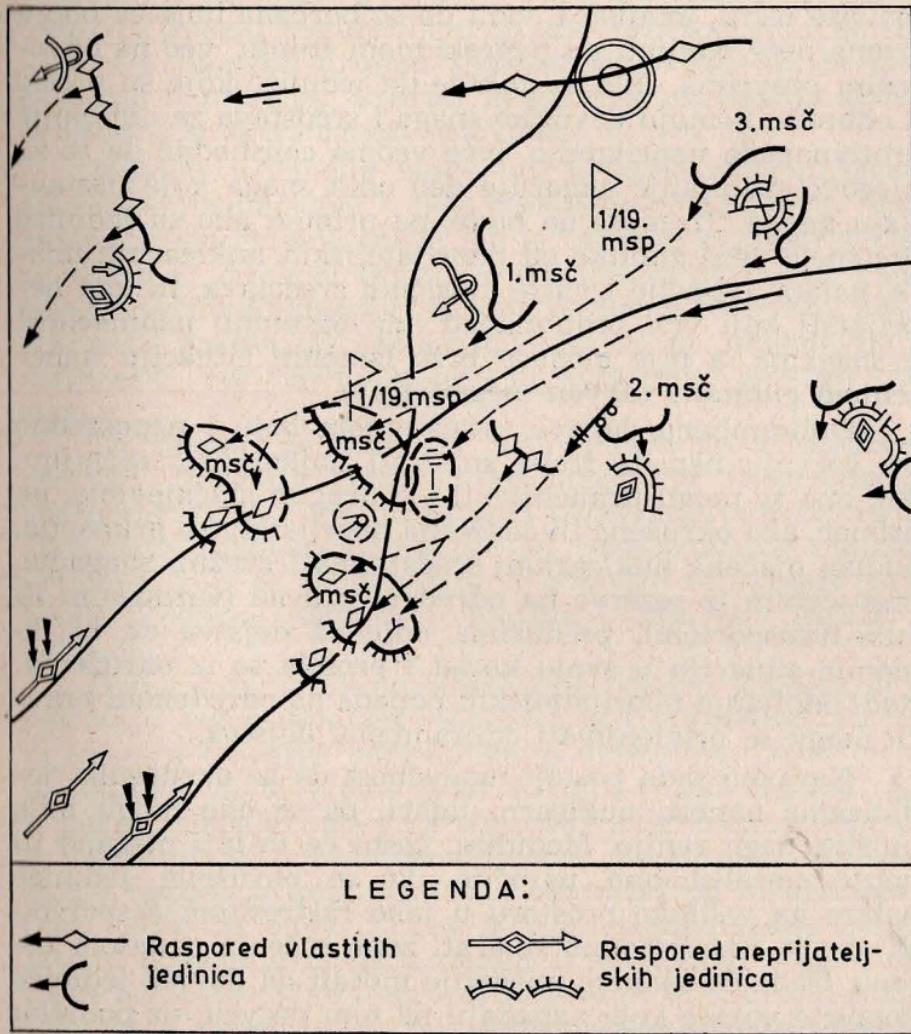
armije i 101. streljačkog korpusa 38. armije.¹¹⁾). Prešavši blagovremeno u odbranu i uredivši za kratko vreme organizovani vatreni sistem, ove jedinice su odbile sve pokušaje neprijatelja da slomi naš napad. A to je omogućilo da se uspešno i relativno brzo odbije njegov protivudar i energično razvije napad brzim tempom.

U savremenim uslovima, nuklearni udari raketama i avijacijom za podršku koje napadač nanosi po nuklearnim sredstvima i rezervama branjoca još u rejonima koncentracije i za vreme pokreta, kao i dok se nuklearna i vatrena sredstva razvijaju i zauzimaju i startne i vatrene položaje, pružaju mogućnost ne samo da se znatno oslabi i zadrži, već i da se potpuno onemogući organizovan protivnapad. Čak i ako to iz bilo kojih razloga ne može da se uradi i branilac, prikupivši potrebne snage, ipak pripremi, sigurno obezbedi i otpočne protivnapad, napadač neće uvek pribegavati odbrambenim dejstvima. Kao osnovni, najefikasniji način odbijanja protivnapada, savremena vojna teorija smatra susretne udare napadačevih jedinica, u prvom redu tenkovskih, neposredno za nuklearnim udarima po neprijatelju koji vrši protivnapad. Zbog toga i raste uloga i značaj susretnih bojeva, o čemu je ranije bilo reči.

U isto vreme, za odbijanje protivnapada u toku napada ne isključuje se primena odbrambenih dejstava. Ona će se, očigledno, izvoditi kad neprijatelj na primer pri protivnapadu uspe da nanese snažne nuklearne udare, postigne nadmoćnost u vazduhu, na datom pravcu preuzme inicijativu i da znatno izmeni odnos snaga u svoju korist. Treba imati na umu da se, kad se primeni nuklearno oružje može znatno lakše postići povoljan odnos snaga nego u prošlom ratu. Znači, reč je o tome da se za napadača može stvoriti nepovoljna situacija, u kojoj susretni udari po neprijatelju koji vrši protivnapad neće biti celishodni. Naročito je to karakteristično kad jedinice u napadu na određenom pravcu nemaju u to vreme potrebnu količinu nuklearnih sredstava, pošto su utrošena u prethodnim borbama, a popuna još nije izvršena, i ne raspolažu za borbu spremnim rezervama.

¹¹⁾ Архив МО СССР, Ф. 417 оп. 37526, д. 4. л. 150—160.

Jasno je da ovde ne može biti govora o uvođenju u borbu svežih snaga za razvijanje uspeha ili nanošenje susretnog udara, zbog toga što se ovo u datim uslovima ne može učiniti, već o tome da će same jedinice u napadu biti prinudene da učvršćuju uspeh i izvode odbrambena dejstva radi odbijanja protivnapada i obezbeđivanja razvoja napada na susednim pravcima (skica 2).

Skica 2 — Prelazak jednog aeta snaga u odbranu radi odbijanja neprijateljskog protivnapada.

Pri tome, u mnogo slučajeva deo jedinica koje nastavljaju napad, po odluci prepostavljenog starešine, može sa jedinicama koje su prešle u odbranu da zajedno učestvuje u razbijanju neprijatelja koji vrši protivnapad, kako bi se što pre stvorila mogućnost da se napad obnovi i nastavi svim snagama.

Takvih slučajeva je bilo u prošlom ratu i celishodnost takve odluke potpuno je opravdana. A sada tome treba još više težiti, imajući u vidu da se borbena dejstva obeju strana neće odvijati na neprekidnom frontu, već na odvojenim pravcima. Ako se pokaže da jedinice koje su prešle u odbranu nemaju dovoljno snaga i sredstava za odbijanje protivnapada neprijatelja, biće veoma celishodno da se za njegovo razbijanje angažuje deo onih snaga koje nastavljaju napad. To može da bude, na primer, ako su jedinice pretrpele veće gubitke od neprijateljskih nuklearnih udara, naleta avijacije i vatre klasičnih sredstava, ili kad neprijatelj koji vrši protivnapad ima ogromnu nadmoćnost u snagama, a nije moguće brzo izmeniti situaciju nanesenjem gubitaka takvom neprijatelju.

Odbrambena dejstva u susretnom boju i neposredno pri razvoju napada treba smatrati najkarakterističnijim. Ali, ona se mogu primenjivati i u drugim slučajevima, na primer, ako okružena ili odsečena neprijateljska grupacija, budući ojačana nuklearnim sredstvima i svežim snagama, prebačenim iz rezerve na određeni pravac (vazdušnim ili auto-transportom), preuzima odlučna dejstva da bi izmenila situaciju u svoju korist i probila se iz okruženja. Radi odbijanja neprijateljskih napada na određenom pravcu mogu se primenjivati odbrambena dejstva.

Naravno sada postoji mogućnost da se okruženim jedinicama nanesu nuklearni udari, pa se one mogu brže uništiti nego ranije. Međutim, često će to biti otežano ili uopšte necelishodno, naročito ako se okružene jedinice nalaze na velikom prostoru u jako rastresitom rasporedu ili ako je necelishodno stvarati zone rušenja u datom regionu. Tada će njihovo uništenje morati da dovrše jedinice kopnene vojske koje napadaju na tom pravcu, uz podršku avijacije i drugih sredstava. A tamo, pak, gde okruženi neprijatelj preuzima aktivna dejstva da bi se probio iz

okruženja, može se pojaviti potreba za odbrambenim dejstvima.

U odgovarajućoj situaciji nije isključena primena odbrambenih dejstava i radi zatvaranja puteva neprijateljskim jedinicama koje se približavaju da bi ukazale pomoć okruženim ili odsečenim snagama. Tako je bilo, na primer, prilikom okruženja neprijatelja u rejonu Korsunj-Ševčenkovskog u januaru i februaru 1944. u vreme razbijanja njegovih snaga, okruženih u gradu Tarnopolju u aprilu 1944. i u mnogim drugim slučajevima. Teško da bi bilo ispravno u principu negirati mogućnost nastajanja slične situacije i u savremenim uslovima.

Jedinice u napadu mogu biti prinuđene na primenu odbrambenih dejstava i radi obezbeđivanja bokova i pozadine svojih glavnih snaga. To je naročito karakteristično za napad na širokom frontu po odvojenim pravcima, kada postoje veći međuprostori između borbenih poredaka, kada otkriveni bokovi, za razliku od ranijih, ne predstavljaju slučajnost, već običnu pojavu u rasporedu jedinica obe strane.

To, nikako ne znači da bokove sada ne treba obezbeđivati. Naprotiv, treba ih još brižljivije i svestranije obezbeđivati, tim pre što se sada pojavljuje potreba da se preduzmu odgovarajuće mere za obezbeđivanje i međuprostora, koji će se neprekidno pojavljivati između borbenih poredaka jedinica u napadu i onih što prelaze u odbranu.

Nema sumnje da obezbeđivanje bokova jedinica koje napadaju brzim tempom neće uvek biti celishodno, pa čak ni moguće ostvariti odbrambenim dejstvima, pošto će se te jedinice za to vreme brzo odvojiti i poći napred. Ali u nekim slučajevima i za obezbeđivanje bokova moraće se primenjivati odbrambena dejstva. Na primer, neki deo snaga napadača koji dejstvuje odvojeno od ostalih jedinica, može da bude izložen bočnom protivnapadu neprijatelja koga nije moguće razbiti u susretnom boju. Tada može biti celishodno obezbediti ugroženi bok delom snaga jedinica u napadu koje zatvaraju pravce dolaska neprijateljskih rezervi i odbijaju protivnapad iz mesta, tj. izvode odbrambena dejstva.

Jednim od slučajeva primene odbrambenih dejstava u toku napada treba smatrati zauzimanje i proširivanje mostobrana, naročito kad jedinice u napadu forsiraju velike vodene prepreke. Za mostobrane su se u prošlom ratu vodile žestoke borbe, pošto je branilac težio svim snagama da ne dozvoli napadačevim jedinicama da razviju uspeh u dubinu. Iskustvo je pokazalo da je gotovo uvek kada je napadač zauzimao mostobran branilac pokušavao da uništi snage koje su na njemu dejstvovali i da povrati mostobran, preuzimajući odlučna dejstva, uključujući i protivudare krupnih snaga kopnene vojske, uz podršku znatnih avijacijskih snaga. Ako su se jedinice u napadu blagovremeno i čvrsto utvrdile na mostobranu, pružale su neprijatelju uporan otpor, zadržavale mostobrane i sa njih kasnije otpočinjale novu napadnu operaciju.

Tako je bilo prilikom forsiranja Dnjepra, Visle, Odre i drugih velikih reka. Naročito je karakterističan primer zauzimanja i držanja Sandomješkog mostobrana, na kojem su se vodile žestoke borbe sa neprijateljem koji je vršio protivnapad. Na ovom mostobranu odbrambena dejstva su izvodile ne samo pešadijske, već i tenkovske jedinice. Svi pokušaji neprijatelja da postigne uspeh bili su uza ludni: naše snage su ne samo održale mostobran, već su ga i proširile. Sa ovog mostobrana je u januaru 1945. otpočela operacija Visla — Odra.

U savremenim uslovima pri forsiranju reka, očigledno treba očekivati još žešće borbe. Povećavanjem dubine zadataka jedinica u napadu i tempa napada i reke će se, prirodno, žešće forsirati.

Po svoj prilici, prvi će forsirati reku prednji odredi čiji je zadatak da u sadejstvu sa izbačenim ili spuštenim vazdušnim desantima onemoguće manevr neprijatelja i obezbede brz prelazak glavnih snaga jedinica u napadu. Oni će žešće morati da vode odbrambena dejstva radi odbijanja protivnapada neprijatelja.

Uporedo s tim u slučaju snažnog dejstva neprijatelja na mostobranu, i deo glavnih snaga napadača može da bude prinuđen da privremeno pređe u odbranu, naročito prednje jedinice prvog ešelona. Najverovatnija su odbrambena dejstva na mostobranu u susretnim bojevima koji će

biti karakteristični i za te uslove zbog neprekidnog razvijanja napada, kako u toku tako i posle forsiranja reke. Dejstva koja su se ranije primenjivala i obuhvatala zauzimanje i učvršćivanje mostobrana, a zatim prikupljanje snaga i sredstava radi daljeg napada, postaće manje karakteristična. Bilo kakvo zadržavanje jedinica u napadu, naročito na mostobranu, može dovesti do njihovog uništenja nuklearnim oružjem. Ali, ako neprijateljske jedinice u tim uslovima preduzmu aktivna dejstva, neke jedinice u napadu na mostobranu mogu biti primorane da privremeno pređu u odbranu radi odbijanja protivnapada neprijatelja i obezbeđivanja daljeg razvoja napada glavnim snagama.

Odbrambena dejstva na mostobranima mogu da izvode i jedinice vazdušnih desanata (samostalno ili u saudejstvu sa motostreljačkim jedinicama), koje napadač izbacuje radi zauzimanja prelaza preko reke.

U mnogim slučajevima odbrambena dejstva u toku napada primenjivaće se prilikom dejstva po morskim desantima. Pre svega to se odnosi na prednje jedinice desanta na onim pravcima gde posle iskrcavanja i zauzimanja delova obale neće moći iz pokreta da razviju napad u dubinu zbog snažnog vatretnog dejstva i udara neprijateljskih jedinica. U takvim slučajevima prednje jedinice mogu dobiti zadatak da se privremeno utvrde i da obezbede iskrcavanje glavnih snaga. U toku razvoja napada u dubinu morskog pojasa može da se pojavi, kao i u običnom napadu, potreba izvođenja odbrambenih dejstava pri sudaru sa jedinicama koje vrše protivnapad ili sa neprijateljskim rezervama u pokretu.

Jedinice u napadu mogu biti prinuđene da izvode odbrambena dejstva i protiv neprijateljskih vazdušnih desanata, a na primorskim pravcima i protiv pomorskih desanata. To se može dogoditi kad neprijatelj posle iskrcavanja ili izbacivanja svojih desanata preduzme energična napadna dejstva, a nije se uspelo da se ti desanti i unište za vreme doletanja ili prilikom prevoženja morem, a takođe ni za vreme iskrcavanja na obalu.

Govoreći o odbrambenim dejstvima koja jednovremeno izvodi nekoliko ili jedna jedinica, treba podvući da

će se upravo ona u toku savremenog napada u zahvatu svakog pravca odvijati u veoma dinamičnoj situaciji koja će se brzo i naglo menjati i na koju će uvek morati da se reaguje. Zbog toga svaka jedinica mora biti spremna da u toku napada, u bilo kojim uslovima, brzo prelazi sa jednog vida borbenih dejstava na drugi, pribegavajući napadu, susretnom boju, gonjenju neprijatelja, odbrambenim dejstvima itd. To se naročito odnosi na delove koji dejstvuju odvojeno od glavnih snaga svojih jedinica u napadu, a u prvom redu na one koje se sukobljavaju sa neprijateljevim rezervama i izlažu aktivnom dejstvu njegovih nuklearnih i drugih sredstava.

Tako odvojeno mogu da dejstvuju prednji odredi, pojedine isturene jedinice koje mogu najefikasnije da iskoriste rezultate nuklearnih i vatrenih udara po neprijatelju, a takođe vazdušni desant. Odvojeno jedinice mogu da dejstvuju i u sastavu krupnih snaga napadača.

Iskustvo drugog svetskog rata pruža dosta primera kad su prednji odredi uspešno dejstvovali ispred jedinica u napadu, iz pokreta zauzimali položaje i objekte i zadržavali ih do pristizanja glavnih snaga, često izvodeći odbambena dejstva protiv neprijatelja koji je u protivnapadu.

U savremenim uslovima, pri napadu na odvojenim pravcima, brzim tempom i uz uvećanu neravnomernost njegovog razvoja dejstva, pojedine jedinice će, verovatno još češće dejstvovati odvojeno od glavnih snaga. Te jedinice treba u prvom redu da očekuju snažno protivdejstvo neprijatelja koji će težiti da uništi ukljinjene jedinice, što će ih i primorati da u nizu slučajeva izvode odbambena dejstva.

Rezimirajući sve rečeno može se zaključiti da do primene odbambenih dejstava u toku napada najčešće dolazi u sledećim slučajevima: kada napadač na određenom pravcu i u određeno vreme nema nuklearnih projektila, kada u blizini nema za borbu spremnih rezervi, kada je nadmoćniji neprijatelj preuzeo napadna dejstva.

Na taj način, okolnost što će se savremeni napad izvoditi sa još većim zamahom i odlučnošću nego ranije, ne može da negira potrebu da jedinice u nizu slučajeva

izvode i odbrambena dejstva. Kao i u prošlosti, ta dejstva u odgovarajućoj situaciji treba smatrati zakonitom pojmom. Uslovi i načini njihove primene, nesumnjivo, biće još raznovrsniji, a sama dejstva dobiće mnoge bitne specifičnosti.

Odbrambena kao i sva druga dejstva jedinica, mogu da se izvode ne samo uz obostranu upotrebu nuklearnog oružja, već i bez njegovog korišćenja. I u jednom i u drugom slučaju borbena situacija može biti najrazličitija, često će se i naglo menjati, a raznovrstan će biti i odnos snaga i načini dejstva.

3. Prelazak jedinica u odbranu u toku napada

Pod prelaskom u odbranu u toku napada treba podrazumevati posedanje odbrambenih položaja svih rodova vojske u odgovarajućim borbenim porecima radi odbijanja napadnih dejstava neprijatelja.

Način prelaska jedinica u odbranu u toku napada vidno će se razlikovati od blagovremenog posedanja odbrambenih položaja. Pri blagovremenom organizovanju odbrane, kao što je pokazalo ratno iskustvo, odbrana se može brižljivo i dobro pripremiti. Prirodno je što će u takvom slučaju jedinice biti u povoljnijoj situaciji, jer posedaju položaje za odbranu obično van dodira sa neprijateljem i pod zaštitom isturenih delova ili ranije upućenih prednjih odreda. U takvim uslovima jedinice raspolažu potrebnim vremenom za organizovanje odbrane, mogu čak da izaberu u inžinjerijskom smislu i urede pogodne linije i vatrene položaje, kao i da svestrano planiraju i obezbede izvršavanje predstojećeg odbrambenog boja.

U prošlom ratu se blagovremeni prelazak u odbranu smatrao najkarakterističnijim i najispravnijim, a uz to je odgovarao tadašnjim uslovima vođenja borbenih dejstava borbenim sredstvima. Takav prelazak u odbranu obično su ostvarivale jednovremeno obe strane, kad na određenom pravcu nijedna nije pripremala napad, a front se stabilizovao za relativno dugo vreme. To se događalo naročito pri završetku napadne operacije jedne strane na određenom pravcu.

Sada su se uslovi i karakter vođenja borbe potpuno promenili, pojavilo se nuklearno oružje, nečuveno po jačini, razornom dejstvu i dometu. Borbena tehnika je sada sasvim drukčija, a i naoružanje je dobilo nov kvalitet. Sve to utiče i na način prelaska jedinica u odbranu i na njenu organizaciju. Konkretno, na blagovremeno posedanje položaja za odbranu, teško da bi bilo ispravno računati. U savremenim borbenim dejstvima blagovremen prelazak jedinica u odbranu, pa još u toku napada, postaje retkost. Najčešće će jedinice prelaziti u odbranu u neposrednom dodiru sa neprijateljem, pod njegovim aktivnim dejstvom. Zbog toga će situacija u kojoj će jedinice prelaziti u odbranu biti veoma složena, a vreme za organizovanje i posedanje odbrane krajnje ograničeno.

Složenost prelaska jedinica u odbranu u toku napada uslovjava se nanošenjem u to vreme obostranih nuklearnih udara i intenzivnom artiljerijskom vatrom. Prema tome, za taj momenat je karakteristično snažno dejstvo neprijatelja koji će, nesumnjivo, nastojati da maksimalno oslabi jedinice u napadu na određenom pravcu da bi, koristeći se rezultatima svojih nuklearnih i vatrenih udara, postigao odlučujući uspeh brzim dovođenjem i uvođenjem svojih rezervi u borbu iz pokreta.

U vezi s tim, jedinice koje prelaze u odbranu mogu da pretrpe velike gubitke što, uz neprijateljsku nadmoćnost u snagama i sredstvima, stvara za njih još složeniju situaciju. Sem toga, jedinice koje prelaze u odbranu posedaće položaje na zemljištu potpuno neuređenom u inžinerijskom smislu, u rejonima (zonama) ogromnog rušenja i sa visokim stepenom radijacije. U takvim rejonima su mogućne zavale, požari, poplave itd.

Sve će to ispoljiti bitan uticaj na način prelaska jedinica u odbranu. Pre svega, neravnomernost razvoja obostranih borbenih dejstava po pravcima, primena nuklearnih i drugih sredstava, postojanje rejona rušenja i kontaminiranog zemljišta, dovešće ne do jednovremenog, već češće do postupnog prelaska određenih jedinica u odbranu. Stvar je u tome što će se neke jedinice u to vreme utvrđivati na zauzetim položajima ili u rejonima, druge će biti prinudene da vode odbrambena dejstva, a neke će

morati još da nastavljaju napad, savlađuju ili obilaze rejone rušenja i kontaminirane zone. Nije isključeno takođe da neke jedinice pređu u odbranu, razvijajući se sa marša, a druge će biti prinudene da se izvlače iz jako kontaminiranih zona ili da se povuku u pozadinu, jer su znatno oslabljene neprijateljskim dejstvom, i da se zamene drugim jedinicama koje će se već u to vreme uvoditi u borbu.

Pri prelasku u odbranu biće potrebno da se nekim jedinicama u napadu postave zadaci da zauzmu pogodnije položaje ili rejone od onih kojima su ovladale u prethodnom napadu. Već u drugom svetskom ratu jedinice su dosta često preduzimale takva dejstva pri prelasku u odbranu. To je doprinosilo poboljšavanju položaja jedinica koje su prelazile u odbranu, omogućavalo maksimalno iskorišćavanje pozitivnih osobina zemljišta za uređivanje odbrane i u celini obezbeđivalo snagama koje prelaze u odbranu da uspešnije izvrše zadatke. Uz to je i neprijatelj, na primer, vršeći protivnapade težio da održi važne položaje da bi obezbedio razvoj svojih rezervi, što je takođe zahtevalo da napadač ovlada tim položajima. Iskustva su pokazala da ako se uspelo da se takvi položaji zauzmu, jedinice koje su prelazile u odbranu našle su se u znatno povoljnijem položaju od neprijatelja.

U savremenim uslovima takođe se mogu zauzimati pogodni položaji i rejoni za odbranu, naročito na onim pravcima gde jedinice u napadu nanesu nuklearne udare po neprijatelju i imaju mogućnost da iskoriste njihovo dejstvo.

Iskustvo je pokazalo da pri blagovremenu prelasku u odbranu van dodira sa neprijateljem, komandanti i štabovi su, po pravilu, imali potrebno vreme i u relativno mirnoj situaciji rešavali su sva pitanja organizacije i pripreme odbrane, kao i dovodenja jedinica radi posedanja položaja za odbranu. A prelazak u odbranu u toku napada već je u to vreme izgledao drugačije: komandanti i štabovi nisu raspolagali vremenom potrebnim za organizovanje odbrambenog boja. Utoliko pre neće ga imati u savremenim uslovima. Biće potrebno da se jednovremeno organizuje odbrana i nastavlja komandovanje jedinicama

pri čemu će kao što je već napomenuto, ta dejstva imati najraznovrsniji karakter.

Jedinice u napadu, određene za odbrambena dejstva, moraće ne samo da ostanu na zauzetim položajima, već i pod snažnom vatrom neprijatelja da i njemu nanose vatrene udare i prema mogućnostima prestrojavaju svoje borbene poretke da bi grupisanje jedinica i struktura same odbrane odgovarali zadatku i situaciji. Uporedo s tim, jedinice koje prelaze u odbranu moraće često da vode borbe sa vazdušnim desantima koje neprijatelj može da spusti, naročito prilikom izvođenja protivnapada jakim snagama uz primenu nuklearnog oružja.

Posle neprijateljskih nuklearnih udara jedinice koje prelaze u odbranu moraće da otklene njihove posledice, a u više slučajeva da uspostavljaju narušeno sadejstvo i komandovanje. Sve će se to izvršavati jednovremeno sa borbenim dejstvima, u kratkom vremenskom roku, što još više komplikuje i onako tešku situaciju.

Naročito veliki uticaj na prelazak u odbranu ispoljavaće radiološka situacija. Dok jedinice koje razvijaju napad mogu da brzo savladaju rejone rušenja i kontaminirane zone, da ih obidu ili sačekaju da se smanji stepen radijacije, jedinice koje prelaze u odbranu ne mogu da se zadržavaju na jako kontaminiranom zemljištu već će morati da posedaju položaje za odbranu ispred ili iza tih rejona. Isto to se odnosi i na posedanje položaja vatrenih sredstava, na izbor komandnih mesta, centara veze itd.

Prema tome, sami borbeni poreci jedinica koje prelaze u odbranu, pod uticajem radiološke situacije mogu da budu drukčiji nego što bi bilo ako zemljište ne bi bilo kontaminirano. Takođe nisu isključeni manji ili veći međuprostori između borbenih poredaka i pojedinih delova; u svakom slučaju, ako postoji rejoni kontaminiranog zemljišta ti međuprostori će biti veći. A to vodi povećavanju osetljivosti odbrane, zahteva da se vatrenim sredstvima postave dopunski zadaci, da se primeni širi manevar vatrom i jedinicama koje se nalaze u rezervi itd.

U isto vreme pri prelasku u odbranu u toku napada neki uslovi su ipak povoljniji nego pri blagovremenom posedanju položaja za odbranu naročito na širokom frontu,

na pomoćnim pravcima. Jedinice koje blagovremeno prelaze u odbranu najčešće će imati neposredne susede koji se takođe brane, a ni sami neće imati dovoljno snaga i sredstava. Pri prelasku u odbranu u toku napada jedinice na susednim pravcima češće će širiti uspeh. Srazmerno njegovom širenju, situacija za neprijatelja koji vrši protivnapad neizbežno će se pogoršavati, a manevar njegovih jedinica tokom borbenih dejstava biće sve skučeniji i ograničeniji, jer će ga jedinice koje nastavljuju napad obilaziti. Zbog toga će grupacija koja izvodi protivnapad morati da odvoji deo snaga radi obezbeđivanja svoga boka i pozadine. A to će pozitivno uticati na uspeh dejstava jedinica koje su prešle u odbranu, na izvršenje postavljenih odbrambenih zadataka.

Manje povoljna situacija će se stvoriti kad jedinice u napadu budu prinuđene da pređu u odbranu jednovremenno na nekoliko pravaca i širokom frontu.

Iz rečenog proizlazi da prelazak jedinica u odbranu u toku napada predstavlja složen proces, povezan sa izuzetno dinamičnom situacijom i potrebom jednovremenog izvođenja raznovrsnih borbenih dejstava, često u nepovoljnim uslovima. Ti uslovi, nova borbena sredstva i izmenjen karakter savremenih borbenih dejstava predodređuju niz bitnih specifičnosti savremene odbrane koja se primenjuje u toku napada.

4. Neke specifičnosti odbrambenih dejstava bez upotrebe nuklearnog oružja

Odbrambena dejstva u toku napada bez nuklearnog oružja i uz njegovu upotrebu imaće mnoge zajedničke crte. U njih je moguće ubrojati, na primer, odlučnost dejstava jedinica, pokretljivost odbrane, napetost boja itd.

Uporedo s tim, ako se ne primenjuje nuklearno oružje, odbrambenim dejstvima biće stvojstvene mnoge specifičnosti. Pre svega, biće drukčiji uslovi izvođenja i način prelaska jedinica u odbranu. Tako, one neće morati da izvršavaju takav zadatak kao što je vođenje borbe protiv nuklearnih sredstava. Osnovni napor jedinica koje

prelaze u odbranu biće usmereni protiv klasičnih vatrenih sredstava, avijacije i tenkova neprijatelja u protivnapadu.

Pošto se jedinice kad se ne upotrebljava nuklearno oružje, lišavaju glavnog ubojnog sredstva, njihove mogućnosti se znatno umanjuju. Glavnu ulogu kod obe strane imaće artiljerija, avijacija za podršku, tenkovi i druga klasična (nenuklearna) sredstva.

Jedinice koje prelaze u odbranu neće naići na radiološku kontaminaciju niti na teškoće koje su sa njom u vezi. S druge strane, neće moći da se koriste rezultatima svojih nuklearnih udara. Nijedna strana ne može tako brzo da promeni situaciju i odnos snaga kao što se to može pri upotrebi nuklearnog oružja.

Jedinice koje prelaze u odbranu neće biti izložene nuklearnim udarima, pa zbog toga neće ni trpeti veće gubitke za vreme posedanja položaja za odbranu. To se odnosi i na jedinice neprijatelja u protivnapadu.

Uzimajući u obzir ove specifičnosti, može se izvući zaključak da pri prelasku u odbranu u toku napada bez upotrebe nuklearnog oružja, jedinice će u principu dejstvovati tako kako su dejstvovalе u sličnim uslovima u prošlom ratu. Međutim, savremena odbrambena dejstva po mnogo čemu će se razlikovati od pređašnjih zbog toga što su sada potpuno drukčija borbena sredstva, a drukčiji je i kvalitet jedinica kopnene vojske i avijacije. One su pokretljivije, sposobnije za manevr, imaju znatno veću udarnu i vatrenu snagu, zasićene su velikim brojem tenkova i protivtenkovskih sredstava. Zbog toga nemaju potrebe da prelaze u odbranu blagovremeno, kao što se to ranije činilo. Kao i pri upotrebi nuklearnog oružja, u odbranu će se najčešće prelaziti iz neposrednog dodira sa neprijateljem, uz njegovo aktivno dejstvo, u kratkom vremenskom periodu na zemljištu neuređenom u inžinjerijskom smislu. Jedinice koje su prešle u odbranu izvodiće susretne napade i nanositi udare po neprijatelju koji je prešao u protivnapad, a posle njegovog odbijanja ponovo će prelaziti u napad.

Treba, međutim, imati u vidu da i u tim uslovima postoji stalna opasnost od iznenadne upotrebe nuklearnog

oružja. To primorava na sprovođenje mera za održavanje potpune borbene gotovosti nuklearnih sredstava iako se u tim uslovima ne upotrebljavaju. Potrebno je neprekidno izvidati nuklearna sredstva neprijatelja i uništavati ih čim se otkriju. Obavezno treba biti spremam za sprovođenje mera za zaštitu jedinica od mogućih nuklearnih udara neprijatelja, za uspostavljanje pre svega borbene sposobnosti, sadejstva jedinica i poremećenog komandovanja ako bi neprijatelj upotrebljio nuklearno oružje.

Što se tiče strukture odbrane u toku napada, verovatno će biti principijelnih razlika u poređenju sa onim kad je upotrebljeno nuklearno oružje. Može biti izvesne razlike samo u širini fronta jedinica koje prelaze u odbranu, (biće nešto uži) i u tome što će glavne snage biti češće koncentrisane u prvim ešelonima. Još veći značaj će dobiti protivtenkovska odbrana, pošto će u bojevima bez upotrebe nuklearnog oružja neprijateljski tenkovi trpeti manje gubitke.

To su samo neke specifičnosti uslova i načina prelaska jedinica u odbranu u toku napada bez upotrebe nuklearnog oružja.

5. Karakteristike odbrambenih dejstava u toku napada

Uvođenje nove borbene tehnike i naoružanja, a pre svega nuklearnih sredstava, kao i usavršavanje organizacione strukture i tehničke opremljenosti jedinica svih robova kopnene vojske, izaziva promene i u karakteru odbrambenih dejstava koja se primenjuju u toku napada i daju im, u poređenju sa pređasnjim, nov sadržaj.

Razume se odbrana i sada ima zadatak da slomi napadna dejstva, u razmatranim uslovima — protivnapad neprijatelja. Međutim uslovi izvođenja odbrambenih dejstava u toku napada znatno utiču na njihov karakter.

Bez obzira na to što je jedna strana privremeno odustala od napada, vodiće se vrlo oštra borba za preuzimanje inicijative. Grupacija koja izvodi protivnapad neminovno će nastojati da postigne odlučujuće rezultate, da što brže razbije jedinice koje su prešle u odbranu i izbije na bo-

kove i u pozadinu njihovim susedima koji nastavljaju napad, radi slamanja ili zadržavanja njihovog prodiranja.

S druge strane, jedinice koje su prešle u odbranu preduzimaće mere da, odlučnim razbijanjem neprijatelja u protivnapadu, ponovo preuzmu privremeno izgubljenu inicijativu i da što pre obnove napad.

Sve to predodređuje krajnju žestinu borbenih dejstava obe strane za pobedu, od čega u odlučujućoj meri zavisi ne samo ishod protivnapada jedne strane i odbrana druge, već i opšta zamisao dejstva obeju strana na određenom pravcu.

Upotreba nuklearnog oružja izaziva potrebu da se na nov način pristupi rešavanju problema borbe za preuzimanje i očuvanje inicijative. Nuklearno oružje u svim uslovima, uključujući i razmatrane, glavno je sredstvo za uništenje jedinica i objekata na bojištu. Zbog toga ne izaziva sumnju tvrđenje da će uspeh biti na strani onoga ko bude jači u nuklearnom pogledu u datom trenutku. Nuklearno oružje, upotrebljeno sa vatrom drugih sredstava, omogućava brzu promenu odnosa snaga i sredstava, pa i situacije u celini i omogućuje da se postignu radikalne promene u toku borbenih dejstava. Prema tome, borba za preuzimanje i zadržavanje inicijative u boju u savremenim uslovima pre svega je borba za preuzimanje i održavanje nuklearne i vatrene nadmoćnosti nad neprijateljem koja se u prvom redu ogleda u uništenju njegovih nuklearnih sredstava i klasičnog oružja.

Evo zbog čega pravovremeno nanošenje snažnih udara neprijateljevim nuklearnim i drugim sredstvima dobija odlučujući značaj pri prelasku jedinica u odbranu u toku napada.

Međutim, postavlja se pitanje: šta će biti sa jedinicama koje su prešle u odbranu, ako je nuklearna nadmoć na strani neprijatelja? Jer jedinice u suštini i prelaze u odbranu pre svega zbog toga razloga. Međutim ne treba misliti da su jedinice koje su prešle u odbranu u ovom slučaju unapred osuđene na poraz. Pre svega treba istaći da će nuklearna sredstva obe strane do početka sudara između jedinica koje izvode protivnapad i onih što napadaju,

u osnovi već biti utrošena; posebno, protivnapad se zamislja neposredno iza nuklearnih udara, a ne pre njih.

Stvar i jeste u tome što za razliku od prošlosti kad je borba za inicijativu otpočinjala obično sukobima prednjih delova i razvojem artiljerije, u savremenim uslovima ona će najčešće počinjati još pre sudara jedinica kopnene vojske nuklearnim udarima, a u mnogim slučajevima izbacivanjem vazdušnih desanata neposredno za tim udarima.

Zahvaljujući tome jedinice u protivnapadu mogu da preuzmu inicijativu, a deo snaga napadača, izgubivši je, može da bude primoran da pređe u odbranu. Prema tome, u početku odbrambenih dejstava radi odbijanja protivnapada, uspeh će zavisiti od toga u kojoj će meri jedinice koje su prešle u odbranu sačuvati borbenu sposobnost i uspeti da se solidno utvrde.

U takvim uslovima, očigledno, neće ostati pasivne ni više komande obe strane, jer i najmanje zakašnjenje u dejstvima može dovesti do teških posledica.

Do pojave nuklearnog oružja, iznenadno otvaranje artiljerijske vatre i nanošenje avijacijskih udara nisu bili za suprotnu stranu tako opasni kao nuklearni udari u savremenom ratu. U posmatranim uslovima, ako jedna strana uspe da blagovremeno poveća napor, pre svega, upotrebom nuklearnih sredstava i jedinica prepostavljenih starešina, druga strana može za najkraće vreme da prettri pi veoma velike gubitke u živoj sili i tehnicici.

Na taj način, brzina dejstva ne samo jedinica koje su prešle u odbranu, odnosno onih što izvode protivnapad, nego i viših komandnih instancija dobija veoma veliki značaj.

Blagovremeno otkrivanje zamisli protivničke strane, brzo donošenje odluke koja odgovara situaciji, blagovremeno uništenje neprijateljevih nuklearnih sredstava, nanošenje gubitaka njegovim jedinicama u protivnapadu, brz manevr jedinicama koje prelaze u odbranu — sve će to omogućiti da se sačuva ili ponovo preuzme inicijativa i obezbedi uspeh u izvršavanju borbenih zadataka, u datum slučaju odbrambenih u toku napada.

Zbog toga se odbrambena dejstva u toku napada karakterišu odlučnošću, visokom aktivnošću, a cilj im je ne samo da odbiju protivnapad, već i da preuzmu izgubljenu inicijativu i obnove napad. Sve zavisi od toga koliko će to poći za rukom jedinicama koje su prešle u odbranu, koliko će uspešna biti odbrambena dejstva.

Iskustvo izvođenja blagovremeno pripremljene odbrane u prošlom ratu pokazuje da razbijanje neprijateljske grupacije koja se u napadu uklinila u borbene poretke branioca završavalo se uspostavljanjem prednjeg kraja, ova odbrambena dejstva koja su izvođena u toku napada — obnavljanjem napadnih dejstava.

U savremenim uslovima to treba smatrati pravilom, tim pre što se situacija često može tako razviti da će grupacija u protivnapadu biti razbijena ispred borbenih potredaka jedinica koje su prešle u odbranu. Takva situacija obično nastaje kada se odlukom prepostavljene komande grupaciji u protivnapadu nanesu snažni nuklearni udari, što će omogućiti da se naglo promeni odnos snaga i neprijatelju nanesu veliki gubici. Može nastati potreba da se razbijanje neprijateljske grupacije u protivnapadu dovrši jedinicama u odbrani zajedno sa snagama koje produžavaju napad na susednim pravcima.

Osnovna karakteristika odbrambenih dejstava u napadu je u tome što se po pravilu, izvode delom snaga u napadu u jednovremeno razvijanje napada na drugim (susednim) pravcima.

U napadnim operacijama drugog svetskog rata težilo se da se za izvođenje odbrambenih dejstava, posebno, za odbijanje neprijateljskih protivnapada i protivudara, određuju samo minimalne snage i sredstva divizije, korpusa, armije ili fronta, kako bi osnovne snage grupacija u napadu u isto vreme nastavile da izvršavaju napadne zadatke. U tom smislu je poučan primer dejstva 28. streljačkog korpusa 1944. godine. Kada su jedinice toga korpusa prešle u odbranu da bi odbile neprijateljske protivnapade, susedi korpusa su nastavili da razvijaju munjevit napad, obezbeđujući samim tim i uvođenje u borbu jakih operativnih rezervi.

U mnogo, pak, slučajeva u odbranu su u toku napada prelazile znatne snage napadača, na primer, jedna od divizija korpusa, ili korpus u armijskoj napadnoj operaciji, ili armija u napadnoj operaciji fronta. To se dešavalo kad je neprijatelj vršio protivnapad velikim snagama, imao nadmoćnost u avijaciji i tenkovima i dejstvovao na širokom frontu. Pri tome su dejstva neprijateljske grupacije u protivnapadu, po pravilu podržavana znatnim snagama avijacije i artiljerije suseda i pretpostavljenih starešina. Prirodno je što u takvoj situaciji pri ondašnjim borbenim sredstvima i stepenu zasićenosti jedinica tim sredstvima, ova ili ona operativna ili strategijska jedinica nije mogla da nastavi napad i jednovremeno odbija protivnapade. Tako je bilo sa 5. gardijskom armijom 1. ukrajinskog fronta prilikom dejstava 1944. godine na sandomješkom mostobranu, sa 4. gardijskom armijom u rejonu Blatnog jezera 1945. godine i u mnogim drugim slučajevima.

U savremenim uslovima, privremeni prelazak u odbranu znatnog dela napadačevih snaga takođe se ne isključuje. Do toga će doći kad branilac grapiše velike snage i nanosi protivudar neposredno sa masovnim nuklearnim udarima. Jasno je da ako nije sprečen protivudar i ako je neprijateljska grupacija koja nanosi protivudar jača od napadača na određenom pravcu, biće nemoguće nastaviti napad i moraće se pribeci odbrani.

Pri postojanju nuklearnog oružja i drugih borbenih sredstava, znatno povećanih zona napada i odbrane, kada jedinice obe strane ne dejstvuju na neprekidnom frontu, već na više odvojenih pravaca, branilac može da stvori nadmoćnost u nuklearnim sredstvima i kopnenim snagama najviše na nekoliko pravaca, gde će napadač prema potrebi i izvoditi odbrambena dejstva. Ako čak pretpostavimo da će branilac u određeno vreme preduzeti snažan protivudar, uvodeći u borbu jake rezerve neposredno posle nuklearnih udara na celom frontu dejstva napadača, to ni u kom slučaju nije obavezno da sve snage napadača predu u odbranu. Upotrebljavajući nuklearno oružje, avijaciju, artiljeriju i iskorišćujući rezultat njihovog dejstva po neprijatelju radi nanošenja susretnih udara, napadač će preduzeti sve mere za razvijanje napada. I samo na

nekim pravcima, ponekad odvojenim, gde se u tome ne uspe, a napadač utroši nuklearna sredstva i pretrpi gubitke, primenjivaće se odbrambena dejstva. Ako, pak, glavne snage napadača pređu u odbranu, to znači da se može govoriti o potpunom prekidu napada jedne strane. Prema tome, takva dejstva treba razmatrati ne kao odbranu u toku napada, već kao odbranu posle završetka napada. Ali to izlazi iz okvira razmatrane teme.

Odbrambena dejstva koja se primenjuju u toku napada, čak i ako se to često dešava, nikako se ne mogu smatrati kao odricanje od napada ili ponovnog prelaska u napad. Naprotiv, ta su dejstva potpuno podređena interesima započetog napada, a u savremenom ratu još u većoj meri nego ranije. Prelazak u odbranu dela napadačevih snaga označava vođenje odbrambenog boja pojedinim delovima u okviru napada u celini koji se i dalje produžava.

U zavisnosti od cilja i zadataka jedinica koje su prešle u odbranu, njihova odbrambena dejstva mogu da imaju ne samo taktički već često i operativni značaj, naročito kad se primenjuju neposredno u interesu napada veće grupacije napadača.

Glavni cilj odbrambenih dejstava u napadu i jeste u tome da se odbiju protivnapadi i da se *jednovremeno* obezbedi munjevit napad sopstvenih snaga na drugim (susедним) pravcima privlačenjem na sebe što više neprijateljskih snaga. U tome se i sastoji osnovna razlika između cilja odbrambenih dejstava u toku napada i cilja pripremljene odbrane koji se sastoji u tome da se odbija napad neprijatelja, da mu se nanesu gubici, da se održe važni zemljistični rejoni i na određenom pravcu stvore povoljni uslovi za kasniji prelazak sopstvenih snaga u napad.

Jedna od glavnih razlika između odbrambenih dejstava koja se primenjuju u toku napada i odbrane ranije pripremljene u inžinerijskom smislu je u tome što su ova dejstva prinudna, a ne planska. U prošlosti su jedinice ponekad i u toku napada planski prelazile u odbranu. U savremenim, pak, uslovima postojanje snažnih sredstava za uništavanje gotovo isključuje celishodnost takvog rešenja, pošto nezaklonjene jedinice mogu biti u kratkom

vremenskom roku izložene nuklearnim i vatrenim udarima neprijateljskih dalekometnih sredstava.

Pošto će u razmatranoj situaciji prelazak jedinica u odbranu u toku napada, po pravilu, biti prinudan, odbrambeni položaji tog dela napadačevih snaga najčešće će se posedati i pripremati u krajnje ograničenom vremenskom roku.

U drugom svetskom ratu se smatralo da odbrana organizovana u toku napada za kratko vreme, nije dovoljno čvrsta, zbog čega je bila nepoželjna. Takva odbrana se smatrala slabo uređenom u inžinjerijskom smislu, sa na brzu ruku organizovanim vatrenim sistemom, neprecizno organizovanim sadejstvom, nesigurnim komandovanjem itd. Dobrom je priznavana samo blagovremeno pripremljena odbrana koja je predviđala ne samo stvaranje razvijenog vatrenog sistema, već i blagovremeno postrojavaњe borbenih poredaka, solidno inžinjerijsko uređenje zemljišta sa odbrambenim pojasevima, položajima i rejonima, potpuno razvijenim sistemom rovova i saobraćajnica, sistemom zaprečavanja, brižljivo organizovanim sadejstvom, svestranim obezbeđenjem i komandovanjem jedinicama kao i u inžinjerijskom smislu uređenim komandnim mestima i centrima veze.

Težilo se da se takva odbrana organizuje i pri izvođenju odbrambenih dejstava u toku napada. To je odgovaralo uslovima u kojima su jedinice u to vreme izvršavale borbene i operativne zadatke, kao i tadašnjim borbenim sredstvima. Drukčije nije moglo ni da bude, pošto je bez tako organizovane odbrane teško bilo postići upornost jedinica koje u to vreme nisu raspolagale potrebnom količinom tenkova i protivtenkovskih sredstava u borbi sa tenkovskim jedinicama i vatrenim sredstvima neprijatelja u protivnapadu.

Međutim, za stvaranje takve odbrane obično je bilo potrebno prilično mnogo vremena, koga u toku napada nije bilo dovoljno. Vreme je, posebno, bilo potrebno za postrojavanje što dubljih borbenih poredaka, potpuno drukčijih nego što su oni koji su se primenjivali do prelaska u odbranu, pri izvođenju napada. U toku napada borbeni poreci su bili u suštini linijski, i za neprijatelja

koji vrši protivnapad, naročito ako je raspolagao većim brojem tenkova, njihovo razbijanje nije predstavljalo naročito veliku teškoću. Zbog toga se prilikom prelaska u odbranu deo snaga izvlačio iz borbe i premeštao u dubinu uglavnog radi stvaranja drugih ešelona, opštih, protivtenkovskih i drugih rezervi. Istina, protivtenkovske (artiljerijsko-protivtenkovske) rezerve su postojale i u napadu, ali pri prelasku u odbranu trebalo ih je više i morale su se razvijati neposredno na pravcima jedinica u protivnapadu.

Sem toga, veliki značaj je pridavan inžinerijskom uređivanju zemljišta bez kojeg su pešadija, artiljerija, protivavionska i druga sredstva bila izložena velikim gubicima od vatre neprijatelja u protivnapadu, a streljačke jedinice koje nisu imale tenkove i efikasna protivtenkovska sredstva nalazile su se u opasnosti da budu uništene neprijateljskim tenkovima koji vrše protivnapad. Situacija je unekoliko bila povoljnija kad su niže taktičke jedinice ojačane tenkovima, ali to, kao što je poznato nije bilo uvek. Jedinice koje su prelazile u odbranu najčešće su bile inferiornе u broju, pa prema tome i u gustini snaga i sredstava uopšte, a posebno tenkova.

Prelazeći u odbranu, jedinice su se ukopavale i, prirodno, su postajale manje osetljive na vatru artiljerije, avijacije i tenkova, što je doprinosilo stabilnosti odbrane.

Iskustvo prošlog rata je potvrdilo da ako jedinice, prelazeći u odbranu, nisu stigle da sprovedu ove mere, već su položaje za odbranu posele na brzinu, neprijatelj je često postizao uspeh, naročito prilikom prvog, najsnažnijeg protivnapada. Jedinice koje su prelazile u odbranu pod njegovim pritiskom, trpeći gubitke, u početku su bivale prinuđene da se privremeno povuku. Pretpostavljena komanda morala je da preduzima hitne mere, da ojačava jedinice koje su prešle u odbranu kako bi likvidirala blisku opasnost sloma napada. Eto zbog čega su odbrambena dejstva uvek predviđena još prilikom planiranja i pripreme napada, kao osnovni način za učvršćivanje uspeha, a jedinice su najčešće prelazile u odbranu po ranije razrađenim varijantama, predviđajući verovatna aktivna dejstva neprijatelja mnogo ranije od njihovog početka, tj. blago-

vremeno. To je omogućavalo da jedinice unapred izaberu i posednu važne zemljavične linije i da dobiju vreme da na njima urede stabilnu odbranu.

Jedan od najpoučnijih primera iz prošlog rata su dejstva združenih jedinica 65. streljačkog korpusa u napadnim bojevima za Štalupenen oktobra 1944. godine. Zauzeti položaji u toku napada utvrđivani su prema unapred razrađenom planu, kojim su se predviđali: način utvrđivanja određenih položaja, snage i sredstva određena za tu svrhu i starešine odgovorne za te položaje; ostalim snagama koje su nastavljale napad planiran je način za razvoj i nanošenje udara radi odbijanja protivnapada na ovom ili onom položaju.¹²⁾

Razume se, bilo bi nepravilno apsolutno negirati mogućnost planiranog prelaska jedinica u odbranu u toku savremenog napada. I sada se odbrambena dejstva mogu blagovremeno predvideti — u periodu pripreme ili u toku već otpočetog napada. Međutim, blagovremeni prelazak u odbranu jedinica u napadu, očigledno će biti veoma retka pojava. To se uslovjava time što će sada osnovni način odbijanja protivnapada neprijatelja biti, kao što je već isticano, susretni udari snaga u napadu, koje će pred pretnjom aktivnog dejstva druge strane, pre nego što predu u odbranu na datom pravcu, pokušati da izmene odnos snaga u svoju korist nanošenjem nuklearnih udara i, koristeći se njihovim rezultatima razviti napad. Zbog toga potreba prelaska u odbranu dela snaga jedinica jedne strane koja dejstvuje na određenom odseku fronta, izgleda, da će češće nastajati tek pošto obe strane nanesu nuklearne udare i posle sudara njihovih prednjih delova.

Treba podvući da će u uslovima dinamične, brze i naglo promenljive situacije jedinice obe strane češće nego ranije u toku borbenih dejstava izvršavati zadatke koji se iznenadno pojavljuju, po neplaniranim varijantama, pa čak i one koji se nisu mogli predvidjeti ni u toku boja. Na primer, branilac će radi postizanja iznenađenja i koristeći se velikom pokretljivošću i manevarskom sposobnošću jedinica, u više slučajeva već u toku pokreta svojih

¹²⁾ Архив МО, ф. 532, оп. 63402, д. 8, л. 24.

rezervi brzo promeniti pravac protivnapada, pa će napadač morati da ga odbija ne tamo gde ga je očekivao, već na sasvim drugom delu fronta, na drugom pravcu. Zbog toga je unapred zaustavljati jedinice u napadu na svim mogućim ugroženim pravcima, ostavljujući u rezervi znatne snage i sredstva, necelishodno. To ne odgovara zadacima jedinica u napadu koji se sastoje u silovitom i brzom razvijanju uspeha. Uz to zaustavljene jedinice, pa čak i kad su uspele da preduzmu izvesne mere zaštite, lako mogu biti otkrivene i izložene snažnim nuklearnim, vatrenim i avioudarima. Naročito je opasno prelaziti u odbranu van dodira sa neprijateljem.

Samo u nekim slučajevima, kada planirani prelazak u odbranu bude najviše odgovarao interesu napada u celiini, jedinice u napadu na datom pravcu mogu da dobiju zadatak da posednu položaje za odbranu, predviđajući verovatna aktivna dejstva neprijatelja radi njihovog naknadnog odbijanja. To je moguće, na primer, kada deo snaga u napadu na određenom pravcu, kao što se i prepostavlja, izbije na morsku obalu i organizuje njenu odbranu, predviđajući mogućnost odbijanja neprijateljskog pomorskog desanta, uz jednovremeno razvijanje napada sopstvenih glavnih snaga duž obale. Kad prednji delovi napadača zađu u pozadinu odsečene neprijateljske grupacije, mogu da dobiju i zadatak da privremeno pređu u odbranu radi utvrđivanja zauzetih zemljišnih linija (rejona), naročito ako ta grupacija pokuša da preduzme aktivna dejstva. Odbrambena dejstva ovih jedinica će pomoći da ostale snage napadača dovrše uništenje neprijateljske odsečene grupacije.

Na odbrambena dejstva mogu unapred da budu usmereni vazdušni desanti ili pojedini prednji odredi kad zauzmu određene zemljišne rejone (objekte) u dubini odbrane neprijatelja, naročito ako on predviđa i priprema protivnapade na bokove napadačevih jedinica.

Na taj način će se odbrambena dejstva u toku savremenog napada izvoditi najčešće kad su položaji za odbranu posednuti na brzu ruku, uz aktivno dejstvo neprijatelja.

Međutim, to nikako ne znači da će i sada položaji za odbranu, posednuti u toku napada na brzu ruku, biti, kao

što se ranije smatralo, nedovoljno pripremljeni, pa i nedovoljno stabilni. Prvo, veliki značaj ima to što je izmjenjen kvalitet jedinica; one su potpuno motorizovane i mehanizovane, opremljene znatnom količinom tenkova i efikasnih protivtenkovskih sredstava što znatno smanjuje opasnost da ih tenkovi uniše. Drugo, gotovost odbrane, kao i pre, uslovljena je gotovošću vatreng sistema, ali pošto jedinice raspolažu novim vatrenim sredstvima, nije im potrebno mnogo vremena da ga organizuju, kao što je to i ranije bilo. Jedinice u napadu, ako treba primeniti odbrambena dejstva, mogu da stvore organizovan vatreni sistem za najkraće vreme. Treće, izmenila se uloga inžinerijskog uređivanja zemljišta pri prelasku jedinica u odbranu; ona više ne može da ima odlučujući značaj, kao u drugom svetskom ratu.

Razume se, ne može se negirati celishodnost brižljive organizacije odbrane u svakom pogledu, uključujući i njeno inžinerijsko uređivanje, ako za to postoje odgovarajući uslovi. Međutim, najčešće takvih uslova neće biti, a, što je najvažnije, za to neće biti dovoljno vremena. Zbog toga će se preduzimati mere za inžinerijsko uređivanje zemljišta u granicama raspoloživog, veoma ograničenog vremena, a često i u toku odbrambenih dejstava, tj. jednovremeno sa odbijanjem neprijateljskih protivnapada.

Napad jedinica na drugim (susednim) pravcima stvorice povoljne uslove da jedinice koje su prešle u odbranu uspešno izvrše zadatke i bez takvog inžinerijskog uređivanja zemljišta, kakvo se ranije zahtevalo. To je uslovljeno tim što će neprijateljska grupacija u protivnapadu, sa razvojem uspeha na susednim pravcima, bivati u sve nepovoljnijem položaju, pa će se čak stvoriti i uslovi da se ona obide. Zbog toga, kako ističu neki inostrani autori, odbrambena dejstva u toku napada poprimiće odlučan i aktivran karakter i dobiti nov kvalitet *odbrambeno-napadnih dejstava*.¹³⁾

¹³⁾ Подполковник К. Киген: Особенности современной обороны. Američki časopis »Military Review«, april 1960.

To znači da i u takvoj odbrani ostaju neki elementi pozicijske odbrane, ali se u prvi plan ističu manevar i susretni napad na neprijatelja u protivnapadu motostreljačkim i tenkovskim jedinicama i uz podršku artiljerijske vatre i avijacije za podršku.

U prošlom ratu, odbrambena dejstva u toku napada su u nekim slučajevima bila dugotrajna, a u drugim kratkotrajna. Ali su gotovo uvek posle njihovog izvođenja, snage koje su prelazile u odbranu obnavljale napad, izvršavajući ranije postavljene ili naknadne zadatke. Jedan od mnogobrojnih primera sličnih dejstava je napad jedinica 65. streljačkog korpusa 5. armije 14. januara 1945. na gumbinenskom pravcu. Neprijatelj je snagama tenkovske divizije preduzeo snažne protivnapade da bi zaustavio napad naših snaga. Na 144. diviziju je izvršen protivnapad snagama većim od pešadijskog puka i sa 80 tenkova; na spoj 144. i 97. streljačke divizije vršila su protivnapad dva pešadijska bataljona sa 40 tenkova. Protivnapadi su se ponavljali tri puta. Jedinice divizije privremeno prešavši u odbranu, svim vrstama vatre odbile su protivnapade. Masovnom vatrom artiljerije i avioudarima zaustavile su neprijatelja, razbile ga i posle kraće artiljerijske pripreme obnovile napad.¹⁴⁾ Očigledno je da će se u savremenim uslovima napada, odbrambena dejstva još brže odvijati, da će biti još kratkotrajnija i karakterisatiće se ne samo naknadnim obnavljanjem napada, već i izvođenjem napadnih dejstava u toku odbrambenog boja pri odbijanju neprijateljskog protivnapada. Takva odbrambena dejstva se odlikuju još većom pokretljivošću nego ranije. Jedinice će manje biti vezane za zemljište, utoliko pre što ono nije dovoljno uređeno u inžinjerijskom smislu. Dobijanjem podataka o snagama i namerama neprijatelja, jedinice koje su prešle u odbranu mogu brzo da izvrše manevar na ugroženi pravac da bi zauzele što povoljnije položaje u odnosu na neprijatelja u protivnapadu. Sem toga, sada su jedinice obe strane postale znatno pokretljivije i mogu da izvedu manevar za mnogo kraće vreme, ne gubeci pri tome vatrenu i udarnu snagu niti borbenu

¹⁴⁾ Архив МО, ф. 532, оп. 222091, д. 3, л. 24.

sposobnost u celini. Opšte je poznato da svaka motostreljačka i tenkovska četa, svaki bataljon, može da dejstvuje vatrom dovoljne gustine iz svih raspoloživih sredstava ne samo s mesta već i u pokretu, razvijajući se brzo u borbe poretkе.

U isto vreme treba uzimati u obzir da su se dogodile znatne promene u sadržaju i karakteru manevra u savremenoj odbrani. Do pojave nuklearnog oružja, prvostepen značaj imao je manevar snagama i sredstvima koji je povezan sa premeštanjem jedinica i tehnike, što je bilo potpuno zakonomerno u vezi sa nedovoljnim brojem dalekometnih i snažnih vatrenih sredstava u jedinicama. Streljački bataljon je imao streljačko oružje, minobacače 82 mm, artiljerijska oruđa 45 i 57 mm, što mu je obezbeđivalo manevar vatrom u granicama nekoliko stotina metara ispred prednjeg kraja odbrane. Da bi se težište borbe prenelo sa jednog krila bataljona na drugo bilo je potrebno premeštati artiljerijske, minobacačke i pešadijske jedinice na daljinu 1—1,5 km.

U savremenim, pak, uslovima pri izvođenju odbrambenih dejstava uz potrebu nuklearnog oružja, prvostepen značaj dobija manevar nuklearnim udarima (premda ih jedinice koje su prešle u odbranu i nemaju dovoljno) i vatrom klasičnih vatrenih sredstava.

Manevar nuklearnim udarima i vatrom u toku odbrambenih dejstava koja se primenjuju u napadu, može da ustreba radi prenošenja težišta borbe sa jednog pravca na drugi, na primer, sa ciljem: sprečiti prikupljanje, pokret i razvoj neprijateljskih rezervi namenjenih za protivnapad i razbiti ih; sprečiti ili odbiti iznenadni protivnapad, naročito ako ga neprijatelj izvodi jednovremeno sa nekoliko pravaca, što sada treba smatrati kao najčešći slučaj; pojačati napore u toku odbrambenih dejstava tamo gde se ispolji neprijateljski uspeh itd. Pomoću takvog manevra moguće je brzo izmeniti situaciju i odnos snaga u korist jedinica koje su prešle u odbranu i uspešno odbiti protivnapad neprijatelja. To se sada može postići čak i bez premeštanja jedinica, tj. bez manevra snagama i sredstvima, što je ranije uvek bilo neophodno.

Odbrambena dejstva u toku napada odlikuju se većom složenošću obezbeđenja pozadine nego ako su položaji za odbranu blagovremeno posednuti. Brz tempo i neravnomernost razvoja napada mogu da dovedu do velikog razvlačenja pozadinskih jedinica i ustanova i znatnog odvajanja jedinica od pozadine u momentu prelaska u odbranu. Uporedo s tim, potreba u doturu sredstava ovoj ili onoj jedinici može da se pojavi iznenadno, kao posledica naglih promena situacije. Nanošenjem nuklearnih udara po pozadinskim objektima neprijatelj može da izazove velika rušenja i da stvori kontaminirane rejone, što mnogo komplikuje dotur sredstava, bez obzira na to što je pozadina trupnih jedinica sada potpuno pokretna. Rušenjem puteva, mostova, prelaza, radiološkom kontaminacijom tih objekata može se ne samo zadržati, već ponекад za izvesno vreme i sasvim prekinuti dotur sredstava jedinicama koje su prešle u odbranu. Sve će to dovesti do potrebe da se za njihovo snabdevanje široko koristi ne samo automobilski, već i vazdušni transport, posebno helikopteri.

Najvažnija je potreba za povećanjem rezervi sredstava u samim jedinicama i njihova sistematska popuna u toku napada. Tada pri naglim promenama situacije, uključujući tu i prinudni prelazak u odbranu jedinica koje napadaju, one će moći da izvode odbrambena dejstva i bez popune raznim sredstvima ako je otežano ili potpuno onemogućeno (a često će tako i biti).

Značajna karakteristika odbrambenih dejstava koja se izvode u toku napada je složenost održavanja neprekidnog i stabilnog komandovanja jedinicama koje su prešle u odbranu. Uspeh u takvim uslovima zavisi u mnogo većoj meri nego u drugim uslovima odbrane od brzine njene pripreme, potrebne radi blagovremenog pariranja iznenadnom protivnapadu neprijatelja. Celokupna organizacija i priprema jedinica za nove, odbrambene zadatke odvijaće se, po pravilu, u toku obostranih borbenih dejstava koja će se brzo razvijati. To zahteva od starešina veštine da donose odluke i izdaju naređenja u krajnje ograničenom vremenu. Kratka borbena naređenja i široko iskorišćavanje tehničkih sredstava veze za njihovo pre-

nošenje mogu da se pokažu u takvim uslovima kao najefikasniji.

Razvijanje borbenih dejstava po pravcima i njihov grupni karakter pri znatnoj rastresitosti jedinica na velikom prostoru, ne samo što otežava komandovanje, već izaziva i potrebu prepuštanja starešinama i štabovima veće samostalnosti i inicijative. U isto vreme od starešina se zahteva tačnije i kontinuelnije poznavanje rasporeda i stanja svojih i neprijateljskih snaga. Bez toga se ne može ni zamisliti efikasna upotreba vatrenih sredstava, u prvom redu raspoloživog nuklearnog oružja, a takođe ni koordiniranje napora jedinica u toku odbrambenih dejstava ni njihovo vođenje u celini.

Povećana opasnost izbacivanja iz stroja komandnih mesta, koja se obično postavljaju na neuređenom zemljištu, i narušavanje sistema komandovanja izazivaju potrebu da se sistem komandovanja i veze tako organizuje da se obezbede što povoljniji uslovi i stabilnost upravljanja jedinicama u napregnutoj i brzopromenljivoj situaciji, čak i ako bi se iz stroja izbacilo jedno komandno mesto i neprijatelj stvorio jake radio-smetnje.

Pošto će se u razmatranim uslovima dejstvovati obavezno pri snažnom protivdejstvu neprijateljskog nuklearnog oružja, avijacije, vatrenih sredstava i snaga u protivnapadu, neizbežna su dosta česta narušavanja komandovanja i sadejstva. To diktira potrebu stalne gotovosti za preduzimanje odgovarajućih mera i njihovo sprovođenje za najkraće vreme. Treba imati u vidu da narušeno i neblagovremeno uspostavljeno komandovanje jedinicama koje su prešle u odbranu, može veoma negativno da se odrazi na tok odbrambenih dejstava i da čak dovede do teških posledica. Isto to se odnosi i na mere za uspostavljanje narušenog sadejstva.

Potrebno je podvući značaj blagovremenog uspostavljanja borbene sposobnosti jedinica, kako u vreme prelaska u odbranu, tako i u toku odbijanja protivnapada neprijatelja. Naročito je velika opasnost opadanja borbene sposobnosti jedinica kad neprijatelj upotrebi nuklearno oružje i nanosi snažne vatrene i avijacijske udare.

Na taj način, osnovne karakteristične crte odbrambenih dejstava koje se primenjuju u toku napada su sledeće: prelazak u odbranu dela napadačevih snaga uz jednovremeno nastavljanje napada na susednim pravcima; odlučnost i aktivnost odbrambenog boja u tim uslovima; organizovanje boja u izuzetno kratkom vremenu, što je tipično za odbranu organizovanu na brzu ruku; munjevitost i kratkovremenost odbrambenih dejstava sa naknadnim prelaskom u napad (obnavljanjem napada). Sve te crte su u tesnoj međusobnoj vezi i jedna drugu uslovljava. Praktična manifestacija svake od ovih karakterističnih crta i svih zajedno, bitno utiče na metode pripreme i načine izvođenja odbrambenih dejstava u takvim uslovima.

Glava druga

STRUKTURA ODBRANE U TOKU NAPADA

Jedinice koje prelaze u odbranu u toku napada, isto kao i u drugim situacijama, stvaraju pre svega odgovarajuće grupisanje snaga i sredstava (borbeni poredak). Borbeni poreci jedinica koje prelaze u odbranu, na osnovu zamisli odbrambenog boja raspoređuju se na zemljištu, obrazujući rejone odbrane, položaje za motostreljačke jedinice, tenkove, artiljeriju, protivtenkovska sredstva, samohodna artiljerijska oruđa i sve ostale jedinice.

Osnovna borbena sredstva jedinica koje su prešle u odbranu su vatrena, pošto se razbijanje neprijatelja u vreme njegovog protivnapada postiže pre svega vatrom.

Istina, sada je glavno, odlučujuće sredstvo za razbijanje neprijatelja u bilo kojim uslovima borbenih dejstava — nuklearno oružje. Ali se njime ne mogu rešiti svi zadaci koji se pojavljuju u boju. Nije uvek moguće samo tim oružjem dobiti boj.

Nuklearna sredstva nije ciloshodno upotrebljavati naročito za uništavanje drugostepenih objekata, pošto to vodi potpuno neefikasnom trošenju nuklearnih projektila. Neće uvek biti korisna upotreba nuklearnog oružja i po nekim objektima u pokretu. Njime je teško uništiti i ona sredstva koja se u određenim rejonomima (na položajima ili u rejonom prikupljanja) zadržavaju vrlo kratko vreme. Zbog toga u svim uslovima izvođenja boja, uporedo sa nuklearnim sredstvima, potrebnu pažnju treba poklanjati i iskorišćavanju klasičnih (nenuklearnih) vatrenih sred-

stava kao što su artiljerija, minobacači, samohodno-artiljerijska oruđa, protivtenkovska, protivvazdušna i druga sredstva.

Uništavajuća snaga vatre svih ovih sredstava biće efikasna samo ako vatra bude organizovana, vodeći računa o zamisli odbrambenih dejstava i karakteru zemljišta na kojem jedinice prelaze u odbranu, tj. ako bude izgrađen solidan vatreni sistem sa širokom primenom inžinjerijskih prepreka.

Vatreni sistem praktično nije moguće obrazovati bez odgovarajućeg grupisanja snaga; taj sistem u odbrani ne može biti efikasan ako je osetljiv na neprijateljsku vatu.

Prema tome, struktura odbrane predstavlja zbir potpuno samostalnih, ali međusobno povezanih elemenata: grupisanje snaga i sredstava radi izvođenja odbrambenog boja s neprijateljem u protivnapadu (borbeni poreci jedinica koje su prešle u odbranu); sistem vatre i prepreka, organizovan prema situaciji i zamisli boja, posedanje odbrambenih rejona i njihovo inžinjerijsko uređivanje. Struktura odbrane treba da odgovara komandantovoj zamisli i zemljišnim uslovima i da obezbedi narastanje snage vatre i otpora neprijatelju, mogućnost da se on navuče u pripremljene zone gусте vatre i uništi svim vrstama vatre i susretnim napadima jedinica koje su prešle u odbranu, i to u sadejstvu sa susedima koji nastavljaju napad.

1. Zahtevi koji se postavljaju pred odbranu

Povećane vatrene, udarne i manevarske mogućnosti jedinica u vezi sa njihovom opremljeniču nuklearnim, kao i novim klasičnim (nenuklearnim) oružjem i tehnikom zahteva stvaranje čvrste i aktivne odbrane u svim slučajevima, uključujući i odbrambena dejstva u toku napada. Ne bi bilo ispravno pretpostavljati da ako se odbrana ne organizuje u toku napada, treba joj postavljati jedne zahteve, a ako se radi o odbrani u toku napada — druge. U svim uslovima primene, odbrana treba da bude sposobna da se suprotstavi nuklearnim i udarima drugih sredstava uništenja koje primenjuju neprijateljska avijacija, raket-

tne jedinice, artiljerija, tenkovi i protivtenkovska sredstva. Uporedo s tim odbrana mora da bude sposobna da odbije napad tenkova i motopešadije, a takođe nalete avijacije i dejstva vazdušnih desanata protivnika. Čak i ako se neprijatelj uklini u borbene poretkе jedinica koje su prešle u odbranu (ne treba negirati takvu mogućnost), one treba da budu sposobne da ga unište i obnove napad.

Ako odbrana koja se primenjuje u toku napada ne bude odgovarala ovim zahtevima, snage određene za tu odbranu neće izvršiti zadatke u odbijanju neprijateljskog protivnapada koji će brzo slomiti njihov otpor i izbiti u bok i pozadinu jedinica koje nastavljaju napad i usporiti, a možda i sprečiti njihovo dalje prodiranje.

Na taj način, osnovni zahtevi za odbranu koja se primenjuje u toku napada u suštini su isti kao i za odbranu koja se planski organizuje van dodira sa neprijateljem, kad se raspolaže sa dovoljno vremena za pripremu i inžinerijsko uređivanje zemljišta. Razlika će biti samo u uslovima, mogućnostima i načinima ispunjavanja ovih zahteva.

Jedinice koje prelaze u odbranu van dodira sa neprijateljem najčešće imaju dovoljno vremena za inžinerijsko uređivanje zemljišta i svestranu pripremu borbenih dejstava. Prema tome, i efikasnost neprijateljske vatre manje će uticati na stabilnost odbrane. U odbrani koja se primenjuje u toku napada, jedinice će biti primorane da odbijaju neprijateljske protivnapade, dejstvujući sa zemljišta neuređenog u inžinerijskom smislu, koristeći se uglavnom njegovim prirodnim svojstvima, jer nemaju dovoljno vremena da ga urede. Dejstvo neprijatelja, naročito nuklearnim oružjem, u takvim uslovima će bez sumnje biti efikasnije, što ne može a da se ne odrazi na stabilnost odbrane.

Međutim, to nipošto ne znači da se u savremenim uslovima ne može stvoriti čvrsta odbrana u toku napada. Primena nuklearnog oružja, vešto korišćenje zemljišta i vatreñih sredstava, kojima raspolažu jedinice omogućava stvaranje čvrste odbrane sa velikom vatrenom moći, pokretljivošću i aktivnošću. Utoliko pre, jedinice u odbrani moraju biti sposobne da se aktivno bore za preuzimanje

i održavanje inicijative, da uspešno odbijaju protivnapade nadmoćnijih neprijateljskih snaga u složenoj radiološkoj situaciji i ne samo da čvrsto održe zauzete rejone i zemljišne linije, već i da stvore povoljne uslove za obnavljanje napada i njegovo razvijanje zajedno sa susedima.

Veliki značaj za stabilnost odbrane u toku napada imaju izdržljivost i upornost jedinica koje drže zauzete rejone. Aktivno dejstvo neprijatelja nuklearnim oružjem, gubici koje trpe jedinice, prelazeći u odbranu, ne mogu da posluže kao razlog za odustajanje od postavljenih odbrambenih zadataka. Brzo uspostavljanje borbene spremnosti svake jedinice, otklanjanje posledica neprijateljskih nuklearnih udara, ukazivanje pomoći jedinicama koje odbijaju protivnapad (to čine prepostavljene starešine i susedi koji nastavljaju napad), sve su to neophodni zahtevi koji se postavljaju pred odbrambena dejstva u toku napada.

Stabilnost odbrane u takvim uslovima postiže se veštrom upotrebom raspoloživih nuklearnih sredstava i brižljivo organizovanim vatrenim sistemom, uz upotrebu svih vatrenih sredstava koja su sposobna da efikasno uništavaju kako neposredno neprijatelja u protivnapadu tako i njegove tenkovske jedinice koje su se uklinile u odbranu, rezerve, nuklearna i klasična vatrena sredstva na položajima i za vreme pokreta.

Veliki značaj stabilnosti odbrane ima takođe širok manevar snagama i sredstvima.

Može se tvrditi da se uspeh odbrambenih dejstava u toku napada postiže kombinacijom vatre, udara i manevra. Ranije se nije tako smatralo, pošto je odbrana bila pozicijska. Sada se stanje promenilo: odbrana, naročito u toku napada, kao i napad, treba da kombinuje u sebi sve načine vođenja boja koji omogućavaju da se, saobrazno situaciji, maksimalno iskoriste ne samo vatrene već i udarne i manevarske mogućnosti jedinica koje su prešle u odbranu. U inostranoj vojnoj literaturi, na primer, iznosi se mišljenje da iskorišćavanje manevarskih sposobnosti jedinica treba da postane osnova odbrane.¹⁾ Uz to manevar

¹⁾ Подполковник К. Киген, Особенности современной обороны. Časopis »Military Review«, april 1960.

vatrom, artiljerijskim, motostreljačkim i tenkovskim jedinicama, protivtenkovskim sredstvima i inženjerijskim preprekama povezuje se jedinstvenom zamišlju dejstva jedinica koje su prešle u odbranu.

U tesnoj je vezi sa pokretljivošću svake odbrane, a naročito one koja se primjenjuje u toku napada, aktivnost braniočevih jedinica. Jedinice koje se ponašaju pasivno, u savremenoj odbrani mogu da budu brzo poražene od neprijatelja koji vrši protivnapad, i, koristeći se najnovijim sredstvima izviđanja i naoružanjem, može da brzo otkrije neprijateljsku grupaciju i da je razbije. Eto zbog čega odbrana treba da bude raznovrsna, ne šablonska, a u isto vreme da ima duboke i rastresite borbene poretkе. Stvaranje grupacije snaga i sredstava, pogodne za izvođenje odbrambenih dejstava jedna je od prvorazrednih mera pri prelasku u odbranu u toku napada.

Aktivnost jedinica u odbrani postiže se u savremenim uslovima pre svega blagovremenim uništavanjem neprijateljskih nuklearnih sredstava i odlučnom borbom radi preuzimanja izgubljene inicijative. Ranija formula koja glasi da inicijativa po pravilu, pripada u razmatranim uslovima napadaču, zahteva bitno preispitivanje. Nova ubojna sredstva, a pre svega nuklearno oružje, dozvoljavaju jedinicama koje su prešle u odbranu da ponovo preuzmu inicijativu, da brzo razbiju neprijatelja koji vrši protivnapad, a zatim da obnove napad. U tome je jedna od glavnih specifičnosti odbrane koja se primjenjuje u toku napada, kad se borbene mogućnosti jedinica iskorisćavaju ne samo za odbijanje protivnapada, kako je to bilo ranije, već i za odlučna dejstva.

Razume se, jedinice pri prelasku u odbranu, kao što je ranije napomenuto, neće raspolagati dovoljnom količinom nuklearnih sredstava. Ali čim ih u toku odbrambenih dejstava dobiju od prepostavljenih starešina (a na to se može računati, imajući u vidu uspeh opštег napada), zahtev da se za kratko vreme razbije neprijatelj koji vrši protivnapad i da se napad obnovi postaje potpuno realan i neophodan.

Aktivnost jedinica koje prelaze u odbranu i već su posele odbranu prepostavlja neprekidno i efikasno tuče-

nje neprijateljevih jedinica koje vrše protivnapad, naročito njegovih tenkova, vatrom svih sredstava. Taj zahtev proistiće iz toga što položaje za odbranu u toku napada jedinice posedaju pod aktivnim neprijateljskim dejstvom.

Veliki značaj u razmatranim uslovima ima iznenadnost dejstva jedinica koje su prešle u odbranu. Iznenadnost je tesno vezana s aktivnošću i pokretljivošću braniočevih jedinica i primenjuje se da se neprijatelj dovede u zabludu, da mu se nametne svoja volja i stvore nepovoljni uslovi za izvođenje protivnapada i da se, u krajnjoj liniji omogući preuzimanje inicijative.

Branilac koji poseda položaje za odbranu u toku napada, mora da bude sposoban da uspešno vodi borbu sa neprijateljskim tenkovima u protivnapadu i artiljerijom. Zbog toga i u tim uslovima odbrana treba da bude pre svega protivtenkovska. Uz to jedinice koje su prešle u odbranu moraju odlučno uništavati neprijateljevu artiljeriju koja može biti i samohodna i da neposredno podržava tenkove u protivnapadu.

Pošto neprijatelj prilikom izvođenja protivnapada, naročito većim snagama, može da iskoristi deo taktičkih rezervi kao vazdušne desante, jedinice koje su prešle u odbranu moraju uvek biti spremne da odlučno uništavaju desante ako ih neprijatelj upotrebi, ne smanjujući upornost odbrane u celini.

Vojna teorija smatra da će se savremena borbena dejstva razvijati krajnje neravnomerno po pravcima uz postojanje otkrivenih bokova i većih međuprostora u borbenim porecima jedinica. Neprijatelj u protivnapadu može dejstvovati jednovremeno sa nekoliko pravaca, pokušavajući da izade na bokove i u pozadinu jedinica koje su prešle u odbranu i onih što nastavljaju napad. Zbog toga i odbrana koja se stvara u toku napada mora biti kružna, sposobna da odbije napade neprijateljskih tenkova i pešadije koji se, neposredno posle neprijateljskih nuklearnih udara, preduzimaju kako sa fronta, tako i sa bokova i iz pozadine. Neće biti redak slučaj da će jedinice u odbrani morati da izvode odbrambena dejstva čak i odbijajući glavni napad neprijatelja iz pozadine.

Takvi su osnovni zahtevi odbrane koja se primenjuje u toku napada uz upotrebu nuklearnog oružja.

Što se tiče strukture odbrane bez primene nuklearnog oružja, i u tim uslovima svi navedeni zahtevi zadržavaju svoj značaj. Ovo se uslovjava time što postoji stalna opasnost iznenadne upotrebe nuklearnog oružja. Zbog toga jedinice koje su prešle u odbranu moraju uvek biti spremne da preduzmu mere zaštite od neprijateljskog nuklearnog oružja, a takođe da upotrebe svoje nuklearno oružje. Imajući to u vidu odbrana se i organizuje na odgovarajući način.

Uporedo s tim, dok se nuklearno oružje ne upotrebjava (a može i da se ne upotrebi u razmatranim uslovima), jedinice obe strane će, prirodno, imati mnogo manje mogućnosti. Zbog toga će još više porasti uloga običnih vatrenih sredstava i sistema njihove vatre, a i manevra jedinicama vatrom artiljerije, tenkova i protivtenkovskih sredstava. Očigledno biće potrebna veća gustina svih tih sredstava, kao i gustina protivtenkovskih i inžinjerijskih prepreka na pravcima neprijateljskog protivnapada. Povećaće se značaj avijacije za podršku koja je u stanju da neprijatelju u protivnapadu nanosi snažne bombarderske i jurišne udare.

2. *Stvaranje grupacije snaga i sredstava za izvođenje odbrambenih dejstava*

Grupacija snaga i sredstava, formirana za izvođenje boja u stvari je raspored jedinica raznih rodova u borbeni poredak. U svim slučajevima ona treba da odgovara borbenom zadatku, zamisli dejstva i zemljilišnim uslovima.

To se potpuno odnosi i na odbrambena dejstva koja se primenjuju u toku napada. U takvim uslovima grupisanje snaga i sredstava treba da obezbedi upornost odbrane, nanošenje odlučnog poraza neprijatelju u protivnapadu, narastanje snaže vatre i otpora, mogućnost širokog manevra radi brzog prenošenja napora jedinica u toku odbrambenog boja s jednih pravaca na druge ili u dubinu za odbijanje neprijateljskih udara.

Borbeni poreci jedinica koje prelaze u odbranu treba da obezbede najpovoljniju upotrebu raspoloživih snaga i sredstava saobrazno njihovim borbenim osobinama, najpovoljnije uslove sadejstva i komandovanja jedinicama u toku odbrambenog boja, mogućnost uspešnog odbijanja neprijateljskih napada ne samo sa kopna nego i iz vazduha, kao i njegovih vazdušnih desanata. U postrojavanju borbenih poredaka jedinica ne treba da bude šablon; tom pitanju treba prilaziti stvaralački.

Uvek treba težiti maskiranju borbenih poredaka da bi se neprijatelj doveo u zabludu u odnosu na stvarno grupisanje snaga i sredstava, nagoneći ga da udare nаноси nuklearnim i klasičnim sredstvima po rejonima koje jedinice nisu posele. Radi toga treba kod neprijatelja stvarati utisak da u odbranu ne prelaze sve jedinice na određenom pravcu, ili da se uopšte ne prelazi u odbranu.

Za razliku od planskog posedanja položaja za odbranu van dodira sa neprijateljem, u kojoj su snage i sredstva gruši u neborbenoj situaciji i van dejstva neprijateljske vatre, odbrana koja se primenjuje u napadu stvara se uz jednovremeno vođenje žestokih borbenih dejstava još dok jedinice podilaze rejonima i položajima predviđenim za odbranu. Grupisanje snaga i sredstava treba da odgovara komandantovoј odluci, postavljenim borbenim zadacima i konkretnoj situaciji.

Treba imati u vidu da se raspored u kojem su jedinice napadale do prelaska u odbranu, može pokazati nepodesnim za izvođenje odbrambenih dejstava, zbog čega će borbeni poreci morati da se prestrojavaju. To treba činiti sa takvim proračunom da jedinice izađu u određene rejone i na položaje u takvom rasporedu koji će biti najpogodniji za odbijanje neprijateljskih protivnapada.

Za razliku od prošlog rata, kad su se odbrambena dejstva u toku napada izvodila, po pravilu, na neprekidnom frontu, gustim borbenim porecima pešadije ojačane tenkovima i artiljerijom, u savremenim uslovima grupisanje snaga i sredstava za izvođenje odbrambenih dejstava u toku napada prepostavlja pre svega zatvaranje osnovnih pravaca dejstva neprijatelja u protivnapadu. Odatle proizlazi da će već prilikom prelaska u odbranu biti potrebno

odgovarajuće prestrojavanje borbenih poredaka napadačevih jedinica, a u nizu slučajeva stvaranje nove odbrambene grupacije. To će dovesti do potrebe premeštanja snaga i sredstava, uključujući i one pravce na kojima su jedinice napadale, na pravce koje treba zatvoriti radi odbijanja protivnapada neprijatelja, naravno, ako se ti pravci ne budu podudarali.

Cilj prestrojavanja borbenih poredaka pri prelasku u odbranu takođe je da se pojačaju one jedinice koje su bile tučene nuklearnim sredstvima neprijatelja, da se sredstva ojačanja i podrske jednih jedinica prepotčine drugim pri potrebi uvođenja u borbu dela drugih ešelona i rezervi, ako snage i sredstva iz njihovih prvih ešelona nisu dovoljni za odbijanje neprijateljskog protivnapada. Moguće je i suprotno — deo snaga nekih jedinica moraće se izvlačiti u druge ešelone i rezerve. Prestrojavanje borbenih poredaka u nizu slučajeva može da uključuje obnavljanje protivtenkovskih i drugih specijalnih rezervi, ako su u trenutku prelaska u odbranu utrošena, a u toku predstojećih odbrambenih dejstava može se pojaviti potreba za njihovim manevrovanjem radi ojačavanja protivtenkovske odbrane na najugroženijim pravcima.

Međutim, iskustvo drugog svetskog rata je pokazalo da se svi borbeni poreci neće obavezno menjati pri prelasku u odbranu u toku napada. To se naročito odnosi na one jedinice koje već izvode borbena dejstva, pošto im je to veoma teško, a ponekad i nemoguće učiniti. Treba takođe imati u vidu da znatna zasićenost jedinica tenkovima, protivtenkovskim sredstvima i drugom borbenom tehnikom i naoružanjem, mogućnost širokog manevra snagama, sredstvima i vatrom omogućavaju jedinicama da uspešno izvode odbrambena dejstva i u napadnim borbenim porecima koji se sada ne razlikuju tako bitno od odbrambenih. Pored toga, bolje je imati napadne borbene poretke, imajući u vidu da će se napad kasnije (posle odbijanja neprijateljskog protivnapada) obnoviti.

Borbeni poredak jedinica za izvođenje odbrambenih dejstava u toku napada, u zavisnosti od situacije, može se sastojati iz jednog ili dva ešelona. U najviše slučajeva

najcelishodnije je imati dva ešelona. To se odnosi kako na bataljone, tako i na čete i uslovljeno je time što se sa dva ešelona stvara znatno veća dubina odbrane, povećava se njena upornost, a jedinice, ako dejstvuju po odvojenim pravcima, mogu brzo da izvrše manevar snagama i sredstvima u slučaju potrebe odbijanja neprijateljskog napada, usmerenog u međuprostore borbenih poredaka. Postojanje drugog ešelona, naročito ako ima tenkova, omogućava u svako doba narastanje jačine otpora prvog ešelona, a ako dopusti situacija, i razbijanje neprijatelja susretnim napadom. Sem toga, snagama drugog ešelona mogu se brzo zameniti jedinice koje su izbačene iz stroja ili su u većoj meri oslabljene zbog neprijateljevih nuklearnih udara, a isto tako u toku žestokih borbi za vreme odbijanja njegovog protivnapada. Postojanje, pak, protivtenkovskih sredstava, u drugom ešelonu, povećava dubinu i ojačava protivtenkovsku odbranu jedinica koje su prešle u odbranu i omogućava im da uspešnije vode borbu sa neprijateljskim tenkovima. Bataljon čiji se borbeni poredak sastoji iz dva ešelona, može da posedne i da brani rejon oko 3 km po frontu i 2 km po dubini.

Na taj način, borbeni poredak jedinica u dva ešelona omogućava im uspešnije izvođenje odbrambenih dejstava. Moglo bi se reći da postojanje napadne grupacije jedinica koje prelaze u odbranu omogućava relativno lako izdvajanje snaga za obrazovanje drugih ešelona ili bar rezervi. Međutim, u nizu slučajeva, u momentu prelaska u odbranu, borbeni poredak jedinica može biti i u jednom ešelonu, pošto su sve njegove jedinice već uvedene u borbu. To se objašnjava time što jedinice obično prelaze u odbranu tek pošto su iskoristile sve mogućnosti da se neprijatelj razbije napadnim dejstvima.

Treba takođe voditi računa o tome da pri prelasku u odbranu, prevremeno izvlačenje jedinica iz borbe radi stvaranja drugog ešelona može znatno da oslabi odbranu prvog. Sem toga, zbog postojanja neposrednog dodira sa neprijateljem, zbog njegovog aktivnog dejstva i ograničenog vremena za organizovanje odbrane, nije uvek na početku moguće izvlačenje jedinica iz borbe radi obrazova-

nja drugog ešelona. Zato borbeni poredak jedinica u početku organizovanja odbrane može da bude u jednom ešelonu.

U nizu slučajeva i u toku odbrambenog boja neće uvek biti moguće obrazovati druge ešelone, a nekad će to biti čak i štetno. Borbeni poredak u jednom ešelonu može da se primeni, na primer, kod jedinica koje prelaze u odbranu na relativno širokom frontu, ili kad je zbog situacije nemoguće izvući iz borbe čak ni deo snaga radi obrazovanja (obnavljanja) drugog ešelona. Naročito je to karakteristično za one jedinice koje su u trenutku prelaska u odbranu već uvučene u borbu radi odbijanja neprijateljskih protivnapada, ili su izložene njegovom snažnom dejstvu. Najčešće to može biti prilikom prinudnog prelaska u odbranu u toku susretnog boja ili posle njegovog neuspešnog završetka, kad se već jedinice koje vode boj nalaze u razvijenim borbenim porecima, a nemoguće ih je brzo prestrojiti.

Bataljon u jednom ešelonu može da posedne i brani rejon oko 5 km po frontu i 2 km po dubini.

Kad se neka jedinica u momentu prelaska u odbranu nađe na nepovoljnem položaju, a nemoguće je preduzeti mere za poboljšavanje posednutog položaja, glavne snage te jedinice mogu biti grupisane u dubini borbenog poretka, tj. u drugom ešelonu. Tada će prvi ešelon, prirodno, biti slabiji do drugog. Tako, u prvom ešelonu se nekad može naći svega trećina snaga i sredstava jedinice (čete ili čak bataljona), dok će njene osnovne snage i sredstva sačinjavati drugi ešelon.

Kod borbenog poretka u jednom ešelonu obavezno treba obrazovati rezervu. U takvim uslovima izvođenja odbrambenih dejstava u toku napada, rezervi mogu da budu postavljeni i neki zadaci drugog ešelona, razume se, u skladu sa njenim borbenim mogućnostima. U svakom slučaju, nemanje drugog ešelona zato što ne postoje mogućnosti da se obrazuje, ne može da posluži kao razlog da se dejstva rezerve ograniče na izvršavanje samo iznenadno iskrslih zadataka u toku boja, kao što je bilo ranije.

Borbeni poredak u dva ešelona lakše se može obrazovati kad jedinice prelaze u odbranu planski, van nepo-

srednog dodira sa neprijateljem. Takva situacija može da nastane na primer, pri prelasku u odbranu u toku gonjenja neprijatelja, prilikom razvoja jedinica, ako se predviđa njegov protivnapad, pri posedanju položaja za odbranu iz marša, tj. kad jedinice u napadu nisu neposredno vezane aktivnim neprijateljevim dejstvima koja se tek očekuju, već vode borbu samo sa njegovim delovima koji se brane ili izvlače.

Treba podvući da raznovrsnost uslova situacije pri prelasku u odbranu u toku napada proširuju granice i povećava broj mogućih varijanti obrazovanja borbenih poredaka jedinica. Sem rasporeda u jednom ili dva ešelona, mogu postojati i druge varijante. Posebno, ne isključuje se razmeštaj drugog ešelona ili rezerve, ne u jednom, kao obično, već u nekoliko (dva ili tri) rejona — na pravcima neprijateljskog protivnapada. U savremenim uslovima to postaje karakteristično ne samo za odbrambena već i za napadna dejstva. Takav raspored drugih ešelona i rezervi jedinica koje prelaze u odbranu u toku napada povećava njihove mogućnosti za izvođenje susretnih napada jednovremeno sa nekoliko pravaca, što je povoljnije pri složenoj radiološkoj situaciji, omogućava brzo ojačavanje bilo koje jedinice prvog ešelona i ne stvara teškoće pri korišćenju svih snaga drugog ešelona, pošto su sada sve jedinice veoma pokretne.

Moguće je i takvo postrojavanje borbenog poretku kad jedinice prelaze u odbranu povijanjem fronta jednog dela ili svih snaga prema jednom boku. Takvo svojevrsno grupisanje snaga i sredstava zahtevaće kružnu odbranu i brižljivo obezbeđivanje pozadine. Pa i u svim drugim varijantama postrojavanja borbenih poredaka obezbeđivanje bojkova, pozadine i međuprostora treba smatrati kao jednu od najvažnijih mera pri organizovanju odbrane kad god jedinice posedaju položaje za odbranu. Uz to, prostori između jedinica, zavisno od zemljišta, dobijenog zadatka, raspoloživih snaga i sredstava, mogu biti dosta široki i između motostreljačkih i tenkovskih četa dostizati 1—1,5 km, a između vodova 300 m. Na takva mesta treba po mogućству postavljati inžinjerijske prepreke, odvajati deo snaga artillerije i protivtenkovskih sredstava za vatreno dejstvo u

slučaju neprijateljevog pokušaja da na tim pravcima prođe u dubinu.

Uzimajući u obzir da će odbrambena dejstva u toku napada češće biti kratkotrajna, jedinice koje prelaze u odbranu moraju uvek biti spremne da jednovremeno ili postupno obnavljaju napad. Ako se u toku napada pojavi takva mogućnost treba je odmah iskoristiti. Zbog toga jedinicama svih rodova, uporedo sa odbrambenim zadacima, treba određivati i način prelaska u napad. Ako situacija dozvoljava, u toku odbrambenog broja treba odvojiti deo snaga, posebno tenkovskih jedinica, da prve obnove napad.

Borbeni poreci jedinica u odbrani koja se primenjuje u toku napada bez upotrebe nuklearnog oružja, načelno se neće razlikovati od razmotrenih. U isto vreme treba voditi računa da će se neprijatelj u protivnapadu potruditi da ostvari što veću nadmoć u snagama i sredstvima da bi uspešno ostvario i svoje zamisli. To će usloviti potrebu gušćeg postrojavanja borbenih poredaka jedinica koje prelaze u odbranu, naročito na najugroženijim pravcima i tamo gde neprijatelj može postići najveći uspeh.

3. Vatreni sistem u odbrani u toku napada

Pod vatrenim sistemom, kad se u toku napada prelazi u odbranu podrazumeva se pripremljena i za kratko vreme organizovana vatra svih vatrenih sredstava radi odlučnog uništenja neprijatelja u protivnapadu i obezbeđivanja odbrambenih zadataka koji su postavljeni jedinicama.

Vatreni sistem je jedan od najvažnijih elemenata odbrane u svim uslovima, uključujući i onu u toku napada. Kao što je poznato, gotovost odbrane uvek se određivala gotovošću vatrenog sistema. To se potpuno odnosi i na savremenu odbranu, naročito pri odbrambenim dejstvima u toku napada.

Međutim, vatreni sistem izgleda sada sasvim drukčije zbog toga što su jedinice opremljene nuklearnim i drugim savremenim ubojnim sredstvima. Može se pretpostaviti da će gotovost nuklearnih sredstava za nanošenje udara po neprijatelju, iako će jedinice koje prelaze u odbranu osku-

devati u njima, imati najveći značaj za spremnost jedinica za sva dejstva, uključujući i odbijanje protivnapada. Razume se, teško da bi bilo ispravno u odbrani računati u istoj meri na nuklearno oružje kao u napadu ili u susretnom boju. Stvar je u tome što ako bi bilo dovoljno nuklearnih sredstava, očigledno se ne bi pojavila potreba da se prelazi u odbranu. Ako raspolažu dovoljnom količinom nuklearnog oružja, jedinice, po pravilu, isključuju odbranu i pretpostavljaju odlučna dejstva-napad. U odbranu u toku napada preći će zbog toga što u datom trenutku neće imati dovoljno nuklearnih sredstava. To treba smatrati jednim od osnovnih razloga privremenog prekida napada na datum pravcu, ako neprijatelj preduzme aktivna dejstva.

Prema tome, u takvim uslovima će naglo porasti uloga i značaj običnih (nenuklearnih) ubojnih sredstava, a to znači da treba još veću pažnju posvetiti vatrenom sistemu tih sredstava koji se organizuje u kratkom vremenu. Vatreni sistem u razmatranim uslovima zasniva se na sadejstvu svih vrsta vatrenih sredstava. Njegova osnova je, kao i pre, vatra artiljerije, minobacača, tenkova, samohodnih artiljerijskih oruđa, protivtenkovskih sredstava i mitraljeza. Kao i u svakoj odbrani on se izgrađuje u skladu sa situacijom i karakterom zemljišta i usaglašava se sa sistemom prepreka. On treba da obezbedi: tučenje neprijatelja koji kreće u protivnapad na prilazima odbrani, njegovih rezervi u rejonima prikupljanja; odbijanje otpočetog protivnapada; brzo prenošenje vatre s jednih pravaca na druge. Glavni napor svih vatrenih sredstava jedinica koje prelaze u odbranu treba da budu usmereni na blagovremenu i odlučnu koncentraciju vatre po najvažnijim objektima neprijatelja u protivnapadu; neprekidno dejstvo po njemu i povećavanje gustine vatre od početka odbijanja protivnapada i u toku odbrambenog boja; sigurno tučenje prostora između borbenih poredaka jedinica, zaštitu njihovih bokova i pozadine; podršku jedinica pri uništavanju ukljinjenog neprijatelja i ponovnom prelasku branioca u napad, posle odbijanja protivnapada.

Brižljivo i svestrano organizovanje vatrenog sistema zahteva vreme koje komandanti i štabovi pri prelasku u odbranu u toku napada najčešće neće imati na raspolaganju.

nju. Sem toga, u uslovima aktivnog neprijateljskog dejstva već pri prelasku u odbranu, zatim deo vatreних sredstava biće angažovan radi slabljenja tog dejstva i nanošenja gubitaka neprijatelju, da bi se obezbedilo posedanje položaja svojim jedinicama i njihova podrška u borbi. Već u to vreme obe strane će intenzivno dejstvovati vatrom.

Prema tome, vatreni sistem treba planirati još pri podilaženju jedinica rejonima i položajima koji su određeni za odbranu i organizovati ga jednovremeno sa stvaranjem odbrambenih borbenih poredaka, kao i u toku posedanja položaja, pa čak i neposredno u toku odbrambenih dejstava, u toku dinamike boja. Već na početku njihovog izvođenja intenzitet i gustina vatre treba da budu što veći.

Naročit značaj organizovanja vatrenega sistema u razmatranim situacijama uslovljen je time, što jedinice koje prelaze u odbranu ne mogu u kratkom vremenu da urede odbranu u inžinjerijskom smislu, da izgrade skloništa i pripreme položaje. Zbog toga korišćenje svih mogućnosti vatrenih sredstava donekle će nadoknaditi nedostatak potrebne količine inžinjerijskih objekata.

Ne treba dokazivati da pri neprekidnim borbenim dejstvima novi zadatak jedinica u napadu — brzo preći u odbranu i odbiti protivnapad neprijatelja — ističe prvo-stepeni značaj gotovosti svake jedinice da dejstvuje organizovanom vatrom iz svih raspoloživih vatrenih sredstava.

Jedinicama svih rodova, pri prelasku u odbranu, potrebno je blagovremeno i u kratkom vremenskom roku postaviti zadatke, određujući najvažnije objekte koje treba u prvom redu uništiti. Vatrena sredstva će dobijene zadatke najčešće izvršavati trenutno. Zbog toga se postavljanje zadataka, priprema i otvaranje vatre, kao i upravljanje vatrenim sredstvima u razmatranim uslovima slijaju u jedinstven i neprekidan proces prerastanja napadnih dejstava u odbrambena.

Iz rečenog se vidi da za izvođenje odbrambenih dejstava u toku napada vatreni sistem treba organizovati savim drugačije, a ne kao pri blagovremenom posedanju položaja za odbranu.

Konkretno, blagovremeno organizovanje vatre bez neprijateljskog dejstva u razmatranim uslovima isključuje se. Za njih je karakteristično neprekidno vatreno dejstvo i širok manevar vatrom, njena brza koncentracija na najvažnijim pravcima, česti prenosi vatre s jednih ciljeva na druge prilikom uništavanja neprijateljskih objekata odmah čim se otkriju.

Tačnost, efikasnost i iznenadno otvaranje vatre suštinski su zahtevi za jedinice koje prelaze u odbranu u svim uslovima.

Glavni cilj koji se želi postići vatrenim sistemom je da se obezbedi uništenje pre svega neprijateljskih nuklearnih sredstava i tenkova. Baš od toga u prvom redu će zavisiti uspeh odbrambenih dejstava. Prema tome, osnovni zadatak svih vatrenih sredstava je vođenje borbe sa nuklearnim sredstvima i neprijateljskim tenkovima u protivnapadu u toku svih odbrambenih dejstava. Pri tome, raspoloživa nuklearna sredstva i municija, pošto ih nema dovoljno, treba iskoristiti ekonomično i efikasno za tučenje onih ciljeva koji predstavljaju najveću opasnost za jedinice koje prelaze u odbranu. Takvi ciljevi su raketni uređaji na startnim položajima i u pokretu, a takođe artiljerijska oruđa sposobna da dejstvuju nuklearnim projektilima. Po drugim objektima, čak po neprijateljskim tenkovima u protivnapadu, nuklearno oružje, prirodno, ne može biti uvek u takvim uslovima upotrebljeno. Za uništavanje tih objekata treba sasrediti napore običnih vatrenih sredstava jedinica koje prelaze u odbranu. Pošto je jedan od osnovnih zadataka jedinica odbijanje masovnih tenkovskih napada neprijatelja koji se preduzimaju iz pokreta, pri prelasku u odbranu u prvom redu se organizuje protivtenkovska vatra. Pri tome za kratko vreme treba stvoriti zone guste protivtenkovske vatre ispred položaja koje posedaju jedinice i ispred rejona odbrane, na bokovima, spojevima i u prostorima između jedinica, na pravcima ugroženim od tenkova i u dubini.

Osnovu protivtenkovske vatre sačinjava vatra tenkova, samohodnih artiljerijskih oruđa, protivtenkovskih vodenih raket i protivtenkovskih oruđa koja se nalaze u borbenim porecima jedinica koje prelaze u odbranu. Sem

toga, i celokupna artiljerija pri prelasku u odbranu treba da bude spremna da tuče neposrednom vatrom neprijateljske tenkove u slučaju njihovog prodora u rejone vatrenih položaja. Protivtenkovska vatra se uvek kombinuje sa misko-eksplozivnim preprekama.

Važnu ulogu u borbi sa tenkovima treba da odigra i avijacija za podršku koja može najefikasnije da nanosi udare pokretnim ciljevima, utoliko pre što sama osmatra tučene objekte i rezultate dejstva.

Odgovoran zadatak u tim uslovima imaju i sredstva protivvazdušne odbrane jedinica koje prelaze u odbranu. Sredstva PVO moraju sigurno da štite snage koje izvode odbrambena dejstva od udara neprijateljske avijacije koja će tada obavezno biti aktivna. Pri tome, očigledno, biće potrebno izmeniti ranije, u napadu organizovani sistem PVO, saobrazno novom odbrambenom zadatku. Tako, će se delimično, a možda i potpuno pregrupisati protivavionska sredstva, precizirati njihovi zadaci, koncentrišući njihovu vatru na osnovne pravce dejstva neprijateljske avijacije u toku svih odbrambenih dejstava. Važno je takođe organizovati vatru motostreljačkih jedinica po neprijateljskim avionima koji nisko lete.

Pošto će i jedinice koje su prešle u odbranu i neprijatelj dejstvovati po odvojenim pravcima, važna specifičnost organizovanja sistema vatre je blagovremena koncentracija većeg dela vatrenih sredstava, naročito dalekometnih, baš na tim pravcima. Uglavnom na njima, a ne na neprekidnom frontu, kako se to ranije radilo, treba da budu stvorene zone tučene gustom vatrom protivtenkovskih sredstava, a artiljerija i minobacači takođe treba da budu spremni za uništenje taktičkih nuklearnih i drugih objekata neprijatelja, čim budu otkriveni. Pored toga, treba brzo pripremiti vatru, pre svega protivtenkovsku, uključujući i specijalna protivtenkovska sredstva, u prostoru između borbenih poredaka jedinica i na njihovim bokovima, naročito otkrivenim.

Vatru streljačkog oružja organizuju starešine motostreljačkih i tenkovskih jedinica. Pri tome se predviđa mogućnost dejstva koncentričnom vatrom iz mitraljeza i

automata radi uništenja neprijateljske motopešadije u protivnapadu.

Pošto jedinice prelaze u odbranu iz napada, vatreni sistem će se odlikovati velikom gustinom sredstava, sa izuzetkom, razume se, slučajeva kad neprijatelj nekoj od jedinica nanese velike gubitke nuklearnim udarima. Ta-kva gustina je u razmatranim uslovima potrebna zbog velike osetljivosti snaga i sredstava usled slabog inžinjerijskog uređenja zemljišta.

Vatreni sistem, izgrađen u kratkom vremenskom roku, u zavisnosti od raspoloživog vremena, neprekidno se usavršava, ne isključujući ni period odbijanja neprijateljskog protivnapada.

Često će se vatreni sistem organizovati noću ili u toku kraćeg dnevnog vremena. Noć, ako neprijatelj za to vreme prekine aktivna dejstva, treba maksimalno iskoristiti za organizovanje vatrenog sistema i inžinjerijsko uređenje zemljišta, ne prekidajući dejstvo po neprijatelju.

U toku odbrambenog boja, široku primenu će naći manevarne samo vatrom već i vatrenim sredstvima. Već pri prelasku u odbranu biće potrebno prestrojiti neke borbenе poretkе, radi zatvaranja pravaca na kojima neprijatelj vrši protivnad. Manevar vatrom i vatrenim sredstvima je potreban radi pojačavanja napora onih jedinica koje su oslabljene u toku odbijanja neprijateljskog protivnapada, kao i tučenja vatrom onih rejona, gde u dato vreme nema dovoljno snaga i sredstava za odbranu. Sem toga, manevar će biti potreban radi tučenja neprijatelja koji u protivnapadu prodire kroz međuprostore borbenih poredataka jedinica, kao i na njihovim bokovima, naročito ako se na tim pravcima ispolji uspeh neprijatelja.

U zaključku ovog odeljka želeli bismo da iznesemo neke teoretske sudove o suštini vatrenog sistema u razmatranim uslovima odbrane. Iz iskustva prošlog rata znamo da je vatreni sistem obuhvatao, ako može tako da se kaže, nekoliko posebnih sistema:

- artiljerijske i minobacačke vatre,
- protivtenkovske vatre,
- vatre pešadijskog naoružanja.

Sem toga, organizovao se vatreni sistem protivavionskih sredstava.

Iz rečenog je očigledno da će se i sada u odbrani, posebno u onoj koja se primenjuje u toku napada, vatreni sistem, načelno, organizovati. Ali, u takvim uslovima je celishodnije i efikasnije organizovati vatreni sistem polazeći od potrebe uništenja ovih ili onih snaga i sredstava neprijatelja u protivnapadu.

Vatrena sredstva biće svrsihodnije iskorišćena ako se upotrebe radi stvaranja protivtenkovskog, protivartiljerijskog i protivpešadijskog vatrene sistema, pri čemu se za svaki od ovih sistema koriste sva sredstva koja su sposobna da unište odgovarajuće neprijateljske objekte.

Na primer, u protivtenkovski vatreni sistem se uključuje ne samo vatrica protivtenkovskih sredstava (protivtenkovskih vođenih raketa, tenkova i protivtenkovske artiljerije), već i artiljerije i minobacača sa zaklonjenih vatrene položaja; u sistem protivpešadijske vatre — ne samo vatrica streljačkog naoružanja, nego i svih drugih sredstava, ako u datom trenutku dejstvo protiv neprijateljske pešadije koja vrši protivnapad neće uticati na izvršavanje važnijih zadataka, na primer, vođenje borbe sa neprijateljskim nuklearnim sredstvima ili tenkovima.

4. Inžinjerijsko uređenje zemljišta pri prelasku u odbranu u toku napada

Inžinjerijsko uređivanje zemljišta obuhvata čitav kompleks mera radi utvrđivanja, prilagođavanja i iskorišćavanja njegovih zaštitnih i maskirnih svojstava za izvođenje borbenih, u datom slučaju, odbrambenih dejstava jedinica.

U zavisnosti od raspoloživog vremena, snaga i sredstva i uslova situacije, inžinjerijsko uređivanje odbrane u toku napada može da obuhvati uređivanje startnih i vatrene položaja, zaklona, rovova i saobraćajnica, komandnih mesta, raznih vrsta skloništa i drugih odbrambenih objekata. Veliki značaj ima prilagođavanje (podeša-

vanje) za odbranu raznih zemljišnih predmeta i neprijateljskih inžinjerijskih objekata, zauzetih u toku napada.

Sem toga, inžinjerijsko uređivanje zemljišta obuhvata pripremu vatrenih i položaja za razvoj jedinica radi odbijanja neprijateljskog protivnapada, kao i prilaza i, po mogućству, stvaranje lažnih objekata; maskiranje položaja, ljudstva jedinica koje prelaze u odbranu, njihovog naoružanja, borbene tehnike, a isto tako izradu prepreka protiv tenkova i motopešadije neprijatelja u protivnapanju.

Međutim, ako jedinice koje prelaze u odbranu budu osećale nedostatak vremena, neće imati mogućnosti da sproveđu sve ove mere. Može se govoriti samo o delimičnom inžinjerijskom uređivanju zemljišta za koje će biti karakteristična izrada ne rovova i saobraćajnica, već vatrenih položaja za protivtenkovska sredstva, tenkove, artiljeriju, oklopne transportere, kao i kopanje najjednostavnijih zaklona — za pojedince, odeljenje, i samo kad vreme dozvoljava — uređivanje vodnih otpornih tačaka u drugim ešelonima i rezervama.

Sve to, naravno, ne znači da ne treba preduzimati mere za inžinjerijsko uređivanje zemljišta pri prelasku u odbranu u toku napada. Raketna, protivavionska sredstva i artiljerija, ili bar jedan njihov deo, u trenutku prelaska u odbranu treba da se nalaze na vatrenim položajima, ili da dovršavaju posedanje položaja posle poslednjeg premeštanja u toku napada, saobrazno komandantovoj odluci za odbranu. Prema tome, te položaje i rejone moguće je u izvesnoj meri pripremiti i urediti. Približno tako stoji stvar i sa inžinjerijskim uređenjem položaja protivtenkovskih sredstava, komandnih mesta i pozadinskih objekata. Tenkovske i motostreljačke jedinice, stupajući u neposredan dodir sa neprijateljem u protivnapadu ili u toku borbenih dejstava, takođe će moći bar delimično da se ukopaju i izgrade makar i najjednostavnije objekte (zaklone, podgrudobranske zaklone, položaje za vatrena sredstva), primenjujući, kad je to moguće, inžinjerijske mašine, naročito u dubini borbenih poredaka, i široko iskorišćavajući zaštitna svojstva zemljišta.

Čak i izgradnja takvih najjednostavnijih objekata znatno smanjuje efikasnost nuklearnih udara i vatre klasičnih vatrenih sredstava neprijatelja, naleta njegove avijacije, a takođe omogućava uspešniju borbu sa njegovim tenkovima i motopešadijom u protivnapadu.

Na primer, nuklearni projektil bilo kakve snage nesumnjivo će uništiti ljudstvo u rovovima i zaklonima, na mnogo manjoj površini nego nezaklonjenu živu silu. Obično, rovovi mnogo povećavaju zaštitu borbene tehnike, čak i od vatre oruđa za neposredno gađanje. Tenk u zaklonu predstavlja četiri puta manji cilj nego u napadu. Ako se borbena tehnika nalazi u zaklonima, znatno se smanjuje visina cilja, što smanjuje daljinu brisanog dometa svih neprijateljskih vatrenih sredstava. Tako daljina brisanog dometa pri gađanju ukopanog tenka je dva puta manja nego pri gađanju neukopanog. Prema tome, daljina brisanog dometa i verovatnoća pogodanja ukopanog tenka dva puta je manja nego za neukopani tenk u napadu. Sem toga, borbenu tehniku koja se nalazi u zaklonima teže je otkriti i uništiti, a njena zaštićenost znatno je veća nego nezaklonjenih vatrenih sredstava.

Na taj način, ne može se govoriti o odustajanju od inžinjerijskog uređivanja zemljišta, već o izvođenju inžinjerijskih radova u skladu sa mogućnostima, uglavnom sa vremenom kojim će raspolagati jedinice u uslovima prelaska u odbranu u toku napada. Uzimajući u obzir ove veoma složene uslove, treba težiti da se sve raspoložive snage inžinjerijskih jedinica najracionalnije iskoriste za uređivanje zemljišta u što je moguće kraćem roku.

U razmatranim uslovima prelaska jedinice u odbrunu, u nedostatku vremena, inžinjerijske prepreke koje su se široko primenjivale u toku prošlog rata kao, da sada gube svoj značaj. Međutim, to uopšte nije tako. Primena inžinjerijskih, naročito minsko-eksplozivnih, prepreka sada kao i pre treba da obezbedi jače utvrđivanje posednutih položaja i rejona, da odbranu učini čvršćom, nadoknađujući u izvesnoj meri nedovoljnu pripremljenost zemljišta u inžinjerijskom smislu. Prvostepen značaj pritom dobijaju protivtenkovske minsko-eksplozivne prepreke koje treba smatrati kao jedno od efikasnih sredstava borbe sa

neprijateljskim tenkovima u protivnapadu. Pored toga, one mogu da budu i sigurno sredstvo koje sprečava prodiranje motopešadije, ako dejstvuje na oklopnim transporterima.

Osnovni zahtevi koji se postavljaju za iskorišćavanje inžinjerijskih prepreka pri prelasku u odbranu u toku napada su blagovremenost i brzina postavljanja na naj-opasnije pravce dejstva neprijateljskih tenkova i čvrsta povezanost sistema prepreka i vatrenog sistema.

Jedinice savremene inžinjerije raspolažu inžinjerijskim preprekama visokog kvaliteta i sredstvima za njihovo brzo postavljanje u svim uslovima borbene situacije. Međutim, sam proces miniranja u uslovima prelaska u odbranu u toku napada neophodno je obezbeđivati od dejstva neprijatelja, pošto je takve radove skoro nemoguće od njega sakriti. Sve postavljene minsko-eksplozivne prepreke treba sigurno štititi vatrom artiljerije, tenkova i streljačkog oružja.

Može neko reći da pri prelasku u odbranu u toku napada postavljanje prepreka zbog snažnog dejstva neprijatelja i sasvim ograničenog vremena je veoma teško, a često i nemoguće. Teško je ne složiti se s tim. Međutim, bilo bi neispravno odustajati od tih mera. Zbog toga i treba primenjivati metode brzog miniranja u pokretu. Sem toga, ako je nemoguće mine postaviti ispred položaja, na kojima jedinice prelaze u odbranu, onda je to potpuno ostvarljivo iza tih položaja na izvesnoj dubini. Veliki značaj takođe ima miniranje na otkrivenim bokovima, u međuprostorima borbenih poredaka, u rejonima startnih i vatrenih položaja nuklearnih i klasičnih vatrenih sredstava. Mine je u nizu slučajeva celishodno postavljati i na pravce neprijateljskih nuklearnih udara, kuda će se najpre ustremiti njegove tenkovske jedinice. Inžinjerijske prepreke će biti sigurno sredstvo zaštite rejona razmeštaja komandnih mesta i centara veze.

Treba imati u vidu efikasnost brzo postavljenih minsko-eksplozivnih prepreka, jer u razmotrenim uslovima neprijatelj ih ne može brzo otkriti i uništiti. Njemu bi za to bilo potrebno vreme kojim neće raspolagati; sem toga,

pod dejstvom jedinica koje su prešle u odbranu, razminiranje je praktično gotovo nemoguće.

Inžinjerijsko uređivanje zemljišta je jedna od najvažnijih mera celokupnog kompleksa inžinjerijskog obezbeđenja pri prelasku u odbranu u toku napada. Kao i u drugim uslovima, ono je tesno povezano sa inžinjerijskim izviđanjem neprijatelja i zemljišta. Inžinjerijsko izviđanje se organizuje i izvodi istovremeno i zajedno sa drugim vidovima izviđanja. Naročiti značaj ono ima pri podilaženju jedinica položajima i rejonima određenim za odbranu. Otkrivanje pozitivnih i zaštitnih svojstava zemljišta, povoljnih položaja za jedinice i vatrena sredstva, određivanje rejona pogodnih za komandna mesta i centre veze — to su osnovni zadaci inžinjerijskog izviđanja. Ono se sprovodi neprekidno u toku svih odbrambenih dejstava. Uspeh inžinjerijskog uređivanja zemljišta, kao i celokupnog procesa stvaranja odbrane, potpuno zavisi od toga kako će je komandanti i štabovi jedinica koje prelaze u odbranu organizovati. Uporedo sa značajnim zadacima u toj oblasti koje izvršavaju inžinjerijske jedinice, u inžinjerijskom uređivanju zemljišta treba aktivno da učestvuju svi rodovi vojske. Svaka jedinica treba da teži da samostalno, bez pomoći inžinjeraca, što brže i potpunije izvede inžinjerijske radove.

Glava treća

ORGANIZACIJA ODBRANE U TOKU NAPADA

1. Zahtevi kojima treba da odgovori organizacija odbrane

Još u prošlom ratu organizacija odbrane u toku napada predstavljala je veoma složen proces i obuhvatala čitav kompleks raznih mera.

Nesumnjivo je da će u toku savremenog napada organizovanje odbrane postati još složenije, kako po obimu mera, tako i po njihovom sadržaju i mogućnostima sprovođenja.

Jedna od karakterističnih crta organizacije odbrane u takvim uslovima je u tome što počinje sprovođenjem niza mera još za vreme napada jedinica, čim je postalo jasno da se protivnapad mora odbijati odbrambenim dejstvima. Ali, kao što je pokazalo iskustvo, sprovesti sve mere za organizovanje odbrane u to vreme jednostavno je nemoguće. Zbog toga organizovanje odbrane otpočeto u toku napada, neizbežno će se nastaviti i kad jedinice budu posedale odbrambene položaje, pa čak i u toku odbrambenih dejstava.

Organizovanje odbrane u toku napada će se odvijati u veoma složenoj situaciji, bez prekidanja borbenih dejstava, uz aktivno dejstvo neprijatelja. Komandant i štab moraće jednovremeno sa sprovođenjem mera za organizovanje odbrane da rukovode borbenim dejstvima jedinica, od kojih jedan deo može još da nastavlja napad, a drugi da već odbija protivnapad nadmoćnih snaga.

Opšti obim i redosled mera koje sprovode komandanti i štabovi za organizovanje odbrane u toku napada svaki putće se određivati pre svega uslovima prelaska jedinica u odbranu, sadržajem zadataka i raspoloživim vremenom.

Najveći značaj pri organizovanju odbrane u toku napada ima borba za dobitak vremena. Ne može biti sumnje da će neprijatelj u protivnapadu preuzeti sve mere da bi jedinice koje prelaze u odbranu lišio potrebnog vremena za uređivanje položaja za odbrantu. On će nanositi nuklearne udare, tući artiljerijom, dejstvovati avijacijom, prelaziti u napad tenkovskim i motorizovanim jedinicama. Zbog toga najveći značaj za dobitak vremena pri prelasku u odbranu ima predviđanje blagovremeno donošenje odluke za odbranu i brzo postavljanje zadataka jedinicama i svih rođova. Uporedom s tim veoma je važno istovremeno organizovati aktivna dejstva po neprijatelju da bi se lišio vatreñog preimuntstva.

Da bi se u takvim uslovima postigla uporna odbrana u kratkom vremenu, bez obzira na snažno protivdejstvo neprijatelja, potrebno je unapred imati jasnu predstavu o mogućnom karakteru neprijateljskog dejstva, o opštem toku razvoja odbrambenog boja i ostvarivati njegovu planiranje i organizaciju, uzimajući u obzir konkretne uslove situacije.

Pravilno planiranje odbrambenih dejstava može i da bude postignuto dubokim shvatanjem karaktera savremenog boja, pravilnim određivanjem zadataka jedinica koje prelaze u odbranu, i otkrivanjem zamisli i namera u neprijatelja i tačnim procenjivanjem njegovih mogućnosti.

To se postiže pre svega dobro organizovanim i neprekidnim izviđanjem i svestranom analizom borbene situacije na osnovu podataka izviđanja. Zbog toga je potrebno težiti veštom iskorišćavanju svi raspoloživih snaga i sredstava izviđanja jedinica koje prelaze u odbranu.

Blagovremeno donošenje odluke i brzo prenošenje borbennih zadataka jedinicama koje prelaze u odbranu omogućće da još u toku napada budu izvedene na potrebbni pravac, izvršavajući manevar snagama i sredstvima radi posedanja položaja za odbranu.

Za dobitak vremena radi uređivanja odbrane veoma je značajno i sprečavanje organizovanog pokreta neprijateljskih rezervi, nanošenje po njima nuklearnih udara raspoloživim sredstvima, a isto tako i sredstvima pretpostavljenih starešina.

Najpovoljnija situacija za organizovanje odbrane može da nastane ako komandant dobije prethodno naređenje ili zapovest pretpostavljenog starešine za prelazak u odbranu makar nekoliko časova pre susreta sa osnovnim snagama neprijatelja koji vrši protivnapad, još dok je napad u toku. U tom slučaju komandant će imati mogućnost da blagovremeno precizira zadatke izviđačkim jedinicama u interesu predstojećih odbrambenih dejstava radi otkrivanja neprijateljeve grupacije u protivnapadu, naročito njegovih nuklearnih sredstava, i pravaca dejstva tenkovskih jedinica. Pri tome će biti povoljnija situacija i za donošenje odluke, prenošenje odbrambenih zadataka jedinicama, kao i za organizovanje sadejstva i svestranog obezbeđivanja odbrambenih dejstava. Lakše će biti sprovesti sve mere za slamanje neprijateljevog protivnapada i izabrati povoljan momenat za njegovo razbijanje, izabrati i posesti zemljишne rejone za odbranu, stvoriti odbrambenu grupaciju jedinica, organizovati vatreni sistem i u celini izvršiti novi odbrambeni zadatak.

Mnogo složenija će biti situacija kad napadačeve jedinice budu prelazile u odbranu prinudno, iznenadno, iz pokreta, kad je već počeo neprijateljski protivnapad, u toku susretnog boja ili pri njegovom neuspešnom ishodu. U takvoj situaciji odbrana će se neminovno organizovati jednovremeno sa već započetim odbrambenim dejstvima. Ovde je komandant prinuđen pre svega da preduzme mere da bi zaustavio neprijateljski protivnapad i obezbedio jedinicama posedanje položaja za odbranu u takvom rasporedu i u takvim borbenim porecima koji će biti najpo-desniji za izvođenje odbrambenih dejstava.

U to vreme celishodno je naneti makar i pojedinačne nuklearne udare po nuklearnim sredstvima i glavnim snagama neprijatelja u protivnapadu, a isto tako i udare klasičnim vatrenim sredstvima. To će, pre svega, omogućiti da se zaustavi početno prodiranje neprijatelja, i ako ne

spreći protivnapad, maksimalno će ga oslabiti i omogućiti jedinicama koje prelaze u odbranu da se solidno i brzo utvrde, prema potrebi da pregrupišu snage i da za kratko vreme organizuju sistem vatre.

Ako, pak, jedinice koje prelaze u odbranu ne budu u to vreme raspolagale nuklearnim sredstvima, nuklearne udare po neprijatelju treba da nanese deo snaga i sredstva pretpostavljenog starešine ili suseda koji produžavaju napad. Sem toga, treba izdvajati veće snage avijacije za podršku.

Jedan od osnovnih zahteva koji se postavlja pred organizaciju odbrane u toku napada u takvim uslovima jeste prikriveno sprovođenje svih mera za minimalno kratko vreme. Pri tom veliki značaj dobija stvaralačko rešenje svakog pitanja organizovanja i obezbeđivanja odbrambenih dejstava u skladu sa konkretnom situacijom.

Potreba prikrivenog organizovanja odbrane i prikrivanja od neprijatelja samog procesa prelaska u odbranu uslovljena je time, što on, ako to blagovremeno otkrije, može nanošenjem nuklearnih i vatrenih udara da poremeti planove jedinica koje prelaze u odbranu, da im nanese zнатне gubitke u trenutku posedanja položaja za odbranu i samim tim da obezbedi uspeh svoga protivnapada.

Prikriveno organizovanje odbrane omogućava da i jedinice koje prelaze u odbranu postignu iznenađenje, što u tim uslovima dobija isključivo veliki značaj. Postizanje iznenađenja u razmatranim uslovima obezbeđuje neočekivano dejstvo po jedinicama neprijatelja, što omogućava da se njegovim snagama i sredstvima nanesu veliki gubici, da se naglo smanji njihova borbena sposobnost, da se brzo promeni odnos snaga, da se izazove zbunjenost kod neprijatelja u protivnapadu i da se on čak primora da odustane od aktivnih dejstava. Sve to u celini stvara povoljne uslove za postizanje ciljeva odbrane u toku napada.

Prikriveno organizovanje i iznenadna dejstva u odbrani u tim uslovima postižu se sprovođenjem mera maskiranja sopstvenih snaga i sredstava i obmanom neprijatelja, aktivnom borbom protiv svih vidova njegovog izvi-

đanja, zadržavanjem predašnjeg režima rada radio-tehničkih sredstava, oštrim ograničenjem razgovora preko tehničkih sredstava veze o predstojećem prelasku jedinica u odbranu, brižljivim maskiranjem vatrenih položaja artillerije, tenkova i svih ostalih vatrenih sredstava, kao i manevra jedinica. Najvažnije je iznenadno raspoloživim sredstvima naneti nuklearne vatreni udare a isto tako svim mogućim merama stvoriti kod neprijatelja utisak da prelaska u odbranu neće biti.

Da bi se to postiglo, potrebno je centralizovano komandovanje svim snagama i sredstvima jedinica koje prelaze u odbranu. Takva centralizacija dozvoljava da se na ovom ili onom pravcu preduzmu dejstva koja će pomoći da se neprijatelj doveđe u zabludu. Konkretno, mogu da otpočnu napadna dejstva delom snaga, da se uvedu u boj drugi ešeloni i rezerve nekih jedinica, naročito ako se pravac njihovog uvođenja poklapa sa zamislu posedanja položaja za odbranu itd. Centralizacija komandovanja jedinicama potrebna je još i zbog toga što odbrambena dejstva u toku napada ne predstavljaju nešto izolovano, vec se izvode u interesu opštег napada. Treba imati u vidu da stroga centralizacija uopšte ne znači lisanjanje komanda-nata i stabova inicijative i samostalnosti u donošenju odluka i postavljanju zadataka potčinjenim jedinicama. Ovde je potrebna razumna usaglašenost oba ova faktora saobrazno situaciji u kojoj će jedinice prelaziti u odbranu.

Siroka inicijativa starešina jedinica koje prelaze u odbranu treba da omogući najbolje ostvarenje zamisli odbrambenih dejstava i primenu najpovoljnijih načina razbijanja neprijatelja u protivnapadu. Ona se mora pre svega zasnovati na predviđanju. Da bi se odredila zamisao razbijanja neprijatelja odbrambenim dejstvima, treba poznavati borbenu situaciju i uvek imati jasnu i tačnu predstavu o mogućnom karakteru dejstava neprijatelja, o opštem toku razvoja odbrambenog boja i voditi ga, uzimajući u obzir teškoće koje se pri tome mogu pojaviti. Odbrana može biti organizovana saobrazno situaciji samo uz duboko razumevanje osnova savremenih odbrambenih dejstava koja se primenjuju u toku napada, pravilno shvatanje njihovih ciljeva u sklopu opštег napada, otkrivanje zamisli neprija-

telja koji izvrsi protivnapad i pravilnu procenu njegovih mogućnosti bo ujutru se i ostid.

Rešenje ovog zadatka se postiže pre svega dobro organizovanim i neprekidnim izviđanjem, sigurnim poznavanjem i svestranom analizom situacije. Zbog toga komandanti i štabovi treba da teže veštosti i širokom iskorišćavanju snaga i sredstava izviđanja radi proširivanja mogućnosti operativno-taktičkog predviđanja i obezbeđivanja čvrstog komandovanja jedinicama. Još u pripremi napada, nezavisno od toga da li su konkretne varijante odbrambenih dejstava u toku napada predviđene ili ne, svaki starešina treba da razmisli o meraima za obezbeđivanje brzog prelaska svoje jedinice u odbranu, ako se takva potreba pojavi. Na primer, predviđaju se mere za odbijanje mogućih neprijateljskih protivnapada u toku napada, za učvršćivanje uspeha koje su postigle jedinice u napadu, za obezbeđivanje njihovih bokova itd.

Ako su ove mere budu blagovremeno predviđene, komandanti i štabovi, a i same jedinice pri prelasku u odbranu dejstvovaće u povoljnijim uslovima. Neprijatelj će imati manje mogućnosti da organizovano priprema, obezbeđuje i uspešno izvodi iznenadne protivnapade jer će se napadačeve jedinice pripremiti za njihovo odbijanje. Ukoliko brižljivije budu unapred, još za vreme pripreme napada, razmotrena pitanja njegovog izvođenja, ukoliko se komandanti i štabovi bolje pripreme za odbijanje raznih iznenadnih dejstava neprijatelja, utoliko će lakše jedinice izvršiti zadatke i po različitim neplaniranim varijantama. U toku pak napada sva pitanja organizovanja odbrambenih dejstava rešavaju se neposredno pri njihovom iskršavanju, saobrazno borbenoj situaciji.

Pri organizovanju odbrane u toku napada, kad su obrazovani napadni borbeni poreci jedinica, moraće mnogo šta da se radi nanovo ili da se delimično menja saobrazno novom, sada već odbrambenom zadatku. Jer sav sistem organizovanja borbenih dejstava u to vreme odgovara uslovima i zadacima napada.

Postavlja se pitanje: da li je potrebno iz osnova menjati ceo taj sistem, pošto jedinice koje napadaju u nizu slučajeva mogu uspešno da odbiju protivnapad neprija-

telja i u napadnim borbenim porecima koji se uz to, u savremenim uslovima, bitno i ne razlikuju od odbrambenih, kako je to bilo ranije.

Naravno, u odgovarajućoj situaciji možda to neće biti ni potrebno da se čini ili neće biti mogućnosti sve reorganizovati iznova. Iskustvo prošlog rata pruža dosta primera kad su jedinice prelazile u odbranu u napadnoj grupaciji i uspešno izvršavale borbene zadatke. Jedan od takvih primera su dejstva jedinica 27. gardijskog korpusa jula 1944. u rejonu grada Mižloka (Mađarska).

Jedinice korpusa su uspešno razvijale napad i radi odbijanja protivnapada pešadije i tenkova neprijatelja privremeno su prešle u odbranu u napadnoj grupaciji i uspešno izvršile borbeni zadatak.¹⁾ Međutim, u nizu slučajeva i grupisanje jedinica, i organizovano sadejstvo za izvođenje napada, i celokupno obezbeđenje, i komandovanje jedinicama pokazaće se delimično ili potpuno neprihvatljivim za rešavanje novih odbrambenih zadataka, pa će morati da se menjaju i to u veoma kratkom vremenskom roku pod dejstvom neprijatelja. Stepen potrebnih izmena može da bude različit, ali će to morati često da se čini.

Na taj način, i u takvim uslovima odbranu treba najbržljivije organizovati, primenjujući takve načine njenog organizovanja, izgradnje i uređivanja, koji će potpuno odgovarati uslovima opštег napada, a u isto vreme zadacima jedinica koje prelaze u odbranu tj. odbijanju protivnapada nadmoćnih neprijateljskih snaga.

Treba voditi računa o tome da će se odbrambena dejstva u toku napada ponekad izvoditi po neplaniranim varijantama. Stvar je u tome što je veoma teško unapred predvideti sve moguće varijante razvoja napada, a ponekad je to čak i nemoguće. Tako je bilo već u napadnim operacijama prošlog rata, a tim više je to tipično za savremene uslove, pri povećanom zamahu napada, brzini njegovog razvoja i dinamičnosti. Zbog toga se sada još više povećava odgovornost komandanata i štabova za vešto organizovanje odbrambenih dejstava čim iskrne potreba za njima.

¹⁾ Архив МО, ф. 481, оп. 207699, д. 2, л. 59.

Nezavisno od uslova situacije, organizovanje odbrane u ovom ili onom obimu uvek će obuhvatiti sledeća pitanja: donošenje odluke, izdavanje zadataka jedinicama i organizovanje njihovog sadejstva, izviđanje, zaštitu od nuklearnog oružja, protivvazdušnu odbranu, inžinjerijsko obezbeđenje, borbu sa neprijateljskim radio-tehničkim sredstvima, politički rad, pozadinsko obezbeđenje i komandovanje.

2. *Donošenje odluke za odbranu*

Složeni uslovi situacije pri organizovanju odbrane u toku napadu u krajnje ograničenom vremenu izazivaju potrebu istraživanja i primene savršenijih metoda rada komandanata i štabova. Veliki značaj u takvim uslovima ima blagovremeno donošenje odluke za odbranu. Neobično je važno pravilno odrediti trenutak prekida napada na određenom pravcu i posedanja položaja jedinica u napadu. Očigledno je da pri neravnomernom razvoju borbenih dejstava i složenosti situacije nema potrebe da se teži da jednovremeno sve snage određene za odbijanje neprijateljskog protivnapada pređu u odbranu. Postepen prelazak jedinica u odbranu će doprineti prikrivenosti posedanja položaja za odbranu, o čemu se govorilo na početku glave. Potrebno je odrediti kada, koje jedinice i na kakvim položajima treba da pređu u odbranu.

Prevremeno donošenje odluke za odbranu u ovakvim uslovima može dovesti do nepotrebnog stvaranja rezervi snaga i sredstava i do neopravdanog odustajanja od nastavljanja napada, što može biti samo štetno, pošto odlaže postizanje opštег cilja napada. A zakašnjavanje u donošenju odluke doveće jedinice u veoma nepovoljan položaj i lišiće ih mogućnosti da se blagovremeno pripreme za izvođenje odbrambenih dejstava i još će više skratiti inače krajnje ograničeno vreme za posedanje odbrane.

U toku napada za vreme II svetskog rata bilo je slučajeva kad su se odluke za odbranu donosile sa zakašnjnjem, te više nisu odgovarale situaciji koja se za to vreme promenila. To je dovodilo jedinice koje su prelazile u odbranu u veoma nepovoljan položaj. U savremenim uslovima zakašnjavanje u donošenju odluka za odbrambena dej-

stva u toku napada nosi sa sobom još opasnije posljice. U isto vreme, odluka za prelazak u odbranu treba da bude doneta sa najmanjim utroškom vremena, u krajnje ograničenom roku. Ovde se ne može govoriti o planском поступном раду na shvatanju zadatka, procenji situaciju, o saslušavanju referata potčinjenih, čak ni o izvođenju izviđanja. Komandant mora brzo, saobrazno situaciji, sda odredi zamisao dejstva — način razbijanja neprijatelja u protivnapadu — i odmah kratkim borbenim naređenjima da postavi zadatke jedinicama svih robova. Kasnije, u toku obrambenih dejstava, on će prema potrebi izdavati dopunska naređenja mnoštvom odluka po karti, naročito kad je zadatak zabit prelazak u odbranu dobio od pretpostavljenog još u toku izvođenja napada. U tom momentu otpočinjeći se proces organizacije odbrane. Dalji rād na organizovanju odbrane može se odvijati na zemljištu, gde komandant provjerava po karti donetu odluku, precizira zadatke jedinicama i u jednövremeno organizuje sadejstvo, svestrano obezbeđenje i komandovanje. U nizu slučajeva to će se ostvarivati već u toku obrambenog boja, što je takođe moguće. Takav način i rada na organizovanju odbrane u toku napada zahteva od komandanta visoku ličnu spremu, operativnost, sigurno poznavanje situacije, naročito poznavanje neprijatelja, zemljišta i stanja i sopstvenih jedinica. U tom slučaju, i štab može brzo da pristupi sprovodenju mera koje obezbeđuju ostvarivanje komandantove odluke za odbranu i njeno prenošenje na potčinjene još dok one podilaze položajima koji su određeni za odbranu. Mogućan je i nešto drugčiji način rada komandanta na organizaciji odbrane. Konkretno, on može postaviti zadatke potčinjenim jedinicama posle kratkog izviđanja i odmah tū da organizuje sadejstvo. Usdatom slučaju se takođe može dobiti vreme za organizovanje odbrane. Takva situacija može da nastane u slučaju kad jedinicama bude blagovremeno postavljen zadatak za odbranu, palče imati vreme (barem nekoliko časova) za vrijeme pripreme. Odmirajući se skutko u nešto u eftimskim smislima

U isto vreme cilj komandantskog izviđanja pri prelasku u odbranu u toku napada će se razlikovati od cilja izviđanja koje se izvodi pri blagovremenu posedovanju položaja za odbranu koja se organizuje van dodira sa neprijateljem. U poslednjem slučaju glavni cilj izviđanja jeste proučavanje elemenata situacije na zemljistu radi donošenja odluke. A pri prelasku u odbranu u toku napada cilj izviđanja je samo preciziranje odluke, doneće po karti. Po vremenu takvo izviđanje će biti kraće.

Međutim, pošto je komandant prinuđen da jednovremenno rukovodi borbenim dejstvima jedinica za izviđavanje ranije postavljenog napadnog zadatka i da donosi odluku koja proističe iz novog odbrambenog zadatka, on često neće moći da izvede čak ni kratko izviđanje. Prepreka može da bude i to što će selu to vreme položaji određeni za odbranu često nalaziti u rukama neprijatelja. Čekati, dok ih sopstvene jedinice ne zauzmu, ne može i se poštovati napšte neće biti vremena za organizovanje odbrane, pa će jedinice u napadu biti primorane da u nepovoljnoj situaciji odbijaju protivnapad neprijatelja.

Kao i u svim prilikama, u radu komandanta na organizovanju odbrambenog boja u toku napada ne smemo da bude šablon. Konkretni uslovi borbene situacije, naročito u toku borbenih dejstava, zahtevaju svaki put stvaralačko donošenje odluke za odbranu, primenu takvog načina rada koji bi obezbeđivao visoku operativnost komandovanja i blagovremeno postavljanje odbrambenih zadataka jedinicama u napadu.

Da bi se donela celisodna odluka za odbrambena dejstva u toku napada, potrebno je blagovremeno i pravilno shvatiti dobijeni zadatki, znati i umeti brzo analizirati tim procesomitu situaciju. U savremenu ratu sve to mora da se radi veoma brzo, pošto komandanti neće imati mnogo vremena, što je bilo karakteristično za organizovanje predviđenog posedanja položaja za odbranu u prošlosti. Brojne preučavajući dobijeni zadatki, komandant u tim uslovima treba da shvati zamisao dejstava i prepostavljenog starešine, i pre svega uzimajući u obzir način upotrebe nuklearnog oružja i uticaj njegovih udara na bivanje postavljenog odbrambenog zadatka; posle toga, određuje

ulogu jedinica koje prelaze u odbranu u opštem zadatku snaga u napadu, cilj odbrambenih dejstava i kojeg neprijatelja treba razbiti da bi se postigao postavljeni cilj. Posle svega toga, komandant određuje potčinjenim jedinicama zadatke za odbranu, redosled njihovog izvršenja, uslove sadejstva sa susedima koji nastavljaju napad, i mogućan karakter dejstava posle odbijanja neprijateljskog protivnapada.

Sem toga, komandant, polazeći od konkretne situacije i pre svega od vremena kojim raspolažu jedinice za organizovanje odbrane, određuje koje mere treba preduzeti odmah i saobrazno tome lično ili preko štaba izdaje naređenja jedinicama. U razmatranim uslovima može se pokazati celishodnim izdati niz prethodnih naređenja, na primer, za nanošenje vatrenih udara, za zauzimanje i utvrđivanje predviđenih i već dostignutih položaja i rejona jedinica u napadu, za otklanjanje posledica neprijateljevih nuklearnih udara, za borbu protiv njegovih izviđača, vazdušnih desanata itd.

Procenjujući situaciju, komandant osnovnu pažnju obraća na proučavanje onih podataka koji ispoljavaju najveći uticaj na odluku za prelazak u odbranu. Pri tome se uzima u obzir ne samo grupisanje snaga i sredstava, količina nuklearnog oružja, klasičnog naoružanja i borbene tehnike sopstvenih jedinica i neprijatelja, već se procenjuje i njihov kvaliteta, uključujući obučenost i moralno-političko stanje ljudstva, tehnička opremljenost jedinica, taktičko-tehničke osobine naoružanja i borbene tehnike, njihove pozitivne i negativne strane. Takvo proučavanje tih pitanja će omogućiti da se donesu realni zaključci o međusobnom odnosu snaga, o njihovim borbenim mogućnostima, o najcelishodnjim načinima izvođenja odbrambenih dejstava radi razbijanja neprijatelja u protivnapadu, kao i o načinu obnavljanja napada jedinica koje su prešle u odbranu.

Prilikom proučavanja neprijatelja, pre svega se procenjuju: sastav, stanje njegovih snaga, mogućna zamisao i način dejstava, rezultati njegovih nuklearnih udara i mogućnosti dalje primene nuklearnog oružja i drugih ubojnih sredstava, verovatni pravci protivnapada i rejoni grupi-

sanja njegovih osnovnih snaga. Na osnovu tog proučavanja određuju se najvažniji objekti za tučenje nuklearnim oružjem i klasičnim vatrenim sredstvima, kao i najcelishodniji redosled razbijanja neprijateljskih jedinica koje vrše protivnapad.

Procenjujući svoje snage, komandant osnovnu pažnju obraća na određivanje njihovih mogućnosti (uzimajući u obzir gubitke od neprijateljskih nuklearnih udara) za sprečavanje i odbijanje neprijateljevog protivnapada i razbijanja njegovih snaga koje izvode protivnapad. Posle te procene predviđa odbrambenu grupaciju snaga i sredstava, način njenog stvaranja, a takođe organizovanje vatrenog sistema. Pri velikom nedostatku vatrenih sredstava, komandant predviđa kako da maksimalno iskoristi njihove mogućnosti radi slabljenja neprijatelja i odbijanja njegovog protivnapada. Saobrazno tome se predviđa i najcelishodniji vatreni sistem, grupisanje snaga i sredstava, i način inžinerijskog uređivanja zemljišta.

Grupisanje snaga i sredstava i vatreni sistem jedinica koje prelaze u odbranu pri upotrebi samo klasičnog oružja razlikovaće se od njihovog grupisanja i vatrenog sistema, kada se ima i upotrebljava nuklearno oružje. Na primer da bi se neprijatelju naneli maksimalni gubici možda će biti potrebno da se preduzmu mere za jednovremeno dejstvo sa što više vatrenih sredstava, pa će ustrebati i veća gustina vatrenih sredstava svih vrsta. Uporedo s tim preduzimaju se mere za zaštitu jedinica od neprijateljskih nuklearnih udara. Sve jedinice treba uvek da budu spreme za otklanjanje posledica takvih udara.

Jedno od najvažnijih pitanja koje treba da se prouči pri prelasku u odbranu je radiološka situacija. Procenjuje se kako će rejoni rušenja i kontaminirano zemljište uticati na organizovanje odbrane i izvođenje odbrambenog boja i kakve su moguće promene radiološke situacije u toku odbijanja neprijateljskog protivnapada. Komandant tada uzima u obzir radiološku situaciju, zadatke i dejstva jedinica. Možda će biti potrebno da izabere druge rejone i položaje za odbranu, da drukčije grapiše snage i sredstva itd.

Ako jedinice koje prelaze u odbranu raspolažu nuklearnim sredstvima, u prvom redu se određuju ciljevi koje

one treba da tuku, vreme nanošenja nuklearnih udara i način korišćenja njihovih rezultata, kao i rezultata onih udara koje svojim sredstvima nanose pretpostavljene starešine. Saobrazno tome se određuju zadaci klasičnih vatreñih sredstava, uzimajući u obzir i dejstvo avijacije za podršku.

Kao u slučaju primene nuklearnih sredstava tako i bez njih, određuju se zadaci za borbu sa neprijateljevim nuklearnim objektima, sa njegovim izviđačkim organima i zadaci za uništenje klasičnih vatreñih sredstava.

U razmatranim uslovima obavezno se uzimaju u obzir zadaci i dejstva suseda. Komandant utvrđuje kakav će uticaj ispoljiti njihov položaj i dalji napad na izvršenje zadataka jedinica koje prelaze u odbranu. Sem toga uzima u obzir i pomoć koju mu ukazuju susedi i određuje uslove i način sadejstva sa njima, kako u periodu izvođenja odbrambenih dejstava, tako i pri obnavljanju napada jedinica koje se brane. Određuje mere za zaštitu bokova jedinica koje su prešle u odbranu i onih koje nastavljaju napad.

Procena zemljišta može se vršiti jednovremeno sa shvatanjem zadatka i procenom neprijatelja, sopstvenih snaga i radiološke situacije pri proučavanju svakog od ovih pitanja. Takav metod njegove procene uspešno se primenjivao u prošlom ratu i potpuno ga sada negirati — bilo bi neispravno. Međutim, u razmatranim uslovima procena zemljišta može da se vrši i odvojeno, jer će komandant shvatiti zadatak i proceniti situaciju po karti još u toku napada. Prirodno je da je zemljište u to vreme nemoguće dobro proučiti. Na osnovu podataka izviđanja moguće je samo uzeti u obzir kontaminirane rejone, a za proučavanje zemljišta sa drugih aspekata komandant mora sam da ga osmotri.

Prvostepeni značaj će imati u razmatranim uslovima odlučujući uticaj zemljišta na strukturu odbrane, uzimajući u obzir nanošenje nuklearnih udara neprijatelja. Pri tome se procenjuju zaštitna svojstva zemljišta i pogodnosti izvođenja odbrambenih dejstava na njemu.

Opšte je poznato da reljef zemljišta, zemljišni predmeti i flora bitno utiču na razmere zona gubitaka i ru-

šenja pri nuklearnim eksplozijama. Na primer, gubici ljudstva i rušenja inžinjerijskih objekata na nagibima visova okrenutim ka nuklearnoj eksploziji su 1,5 — 2 puta veći nego na otkrivenom zemljištu. Zbog toga najpovoljnijim za razmeštaj jedinica koje prelaze u odbranu treba smatrati nagibe visova i brežuljaka okrenute ka neprijatelju.

Pri oceni zaštitnih svojstava zemljišta treba uvek imati u vidu da je na ravnici poluprečnik zone onesposobljenja ljudstva i tehnike 1,5 puta veći nego na ~~ispresecanom~~ zemljištu.

Zaštitna svojstva zemljišta u rejonima prelaska jedinica iz napada u odbrani mogu se prvo proceniti i po karti, naročito kad je taj rejon zauzeo neprijatelj. Međutim, po karti je moguće samo približno odrediti karakteristične oblike reljeфа које mogu da iskoriste jedinice pri prelasku u odbranu. Definitivno upoznavanje sa zemljištem i njegovu procenu treba lično da izvrši komandant ~~kad~~ jedinice posedaju odbranu.

Saobrazno sa karakterom zemljišta određuje se, tačnije, precizira se struktura odbrane, grupisanje snaga i sredstava jedinica koje je posedaju, a takođe vatreni i sistem prepreka.

U svim slučajevima celishodno je jedinicama odrediti na kojim padinama treba urediti položaje, kakve mere sprovesti za pojačavanje zaštitnih svojstava zemljišta, sprečavanje požara i raščišćavanje sektora gađanja i puteva za manevar.

Pri proceni meteoroloških uslova osnovna pažnja se poklanja proučavanju uticaja vremena (kao atmosferske pojave), doba dana i godine na upotrebu nuklearnog oružja, karakter radiološke situacije, a takođe na strukturu odbrane, izvođenje odbrambenih dejstava i naredni prelazak u napad. Sem toga, potrebno je proceniti uticaj atmosferskih prilika na primenu radio-elektronskih sredstava kako sopstvenih tako i neprijateljskih (sredstva radio-lokacije, televizije i sl.). Na primenu ovih sredstava svakako će ispoljiti uticaj i zemljište.

Komandant treba što brže da shvati zadatak i istovremeno proceni situaciju. To je potrebno, pre svega, zbog

nedostatka vremena. Uz to, komandant će dobro poznavati situaciju, pošto se odbrana organizuje pri neprekidnim borbenim dejstvima obe strane, pa on neće morati da radi sve iznova, već će samo precizirati niz pitanja saobrazno novom, odbrambenom zadatku.

Radi još većeg skraćivanja vremena za donošenje odluke, komandant može narediti da određena pitanja situacije prouče odgovarajući oficiri rodova vojske i štabni oficiri.

Pošto shvati zadatak i proceni situaciju, kao i u drugim uslovima izvođenja borbenih dejstava, komandant donosi odluku kojom se određuje: zamisao dejstava jedinica koje su prešle u odbranu, njihovi borbeni zadaci, način sadejstva, svestrano obezbeđenje i komandovanje.

Zamisao dejstava u suštini je koncentrisani izraz osnovnih pitanja komandantove odluke za odbranu u toku napada. Obostrana upotreba nuklearnog oružja unosi bitne izmene u sadržaj zamisli dejstava jedinica koje prelaze u odbranu. U osnovi te zamisli, kao i odluke u celini, treba da bude određivanje načina upotrebe raspoloživih nuklearnih sredstava i u skladu s tim — načina upotrebe klasičnih vatrenih sredstava i samih jedinica u odbrani.

Zamisao dejstava treba da predviđa iznenadnu, što efikasniju primenu snaga i sredstava, svih vatrenih, udarnih i manevarskih mogućnosti jedinica koje prelaze u odbranu u skladu sa konkretnom situacijom radi razbijanja neprijatelja u protivnapadu i obnavljanja napada u prvom pogodnom za to trenutku.

U zamisli treba da budu određeni: grupisanje snaga i sredstava neprijatelja; verovatni pravci protivnapada, načini njihovog odbijanja i uloga raspoloživih nuklearnih sredstava prepostavljenog starešine i klasičnih vatrenih sredstava jedinica svih rodova i težište i način organizovanja odbrane.

Pri proceni dejstva pravaca neprijatelja treba polaziti od grupisanja njegovih snaga, borbenih poredaka, stepena dejstva na jedinice koje prelaze u odbranu i zemljavičnih uslova. Pri tome je važno utvrditi glavni pravac, gde će biti koncentrisane osnovne snage neprijatelja, gde će on upotrebiti nuklearno oružje, i velike napore jedinica

koje će vršiti protivnapad. Jasno da baš na tom pravcu posedaju položaje za odbranu i jedinice u napadu, da bi neposredno izvodile odbrambena dejstva radi odbijanja neprijateljskog protivnapada.

Pravilno odrediti glavni pravac neprijateljskog protivnapada znači umnogome obezbediti uspeh odbrambenih dejstava. Tada će biti lakše predvideti i redosled razbijanja snaga u protivnapadu, tj. odrediti koju grupaciju i kada uništiti pri izvođenju odbrambenih dejstava i obnavljanju napada. Pri tome je celishodno uvek se držati pravila: u prvom redu uništiti onu grupaciju čijim se razbijanjem najviše narušava zamisao neprijatelja, obezbeđuje odlučno odbijanje protivnapada i postiže cilj odbrambenih dejstava.

Potrebitno je podvući da u razmatranim uslovima treba uvek težiti da se neprijatelj uništava po delovima.

Postavlja se pitanje: da li je moguće u odbrani koja se primenjuje u toku napada računati na razbijanje neprijatelja? Odgovor na ovo pitanje će zavisiti od niza uslova. Jasno je da ako jedinice koje prelaze u odbranu ne budu raspolagale nuklearnim oružjem i ako ga u to vreme ne može upotrebiti pretpostavljeni starešina, a neprijatelj bude imao mnogo nuklearnih sredstava, namera razbijanja neprijatelja u protivnapadu biće nerealna. Međutim, ako se odbrambena dejstva izvode u opštem napadu i u njegovom interesu, bez sumnje će biti preduzete sve mere da se neprijatelj potpuno uništi kako snagama jedinica koje su prešle u odbranu, tako i onih koje nastavljaju napad. Zbog toga u razmatranim uslovima je ne samo moguće već i potrebno u zamisli za odbranu predvideti način razbijanja neprijatelja u protivnapadu.

Što se tiče koncentracije osnovnih napora u odbrani u toku napada, rešavanju tog pitanja treba sada prilaziti drukčije nego ranije. U prošlosti se pod tim podrazumevalo sasređivanje glavnih snaga i sredstava u određenim zemljjišnim rejonima. Što je više bilo snaga i sredstava u datom rejonu, postizala se veća gustina vatre i pred odbrambenim položajima.

U savremenim uslovima pod sasređivanjem osnovnih napora treba podrazumevati ne samo i ne toliko sasređi-

vanje jedinica radi održavanja određenih zemljističkih re-jona, kako je to bilo ranije, koliko sasredovanje nuklearnih udara i vatrenih klasičnih vatrenih sredstava, udara avijacije za podršku, i manevr jedinicama.

Na taj način, za razliku od prošlosti, kad je čvrstina odbrane bila proporcionalna broju streljačkih jedinica sada se njena čvrstina postiže nanošenjem po neprijatelju nuklearnih udara i manevrom vatrenih sredstava nezavisno od njihovog prisustva na određenom pravcu ili zemljističnom odseku.

Saobrazno tome i treba da dejstvuju motostreljačke i tenkoveške jedinice koje prelaze u odbranu, koristeći se rezultatima nuklearnih i vatrenih udara po neprijatelju. One treba uporno da brane posednute rejone i da izvode široki manevri na najugroženijim pravcima, gde nije poslo za rukom da se neprijatelj zaustavi vatrom.

Glavne snage jedinica koje prelaze u odbranu mogu da budu raspoređene u prvom ili drugom ešelonu, što zavisiti od konkretnе situacije, u prvom redu od raspoloživog nuklearnog oružja i karaktera zemljista. Najčešće, bar u periodu posedanja odbrane, kada nema dovoljno nuklearnih sredstava, one se rasporeduju u prvom ešelonu da bi obezbedile odlučno odbijanje otpočetog neprijateljskog protivnapada. Znatne snage rasporeduju se u drugi ešelon u takvoj situaciji kada postoji mogućnost da se neprijatelju kon-
-trari protivnapad nanese pobjaz nuklearnim sredstvima i da se stvore povoljniji uslovi da se dovrši njegovo razbijanje susretnim napadima.

Zadaci jedinica pri prelasku u odbranu u toku napada određuju se s tim što se polazi od komandantove zamisli dejstva i situacije. Pri tome se u prvom redu rešavaju zadaci upotrebe nuklearnog oružja radi nanošenja neprijatelju maksimalnih gubitaka.

Način upotrebe nuklearnog oružja u svakom posebnom slučaju zavisi od konkretnih uslova prelaska jedinica u odbranu i karaktera odbrambenih dejstava. Ako neprijatelj nanese nuklearne udare pre prelaska svojih snaga u protivnapad (često će tako i biti) tj. pre nego što jedinice koje napadaju pređu u odbranu, nuklearni udari mogu se nanositi neprijatelju u isto to vreme, još u toku napada.

Istovremeno po neprijatelju će dejstvovati dalekometna artiljerija i avijacija za podršku. Sve će to oslabiti njegovu grupaciju koja vrši protivnapad i stvorice povoljnije uslove za organizovan prelazak jedinica iz napada u odbranu.

Sasvim je druga situacija kad jedinice prelaze u odbranu u toku odbijanja protivnapada nadmoćnih snaga neprijatelja. U takvim uslovima nuklearni, avijacijski i vatreni udari po neprijatelju nanose se već u procesu organizovanja odbrane jedinica u napadu. Rezultate svih tih udara treba maksimalno da iskoriste motostreljačke i tenkovske jedinice.

To znači da je potrebno iskoristiti delimičan gubitak borbene sposobnosti neprijatelja posle nuklearnih udara po njemu.

U razmatranim uslovima to se postiže, prvo, organizovanim prelaskom u odbranu i posedanjem odbrambenih položaja; drugo, prebacivanjem snaga i sredstava sa onih odseka gde je neprijatelj oslabljen udarima, radi pojačavanja odbrane na ugroženijim pravcima; treće, izvođenjem susretnih napada da bi se dovršilo razbijanje neprijateljskih jedinica koje su bile podvrgnute nuklearnim udarima; najzad, obnavljanjem napada većim delom ili čak celokupnim snagama jedinica koje su prešle u odbranu. Koja je od ovih ili drugih dejstava celishodno primeniti, svaki put će diktirati situacija, ali treba još jednom podvući da je uvek potrebno maksimalno iskoristiti svaki efikasni nuklearni udar po neprijatelju da bi se dobilo vreme ili odlučno izmenila situacija u svoju korist.

U niz slučajeva prepostavljeni starešina će upotrebjavati prizemne nuklearne eksplozije radi stvaranja zona sa visokim stepenom radijacije. Ali to će biti učinjeno sa takvim proračunom da postojanje takvih zona ne bi otežalo već olakšalo dejstva jedinica koje prelaze u odbranu, i doprinelo izvršavanju zadataka suseda koji nastavljaju napad.

Određujući zadatke motostreljačkih i tenkovskih jedinica potrebno je polaziti od stepena njihove borbene sposobnosti i situacije. Pri tome treba voditi računa da u trenutku prelaska jedinica iz napada u odbranu, jedan njihov deo već može pretrpeti znatne gubitke od neprijatelj-

skih nuklearnih udara, što će uticati na određivanje zadataka tim jedinicama, i pre svega na njihovo mesto u borbenim porecima snaga koje prelaze u odbranu.

U svim slučajevima raspored jedinica u odbrani treba da obezbedi njihovu maksimalnu zaštitu od neprijateljskog nuklearnog i klasičnog oružja, podršku vatrenih sredstava prepostavljenog starešine, dovoljnu gustinu vatrenih, pre svega protivtenkovskih, sredstava radi odbijanja tenkovskih napada, kao i organizovanje kružne odbrane.

Jedinicama prvog ešelona obično se dodeljuju sredstva ojačanja, određuju rejoni odbrane, otporne tačke, zadaci, sistem protivtenkovske vatre, način obezbeđivanja bokova, spojeva i međuprostora.

U razmatranim uslovima jedinici se može odrediti jedan ili dva rejona odbrane, u zavisnosti od toga u čijim su rukama u datom trenutku i na kakvoj su udaljenosti ti rejoni. Na primer, ako neke rejone odbrane još drži neprijatelj i teško je računati na njihovo zauzimanje za kratko vreme, celishodno je odrediti druge rejone koji se nalaze bliže jedinicama koje napadaju i takve koji će sigurno zauzeti.

Jedinice drugih ešelona i rezervi, u zavisnosti od zamisli dejstva, takođe mogu dobiti rejone za odbranu ili rejone rasporeda. Na svakom pravcu koji komandant predviđa kao mogućan za napad, drugim ešelonima i rezervama se određuje marš-ruta za pokret i linija razvoja. Takvih linija treba da bude nekoliko na svakom pravcu. Sem toga, jedinicama drugih ešelona i rezervi mogu biti postavljeni zadaci uništavanja neprijateljskih vazdušnih desanata u slučaju da budu spušteni u vreme prelaska u odbranu. Deo drugih ešelona i rezervi može da se upotrebi za sprovođenje mera maskiranja. Za izradu lažnih objekata često neće biti vremena, pa će se samo maskirati. Ali to uvek treba činiti.

Jedinicama koje prelaze u odbranu određuju se rokovi gotovosti vatrenog sistema; to će i biti vreme gotovosti odbrane na koju se prelazi u toku napada. Posedajući položaje za odbranu u određenom borbenom poretku, svaka jedinica organizuje vatreni sistem; to je jedinstven i neprekidan proces. Jednovremeno se sprovode mere inžinje-

rijskog uređivanja zemljišta. Za to se ne određuju isti rokovi kao za gotovost vatrenega sistema. To je uslovljeno time što za potpuno inžinjerijsko uređivanje zemljišta pri prelasku u odbranu u toku napada neće biti dovoljno ni sredstava ni vremena. Stepen inžinjerijskog uređivanja zemljišta svaki put će zavisiti od situacije, ali ono mora da se nastavlja i u toku čitavog perioda odbrambenih dejstava.

Osnovi sadejstva jedinica u razmatranoj odbrani postavljaju se, u suštini, u procesu donošenja odluke pri stvaranju zamisli dejstva. Kasnije, pa i u toku odbrambenih dejstava, niz pitanja sadejstva se detaljiše saobrazno sa ispoljenim pravcima neprijateljskog protivnapada, zadaci ma jedinica koje su prešle u odbranu i načinima njihovog izvršenja.

Pred odbranom uvek стоји izuzetno važan zadatak slamanja protivnapada koji priprema neprijatelj. Jedinice koje raspolažu nuklearnim oružjem i drugim novim sredstvima imaju za izvršavanje tog zadatka znatno veće mogućnosti nego pre.

Pripremani neprijateljski protivnapad slama se još u toku napada. U odbranu prelazi deo napadačevih snaga zato što se nije mogao slomiti protivnapad usled nedostatka odgovarajućih sredstava u datom trenutku. Zbog toga se pri prelasku u odbranu pojavljuje nov zadatak — odbijanje protivnapada, tj. njegovo slamanje, ali na drugi način — privremenim prekidom napada i odbrambenim dejstvima.

U savremenom ratu svaka odbrana treba da bude sposobna da slomi neprijateljski napad. Ako to bude planški organizovana odbrana, branilac, zaustavivši svoje jedinice još pre početka napadnih dejstava druge strane, može pokušati da slomi taj napad kad se neprijateljske jedinice nalaze još na izvesnoj udaljenosti. U takvim uslovima može biti postavljen zadatak sprečavanja podilaženja i maksimalnog slabljenja neprijatelja koji se priprema za protivnapad. Ako bude dovoljno snaga i sredstava, jedinice koje su prešle u odbranu mogu da slome neprijateljski protivnapad, nanoseći mu još za vreme podilaženja ta-

kve gubitke koji će ga primorati da se odrekne protivnapada.

Ako u toku napada nije slomljen neprijateljski protivnapad treba ga slomiti odbrambenim dejstvima. Eto zbog čega je, u svim uslovima prelaska jedinica iz napada u odbranu, potrebno postaviti im zadatak da slome neprijateljski protivnapad i obnove napad. Ako čak neprijatelj uspe da se uklini u borbene poretke jedinica koje su prešle u odbranu, uništavanje njegovih uklinjenih delova će takođe biti nastavak slamanja protivnapada.

U postavljanju zadataka, na osnovu kojih se organizuje sadejstvo jedinica koje u toku napada prelaze u odbranu, ne treba da bude šablon, iako pred njima uvek stoji isti cilj odbrambenih dejstava — slamanje i odbijanje neprijateljskog protivnapada i produžavanje napada.

Radi sprečavanja neprijatelja da organizovano pređe u protivnapad, nanošenje nuklearnih udara sredstvima pretpostavljenih starešina vrši se jednovremeno sa posedanjem položaja za odbranu i svestranim obezbeđenjem. Dejstva pri odbijanju protivnapada ispred odbrambenih rejona jedinica prvog ešelona treba da budu usaglašena sa dejstvom avijacije za podršku i susedima koji nastavljaju napad. Same, pak, jedinice koje su prešle u odbranu usmeravaju svoje osnovne napore na uništenje neprijateljevih tenkova i pešadije u protivnapadu, sprečavanje njihovih dejstava i stvaranje povoljnih uslova za obnavljanje napada.

Pri usaglašavanju napada jedinica radi uništenja uklinjenog neprijatelja, pre svega se preciziraju vreme i način nanošenja nuklearnih udara, a takođe zadaci i način na koji će ih izvršavati jedinice u odbrani i susedne jedinice koje nastavljaju napad.

Jedinicama prvog ešelona preciziraju se mogućni rejeni za odbranu u dubini borbenih poredaka koje treba čvrsto držati, ne dozvoljavajući dalji prodor neprijatelja koji vrši protivnapad, da bi se omogućilo nanošenje nuklearnih udara i dovršilo razbijanje uklinjenih neprijateljskih jedinica snagama drugih ešelona i rezervi u sadejstvu sa delom snaga suseda koje nastavljaju napad.

Jedinicama drugog ešelona i rezervi preciziraju se vreme i pravci pokreta, mogući položaji razvoja i zadaci za uništenje ukljinjenog neprijatelja. Njihova dejstva pretpostavljeni starešina usaglašava sa dejstvima suseda koji nastavljaju napad, a angažovani su radi uništenja neprijatelja.

Radi obmane neprijatelja i čuvanja sopstvenih snaga od dejstva njegovog nuklearnog oružja može se predvideti povremena promena rejona rasporeda jedinica drugih ešelona i rezervi, povezana sa izvršenjem različitih zadataka u toku borbenih dejstava. Na primer, ako se predviđa potreba manevra nekom jedinicom, a u isto vreme je ustavljeno da neprijatelj može naneti nuklearni udar po rejonu rasporeda te jedinice, nju je bolje ranije izvesti iz toga rejona radi izvršenja planiranog manevra. Isto to se odnosi na artiljerijske, protivtenkovske i druge jedinice. U vezi s tim, treba precizirati vreme pokreta jedinica za izvođenje manevra i izvršenje drugih zadataka u toku odbrambenih dejstava.

Uporedo s tim određuju se mere koje obezbeđuju vođenje odbrambenog boja noću. Takve mere mogu biti: određivanje načina prelaska od dnevnih dejstava na noćna, u vezi s tim promene borbenih poredaka jedinica, priprema za upotrebu uređaja za noćno osmatranje i osvetljavanje zemljišta. Jednovremeno se predviđaju mere za borbu sa neprijateljevim sredstvima izviđanja, za uništenje njegovih sprava za noćno osmatranje, maskiranje sopstvenih snaga i sredstava, obeležavanje prednjih delova za avijaciju za podršku koja dejstvuje noću i određuju se načini međusobnog raspoznavanja i pokazivanje ciljeva.

Ovde su izneta samo neka osnovna pitanja organizovanja sadejstva pri prelasku napadačevih jedinica iz napada u odbranu i u toku dejstava radi odbijanja neprijateljskog protivnapada. Jasno je da se ovim ne može da iscrpe sav sadržaj rada komandanta i štaba na organizovanju sadejstva u tim uslovima. Možda komandant i štab neće moći mnoge mere sadejstva da sprovedu u punom obimu, neke od njih će sprovesti na brzinu, neke pri posebanju položaja za odbranu, druge u toku odbijanja protivnapada. Ali pitanjima sadejstva uvek treba poklanjati što

više pažnje da bi odbrambena dejstva bila što uspešnija i snage koje su prešle u odbranu mogле što brže da obnove napad.

Uporedo sa organizovanjem sadejstva u komandantovoj odluci za odbranu određuje se način komandovanja jedinicama pri izvršavanju različitih zadataka, preciziraju se najpogodniji rejoni za komandna mesta i vreme njihovog premeštanja u rezervne rejone u toku odbrambenog boja. Obavezno treba predvideti mogućnost narušavanja komandovanja i kako ga ponovo uspostaviti prilikom odbijanja neprijateljskog protivnapada.

Komandantova odluka za odbranu je osnova celokupnog rada štaba na komandovanju jedinicama koje su prešle u odbranu. Po pravilu, odmah posle, ili čak za vreme donošenja odluke, komandant lično i preko svog štaba praktično organizuje sadejstvo i postavlja zadatke potčinjenim jedinicama svih rodova, određujući im način izvođenja odbrambenih dejstava. Jedna od karakterističnih crta organizovanja odbrane u toku napada jeste baš u tome, što se donošenje odluke za odbrambeni boj, organizovanje sadejstva, svih vrsta borbenog obezbeđenja, komandovanje jedinicama, postavljanje zadataka i njihovo trenutno izvršavanje slivaju u jedinstveni proces koji se neprekidno i brzo odvija u celom toku borbenih dejstava. U toku odbijanja neprijateljskog protivnapada pitanje sadejstva jedinica i sadržaj njihovih borbenih zadataka mogu da se preciziraju, ako se za to pojavi potreba u vezi sa promjenom situacijom.

3. Postavljanje borbenih zadataka i organizovanje sadejstva

Na osnovu donete odluke, svim jedinicama se u što kraćem vremenu postavljaju borbeni zadaci i daju uputstva za sadejstvo. Još za vreme prelaska jedinica iz napada u odbranu, raspoloživim vatrenim sredstvima, artilleriji i avijaciji za podršku postavljaju se zadaci za nanošenje udara neprijatelju da bi maksimalno oslabio, zau-

stavio i primorao da odustane od daljeg protivnapada, ili da bi se bar obezbedila uspešna odbrambena dejstva u interesu opštег napada koji se nastavlja.

Motostreljačkim i tenkovskim jedinicama koje su namenjene za odbrambena dejstva određuju se rejoni i položaji za odbranu, način njihovog posedanja, borbeni poredek i način stvaranja vatrenog sistema. Treba imati u vidu da neće sve jedinice uspeti da zauzmu određene rejone i položaje za odbranu. Zbog toga treba određivati više takvih rejona na različitoj dubini. To će omogućiti da se dobije vreme za neposredno organizovanje odbrane i da se obezbedi povoljniji položaj jedinica koje prelaze u odbranu u poređenju sa onim u kojem bi se našle ako bi se branile na položajima gde ih je neprijatelj zaustavio.

Komandant treba da teži da što brže postavi zadatke jedinicama. Zato će angažovati i ceo svoj štab. Međutim, jednovremeno postavljanje zadataka svim jedinicama koje prelaze u odbranu očigledno neće biti moguće. A za to neće biti ni potrebe.

Zbog toga, a kao što je već rečeno, zadatke prvo treba postavljati svim raspoloživim sredstvima, a takođe onim jedinicama koje prve treba da stupe u borbu sa neprijateljem u protivnapadu. Ranije ih treba postaviti i onim jedinicama koje će imati najmanje vremena za organizovanje odbrane.

U razmatranim uslovima prelaska u odbranu očigledno neće biti mogućnosti za postavljanje zadataka izdavanjem borbene zapovesti kako se to uvek radilo u prošlom ratu. Komandant neće moći da skupi sve potčinjene radi izdavanja zapovesti, pošto će se u to vreme odvijati borbenaa dejstva. Komandant će postavljati zadatke lično i preko štaba u vidu kratkih borbenih naređenja sa uputstvima o osnovnim pitanjima sadejstva, široko se koristeći tehničkim sredstvima veze. U naredivanju treba više nego ranije primenjivati grafičke dokumente, ali će se u nekim slučajevima možda morati ograničiti samo na radnu kartu određenog oficira za vezu, pošto se prethodno proveri njenja ispravnost.

Izdata naređenja treba da sadrže samo najneophodnije podatke, potrebne potčinjenim starešinama za uspešno iz-

vršenje borbenih zadataka za posedanje odbrambenih položaja, njihovo organizovanje i odbijanje neprijateljskog protivnapada. Naređenja prenesena tehničkim sredstvima veze treba dublirati slanjem u jedinice oficira za vezu. Ali, može biti i suprotno: borbeno naređenje koje je predao oficir za vezu dubliraće se preko sredstava veze (ako veze u određeno vreme iz bilo kojih razloga nije bilo, ili ako je za to potrebno više vremena).

U oformljavanju borbenih dokumenata ne treba da bude šablon. I pored velikog preimущества grafičkih dokumenata u smislu brzine pripreme, ponekad može biti celishodno da se pošalje pisani dokument. To će, na primer, biti slučaj kada se pisani dokument može brže oformiti. Na oformljenje dokumenta ispoljiće uticaj i to da će se umnožavati i na koji će se način prenosi potčinjenima. Ako je dokument namenjen samo jednom adresantu, a šalje se pokretnim sredstvima veze, on se najbrže može oformiti na karti uz kratku legendu. Ako, pak, borbeni dokument nije obiman, a izvršiocu se prenosi tehničkim sredstvima veze, najcelishodnije je da se oformi pisano, pošto tekst može brže da se preda. Ako dokument treba jednovremeno predati nekolicini adresanata, takođe je povoljnije da se pisano oformi.

Razume se, oformljavanje i predaja borbenih dokumenata radi dubliranja izdatih naređenja neće bitno uticati na uspeh izvršenja zadataka postavljenih jedinicama. Ali takvi dokumenti su potrebni naročito ako se u njima precizira postavljeni zadatak. I ukoliko brže dokumenti sa preciziranim zadacima budu dostavljeni izvršiocima, utoliko će i rezultati biti bolji.

Što se tiče sadejstva, ono u razmatranim, kao i u svim drugim uslovima vođenja borbenih dejstava, dobija još veći značaj nego ranije. To je uslovljeno time što se uspeh u savremenom boju može postići samo koordiniranim naporima jedinica po cilju, mestu i vremenu, svih rodova kojima je u datom slučaju postavljen zadatak da privremeno pređu u odbranu.

U koordiniranju njihovih napora u kratkom vremenskom roku i sastoji se organizovanje sadejstva pri prelasku u odbranu u toku napada. Naročitu pažnju treba obra-

titi na podelu zadataka raspoloživih nuklearnih klasičnih vatrenih sredstava radi najefikasnijeg tučenja važnih objekata neprijatelja koji vrši protivnapad, u prvom redu njegovih nuklearnih sredstava, tenkova i artiljerije.

Sadržaj uputstava za sadejstvo svaki put će zavisi od zamisli dejstva, zadatka jedinica koje prelaze u odbranu i stepena učešća sredstava prepostavljenog starešine i suseda, kao i avijacije za podršku u njihovom rešavanju. U uputstvima za sadejstvo jedinicama svih rodova kratko i jasno se određuje način usaglašavanja njihovih napora pri posedanju položaja za odbranu i u toku izvođenja odbrambenih dejstava. U svim slučajevima potrebno je upoznati jedinice sa objektima i vremenom nanošenja nuklearnih udara; ovi podaci su naročito potrebni onim jedinicama koje treba da eksplatišu rezultate tih udara.

Pitanja sadejstva, kao i borbeni zadaci postavljeni jedinicama kasnije se, prema potrebi, preciziraju i detaljnije pa se odgovarajuća naređenja o njima dostavljaju jedinicama u toku odbijanja neprijateljskog protivnapada. Ako bude potrebno, postavljaju se novi zadaci, na primer, za izvođenje manevra vatrom i jedinicama, za likvidaciju posledica neprijateljskih nuklearnih udara, za obnavljanje napada itd. Saobrazno tome izdaju se i nova naređenja za sadejstvo. U celokupnom toku odbrambenih dejstava više puta se može pojaviti potreba preciziranja i postavljanje novih zadataka, što potpuno odgovara karakteru savremenog dinamičnog boja, koji se brzo odvija.

4. Organizovanje izviđanja

U svim borbenim situacijama uspeh dejstava jedinica koje prelaze u odbranu radi razbijanja neprijatelja u protivnapadu u mnogome zavisi od rezultata izviđanja. Ni donošenje pravilne odluke za odbranu, ni manevr snagama i sredstvima, niti izvođenje odbrambenih dejstava u celini nisu ostvarljivi bez efikasnog aktivnog izviđanja koje pribavlja komandantima i štabovima blagovremene i tačne podatke o snagama, sastavu i karakteru dejstva neprijatelja na svim pravcima.

Problemi organizovanja izviđanja su u direktnoj zavisnosti od uslova prelaska jedinica u odbranu, zadataka koje treba da rešavaju, kao i od rasporeda i karaktera dejstava neprijatelja.

Pošto se odluka za prelazak u odbranu u toku napada obično donosi još pri podilaženju (na prilazima) u rejonima i položajima koje će jedinice posesti za odbranu, izviđački organi su dužni da do tog vremena prikupe potrebne podatke o neprijatelju. Samo u takvom slučaju komandant može da doneše pravilnu, realnu odluku koja potpuno odgovara situaciji.

Važan zadatak izviđanja u to vreme jeste tačno utvrđivanje jačine neprijateljevih snaga koje štite podilaženje i razvoj njegovih jedinica za protivnapad, otkrivanje njegovih osetljivih mesta i najkraćih pravaca za izbjeganje u rejone (na položaje) koje treba da zauzmu i utvrde jedinice u napadu. Potrebno je takođe ustanoviti verovatne pravce dejstva neprijateljevih snaga u protivnapadu kuda su usredsređeni njihovi glavni napori. Biće potrebno da se tačno ustanovi i karakter zemljišta u rejonima predstojećeg prelaska jedinica u odbranu.

Svi ovi podaci su potrebni pre svega radi toga da bi se postiglo najcelishodnije organizovanje odbrane, i odredilo kada i kako da te položaje posednu u napadu i da bi se neprijateljske snage preduhitrite u zauzimanju položaja, određenih za odbranu.

Pošto podatke o neprijatelju treba dobiti za što kraće vreme, prvostepen značaj dobijaju avioizviđanje i dejstvo izviđačkih grupa koje se upućuju još u toku napada. Ovim sredstvima izviđanja komandant preko svog štaba postavlja odgovarajuće zadatke odmah po dobijanju naredenja pretpostavljenog o prelasku u odbranu.

Osnovni zadaci izviđanja u to vreme mogu da se sa stoje u utvrđivanju sastava, numeracije, rasporeda neprijateljskih snaga u protivnapadu i pravaca njihovog dejstva, mogućno vreme početka protivnapada, utvrđivanje da li neprijatelj raspolaže nuklearnim sredstvima itd. Veliki značaj će takođe imati podaci o karakteru zemljišta, o njegovoj radiološkoj kontaminaciji, naročito u rejonima određenim za odbranu.

Blagovremeno otkrivanje gotovosti, vremena i pravca neprijateljskog protivnapada omogućće da se doneše odgovarajuća odluka i da se preduzmu dejstva svim raspoloživim sredstvima radi slabljenja grupacije neprijatelja u protivnapadu.

U trenutku izbijanja napadačevih jedinica u rejone i na položaje koji treba da se posednu za odbranu, neprijateljska grupacija određena za protivnapad može da tek podilazi, ili da se razvija za borbu. U svakom slučaju osnovni zadatak izviđanja biće sprečavanje iznenadnog neprijateljskog protivnapada i blagovremeno dostavljanje komandantu potrebnih podataka za nanošenje neprijatelju što većih gubitaka i uništenje ciljeva odmah po njihovom otkrivanju.

Ako pak deo napadačevih jedinica prelazi iz napada u odbranu zbog neuspešnog ishoda susretnog boja, osnovni napori izviđanja treba da budu usmereni, pre svega, na utvrđivanje jačine neprijateljeve grupacije, pred frontom jedinica koje prelaze u odbranu, njegovih rezervi i nuklearnih sredstava koja mogu ponovo da nanesu nuklearne udare. Njegova nuklearna sredstva, čak i ako su već nanela nuklearne udare, treba takođe odmah uništiti. Naravno, treba težiti da se ta sredstva unište pre nego što stignu da nanesu udare. Ali treba imati u vidu da to neće uvek biti mogućno.

Izviđanje i uništavanje nuklearnih sredstava u svim uslovima, a naročito pri prelasku u odbranu u toku napada, postaju jedinstven proces koji se ostvaruje neprekidno u toku odbrambenih dejstava i uvek za najkraće vreme.

Najvažniji zadatak izviđanja je određivanje tačnih koordinata neprijateljskih nuklearnih sredstava i njihovo blagovremeno saopštavanje zainteresovanim instancijama. Jasno je da se to u razmatranim uslovima može uraditi samo uz učešće suseda i pretpostavljenih, kao i sredstava za uništenje kojima oni neposredno raspolažu.

Uporedo s tim izviđanjem treba utvrditi prisustvo, osnovne pravce dejstva i broj neprijateljskih tenkova na svakom pravcu protivnapada. Na osnovu ovih podataka jedinice koje prelaze u odbranu sprovode mere za stvara-

nje vatrenog sistema u celini, a pre svega sistema protivtenkovske vatre.

U toku odbrambenih dejstava izviđanje neprijatelja se neprekidno nastavlja. Osnovni napor se usmeravaju na tačno utvrđivanje rasporeda i karaktera dejstva neprijatelja, njegovih daljih namera da bi se blagovremeno dobili podaci potrebnii komandantu za donošenje odluke i za komandovanje jedinicama u toku boja.

Kao što se iz iznetog vidi, u sadržaju i obimu zadataka izviđanje pri organizovanju odbrane u toku napada ima mnogo specifičnog, svojstvenog datoj situaciji. Postoje takođe specifičnosti u organizovanju samog izviđanja u poređenju sa planskim pripremanjem odbrane van dodira sa neprijateljem. Tako se, po pravilu, ne organizuje ponovo izviđanje i ne odmah u punom obimu. Stvar je u tome što je pri prelasku u odbranu izviđanje već bilo organizovano, a njegove snage i sredstva su razvijeni i dejstvuju u interesu napada koji se izvodi. Pošto će u trenutku prelaska u odbranu izviđanje već teći, biće potrebno samo precizirati njegove zadatke i preorientisati snage i sredstva na to da se obezbedi izvršenje novog, odbrambenog zadatka jedinica. Često će se jednim sredstvima izviđanja menjati pravci i objekti, drugima će se davati dopunska naređenja za izviđanje novih ciljeva, trećima će se postavljati zadatak da otkriju važnije objekte neprijatelja u protivnapadu itd. U nizu slučajeva moraće se upotrebiti raspoloživa rezerva snaga i sredstava izviđanja, ako snage koje ga već vrše nisu dovoljne ili ih je nemoguće brzo preorientisati. Jasno je da je nemoguće sve to odjednom uraditi, te će se izviđanje organizovati na taj način što će se zadaci njegovim snagama i sredstvima postavljati postupno.

Osnova uspešnog izviđanja je kompleksno iskorišćavanje svih njegovih snaga i sredstava. Izviđanje koje se vrši sa osmatračnicama i izviđačkim grupama, treba da se kombinuje sa izviđanjem iz vazduha, pomoću radija i drugih elektronskih sredstava. Pri tome se zadaci snagama i sredstvima izviđanja dodeljuju sa takvim proračunom da svaki bude izvršen najbrže i na najbolji način.

U naredjenjima za organizovanje izviđanja, komandant ili načelnik štaba, obično predviđaju: gde usredsre-

diti glavne napore izviđanja, njegove osnovne zadatke, kakovim snagama i sredstvima izviđati, do kog vremena i kakve podatke dobiti o neprijatelju u protivnapadu.

Treba imati u vidu da će i neprijatelj izviđati svim snagama i sredstvima. Zbog toga je pri prelasku u odbranu neophodno preduzeti mere za borbu protiv neprijateljskog izviđanja. Ta borba otpočinje još pri pripremi napada i neprekidno se vodi u toku boja. A u takvim trenucima kao što su odbijanje neprijateljskog protivnapada i izvođenje odbrambenih dejstava u toku napada ta borba treba da bude pojačana.

Jedinice koje su prešle u odbranu relativno je lako otkriti, pošto su privremeno prekinule prodiranje i nalaze se na mestu. Pošto jedinice koje su prešle u odbranu neće biti dovoljno zaklonjene, naročito za vreme posedanja položaja za odbranu, one lakše mogu da budu uništene neprijateljskim nuklearnim udarima. Zbog toga borba protiv neprijateljskog izviđanja u razmatranim uslovima ima naročito veliki značaj.

Borba protiv neprijateljevog izviđanja prepostavlja otkrivanje i uništavanje njegovih izviđačkih organa i sredstava. Uporedo s tim potrebno je preduzimati mere za maskiranje sopstvenih snaga i sredstava, izvoditi ili bar markirati razne lažne mere radi dovođenja neprijatelja u zabludu. Jedan od zadataka borbe protiv neprijateljevog izviđanja značajan za osuđivanje njegovih namera u celini je uništenje komandnih mesta i centara veze koji se koriste za rukovođenje celokupnom izviđačkom aktivnošću.

Glavnu pažnju treba pokloniti borbi sa neprijateljskim izviđanjem iz vazduha koje predstavlja najefikasnije sredstvo za dobijanje tačnih podataka. Uporedo sa tim treba blagovremeno otkrivati i odmah uništavati izviđačke grupe i odrede, vazdušne desante, kao i radio-tehnička sredstva neprijateljskog izviđanja.

Borba protiv neprijateljskog izviđanja je značajan i složen zadatak jedinica koje prelaze u odbranu i njegovo izvršenje zahteva znatne snage i sredstva.

Najzad, treba imati u vidu da će i neprijatelj prilikom pripremanja i u toku protivnapada takođe preduzimati sve mere za vođenje borbe protiv izviđanja jedinica koje na-

padaju i prelaze u odbranu. Zato pri organizovanju i izvođenju izviđanja treba težiti da izviđački organi dejstvuju prikriveno, predviđati njihovo maskiranje, a u slučaju njihovog izbacivanja iz stroja blagovremeno angažovati nove snage i sredstva.

5. Organizovanje zaštite jedinica od nuklearnog oružja pri prelasku u odbranu

Značaj blagovremenog sprovođenja mera za zaštitu jedinica od nuklearnog oružja pri prelasku u odbranu u toku napada uslovjen je time što će neprijatelj, po pravilu, izvoditi protivnapade, naročito jačim snagama, neposredno za nuklearnim udarima, napadima avijacije i artiljerije po jedinicama koje napadaju. Zbog toga je potrebno da se mere za zaštitu preduzimaju ne samo pri prelasku u odbranu, već i u toku čitavog prethodnog napada. Ali čim bude dobijen zadatak za posedanje položaja za odbranu, te mere treba maksimalno pojačati.

Zaštita jedinica od nuklearnog oružja u tim uslovima uključuje čitav kompleks mera koje se sprovode radi one-mogućavanja neprijateljskog nuklearnog napada, smanjivanja gubitaka ljudstva, naoružanja i borbene tehnike, očuvanja borbene sposobnosti jedinica i da bi se obezbedio uspešno izvršenje borbenih zadataka u odbrani.

U odbrani koja se organizuje u toku napada ne može se računati na široko iskorišćavanje inžinjerijskih objekata za zaštitu, pošto ih u rejonu prelaska u odbranu neće biti. Međutim, izvestan broj najjednostavnijih zaklona biće izrađen i za kratko vreme. Uz to zaštita jedinica od nuklearnog oružja, u suštini, biće organizovana još u toku prethodnog napada, i pri organizovanju odbrane biće potrebno samo je pojačati, precizirati i dopuniti nizom mera u vezi sa promenjenom situacijom i novim, odbrambenim zadatkom jedinice.

Sem toga ima se u vidu da će deo nuklearnih sredstava neprijatelj upotrebiti za dejstva po jedinicama u napadu još pre njegovog prelaska u odbranu, a zatim će ponovo nanositi udar. U tim uslovima treba maksimalno po-

jačati izviđanje nuklearnih objekata neprijatelja i nastojati da se unište svim sredstvima.

Treba takođe predvideti blagovremeno obaveštavanje jedinica koje prelaze u odbranu i onih što nastavljaju napad o opasnosti nanošenja nuklearnih udara. Na prvcima gde su takvi udari najverovatniji treba brzo preduzeti mere za razređivanje i maskiranje jedinica i rasporediti ih tako da se vodi računa o širokom iskorišćavanju zaštitnih svojstava zemljišta i njegovog inžinjerijskog uređivanja u što kraćem vremenskom roku.

Uporedo sa izviđanjem neprijateljskih nuklearnih sredstava pojačava se radiološko izviđanje, naročito u bližini rejona po kojima je neprijatelj naneo nuklearne udare. Celokupno ljudstvo treba da preduzme mere za ličnu zaštitu od dejstva radioaktivnih materija. Ako su neke jedinice bile podvrgнуте nuklearnim udarima, treba odmah otkloniti posledice. Borba protiv neprijateljskih nuklearnih sredstava je za vreme napada, a naročito pri odbijanju protivnapada jedan od glavnih zadataka obezbeđenja jedinica. Ta borba ne predstavlja izolovanu meru, već sastavni deo borbenih dejstava uključujući i odbrambena.

Načela kojih će se, po svoj prilici pridržavati u razmatranim uslovima obe strane pri vođenju borbe sa nuklearnim sredstvima suprotne strane, svode se na sledeća: neprekidnost izvođenja borbe i uništenje svakog nuklearnog objekta čim se otkrije; angažovanje svih snaga i sredstava koja su u stanju da unište nuklearne objekte (raketnih jedinica, avijacije za podršku, artiljerije, tenkova itd.); efikasnost izvođenja borbe koja obezbeđuje sigurno uništenje neprijateljskih nuklearnih sredstava, i drugo. Pošto jedinice koje prelaze u odbranu neće imati dovoljno nuklearnih sredstava, u borbi sa neprijateljskim nuklearnim sredstvima naglo se povećavaju uloga i značaj artiljerije, tenkova, protivtenkovskih sredstava, avijacije, a takođe prednjih odreda i grupa i vazdušnih desanata, koji dejstvuju u pozadini neprijatelja.

Sve jedinice do trenutka prelaska u odbranu treba da budu obaveštene o opasnosti nanošenja nuklearnih udara. Kasnije, podrazumevajući tu i odbrambena dejstva, jedinice svih rodova treba obaveštavati o mogućnim ponovnim

neprijateljskim nuklearnim udarima. Za obaveštavanje jedinica koriste se komande, a takođe zvučni i svetlosni signali koji se daju u slučaju neposredne opasnosti.

Postavlja se pitanje: kako je moguće tačno saznati vreme kad će neprijatelj naneti nuklearni udar u ovoj ili bilo kojoj drugoj situaciji? To je, nesumnjivo, veoma teško, ali je potrebno u to uložiti sve snage i nastojati da se odredi bar verovatno vreme i mesto nanošenja neprijateljskih nuklearnih udara.

Radi toga je potrebno, pre svega, brižljivo osmatrati karakter dejstava neprijateljskih jedinica i njegovih nuklearnih sredstava. Nuklearne udare će neprijatelj najverovatnije nanositi neposredno pred prelazak u protivnapad tenkova i pešadije, radi što uspešnijeg iskorišćavanja rezultata njihovog dejstva. Prema tome, po stepenu gotovosti neprijateljskih jedinica za protivnapad moguće je odrediti i verovatno vreme nanošenja udara. Trenutak nanošenja nuklearnih udara moguće je odrediti takođe po vremenu izlaska i posedanja lansirnih (vatrenih) položaja sredstava za upotrebu nuklearnog oružja.

Nezavisno od toga da li će biti obaveštene ili ne, jedinice uvek moraju biti spremne da preduzmu mere za zaštitu od neprijateljskih nuklearnih udara kao i za otklanjanje njihovih posledica u svakoj situaciji.

Rastresito raspoređivanje i maskiranje jedinica koje prelaze u odbranu potrebni su zbog toga što će to otežati neprijatelju vazdušno i zemaljsko izviđanje, maksimalno sakriti od njega stvarni raspored, naoružanje i borbenu tehniku jedinica, i smanjiti njihove gubitke kad neprijatelj upotrebi nuklearno oružje i druga borbena sredstva. Naročito veliki značaj rastresitost i maskiranje dobijaju zbog toga što jedinice pri prelasku u odbranu neće imati dovoljno inžinjerijskih objekata i u prvo vreme će slabo poznavati zemljište.

Za rastresito raspoređivanje jedinica pri prelasku u odbranu u toku napada postoje velike mogućnosti. Pre svega, neprijateljske jedinice koje preduzimaju protivnapad, kao i jedinice u napadu već će dejstvovati u rastresitim borbenim porecima, po odvojenim pravcima. Znači, nema potrebe ni da se položaji za odbranu posedaju u gu-

šćim borbenim porecima. Odbrambena dejstva takođe će se izvoditi u rastresitim borbenim porecima kako po frontu, tako i po dubini.

Velika pokretljivost i manevarska sposobnost jedinica, znatna daljina vatrenog dejstva artiljerije, minobacača, protivtenkovskih sredstava i široko iskorišćavanje sigurnih i efikasnih inžinjerijskih prepreka omogućavaju u savremenim uslovima da se uspešno izvode odbrambena dejstva i sa većim prostorima između jedinica. U svakom slučaju, rastresitost jedinica pri prelasku u odbranu treba da bude u takvim granicama koje obezbeđuju da se na najbolji način izvrši zadatak, a da, u slučaju da neprijatelj nanese nuklearni udar projektilom male snage, ne bi moglo da bude jednovremeno izbačeno iz stroja više od jedne čete (baterije).

Pošto u odbrani koja se primenjuje u napadu u početku neće gotovo biti inžinjerijskih objekata, veliki značaj dobija veštoto iskorišćavanje zaštitnih svojstava zemljišta, lošeg vremena, mraka, priručnih i formacijskih maskirnih sredstava radi zaštite i maskiranja jedinica.

Da bi se neprijatelj doveo u zabludu u odnosu na glavnu grupaciju snaga i sredstava, celishodno je stvarati lažne koncentracije jedinica i lažne položaje odvojeno od njihovog pravog rasporeda. Široku primenu u maskiranju mogu da nađu razne maskirne pokrивke od priručnog materijala, na primer, od granja, slame, trske i sl. Ovi materijali treba da budu pripremljeni blagovremeno, još u periodu pripreme napada, utoliko pre što mogu dobro doći ne samo pri prelasku u odbranu, nego i pri daljem razvoju napada. Sada su jedinice svih rodova vojske potpuno mehanizovane i motorizovane i za njih ne predstavlja nikakvu teškoću da nose sve što može biti korisno u toku boja.

Veliki značaj za maskiranje u razmatranim uslovima može da ima vešta primena dima. On ne samo što omogućava maskiranje ljudstva, naoružanja i tehnike, već i umanjuje svetlosno dejstvo ako neprijatelj upotrebi nuklearno oružje. Na primer, zavesa od gustog dima, visine nekoliko desetina metara, može dva do tri puta da umanji poluprečnik svetlosnog dejstva. Za postavljanje dimnih zavesa mogu da se koriste dimne kutije, specijalni pribori i ure-

đaji. To, naravno, ne znači da pri prelasku u odbranu dim treba zadržati više časova. Njega treba primenjivati u skladu sa situacijom i meteorološkim prilikama, periodično, kad postoji najveća opasnost da neprijatelj otkrije raspored i dejstva jedinica. Nevešta ili neblagovremena upotreba dima ne može da pomogne, već naprotiv da šteti maskiranju.

Pri prelasku u odbranu u toku napada, jedna od najvažnijih mera je organizovanje radiološkog izviđanja, kojim se dobijaju podaci o karakteru i stepenu kontaminacije rejonata dejstva jedinica. Njegov osnovni cilj je blagovremeno upozoravanje jedinica o kontaminaciji zemljišta i određivanje stepena radijacije. Naročito intenzivno radiološko izviđanje treba da bude kad jedinice prelaze u odbranu posle nuklearnih udara neprijatelja. Za to se predviđaju specijalne osmatračke stanice i izviđačke patrole sa odgovarajućom opremom. Sem toga, zadaci radiološkog izviđanja postavljaju se izviđačkim jedinicama svih rodova vojske. Ljudstvo, određeno za radiološko izviđanje, široko primenjuje dozimetrijske aparate i transportna sredstva, uključujući i pojedinačne tenkove i oklopne transporter. Radiološko izviđanje može se uspešno vršiti i iz helikoptera.

Treba tako iskoristiti situaciju da jedinice, bez štete po borbeni zadatku, posednu položaje za odbranu van kontaminiranih rejonata, naročito onih sa visokim stepenom radijacije.

Za zaštitu od nuklearnog oružja, veliki značaj ima raznovrsno, nešablonsko organizovanje odbrane, a isto tako, ako situacija dozvoli, povremena promena obrambenih rejonata jedinica, startnih i vatreñih položaja raketa i artiljerije, komandnih mesta i drugih važnih objekata.

Osnovne mere za otklanjanje posledica nuklearnog napada u odbrani, koje se primenjuju u toku napada, kao i u drugim uslovima mogu biti: uspostavljanje borbene sposobnosti jedinica, rad na spasavanju, dovođenje tehnike u red, gašenje požara, uspostavljanje narušenog sadejstva i komandovanja i linije veze, sanitetska obrada ljudstva, dekontaminacija odeće, opreme, oružja, tehnike i hrane.

Kao specifičnost otklanjanja posledica neprijateljskih nuklearnih udara pri prelasku u odbranu u toku napada pojavljuje se zamena oslabljenih jedinica svežim snagama, izvlačenje ljudstva koje je bilo izloženo nuklearnom udaru radi sanitetske obrade. Posle prelaska u odbranu, a i pri odbrambenim dejstvima može da iskrne potreba povlačenja jedinica iz rejona dejstva radioaktivnih padavina i posedanja novih odbrambenih rejona (položaja).

Jedinice treba da budu uvek spremne i sposobne da u toku svih odbrambenih dejstava brzo sprovode mere za otklanjanje posledica mogućih neprijateljskih nuklearnih udara.

6. Organizovanje maskiranja

Maskiranje je jedna od najvažnijih mera za postizanje tajnosti priprema i iznenadnosti dejstva u svim uslovima vođenja boja, a naročito pri prelasku u odbranu u toku napada. Dobro organizovano maskiranje znatno otežava neprijatelju izbor ciljeva za nuklearne udare, a takođe za dejstvo artiljerije i avijacije. Dovođenjem neprijatelja u zabludu, moguće je nagnati ga da nanosi udare nuklearnim oružjem, a takođe artiljerijom i avijacijom po lažnim ciljevima (objektima) ili čak po neposednutim rejonima. Sve to doprinosi većoj zaštiti jedinica i pozadinskih objekata od dejstva neprijateljskog oružja za masovno uništavanje, kao i od vatre klasičnih sredstava i omogućava jedinicama da uspešnije izvrše postavljene zadatke u odbijanju neprijateljskih protivnapada.

Primena nuklearnog oružja i drugih savremenih vatrenih sredstava zahteva sprovođenje naročitih mera za obezbeđivanje tajnosti njihove pripreme i upotrebe u boju, a takođe za čuvanje u tajnosti karaktera sprovedenih mera za zaštitu jedinica. Pri prelasku jedinica u odbranu u toku napada, maskiranje je otežano zbog nedovoljnog inžinjerskog uređenja zemljišta i nedostatka vremena da se ono uredi, kao i zbog neposrednog dodira sa neprijateljem.

Složenost organizovanja i izvođenja maskiranja povećava se još i time što sada postoje veoma usavršena sredstva izviđanja, čije su mogućnosti, u vezi sa razvitkom ra-

ketne tehnike, avijacije, radio-elektronike, uređaja za noćno osmatranje znatno porasle. Uporedo s tim naglo se povećao broj znakova koji mogu demaskirati jedinice, što je dovelo do naglog povećavanja obima maskiranih mera i radova, koje je nemoguće izvesti u punoj meri pri prelasku jedinica u odbranu u toku napada. Na primer, u prošlom ratu streljačka divizija je imala samo neznatan broj automobila, a nije uopšte imala tenkove. Rejon njenog rasporeda moguće je bilo odrediti po količini grupisane pešadije, artiljerije, kola i konja. Sakrili njene znake koji je demaskiraju, pri tadašnjim sredstvima izviđanja, nije baš bilo tako teško, pa je prema tome bilo lako i obezbediti maskiranje. Na primer, pri prelasku u odbranu u toku napada jedinice su se ukopavale u zemlju; u tom slučaju otkriti ih za kratko vreme bilo je prosto nemoguće. U skladu sa izmenjenim sastavom i naoružanjem savremenih jedinica, broj znakova koji demaskiraju u poređenju sa predašnjim znatno se uvećao. Za tajnost i da bi se obezbedilo maskiranje rejona prikupljanja ili odbrane četa i bataljona biće potrebno izvesti znatno veći obim radova nego ranije.

Kad se položaji za odbranu posedaju u toku napada još je teže prikriti sve znake koji demaskiraju jedinice, zbog nedostatka vremena, neprekidnog dejstva neprijatelja i zemljišta neuređenog u inžinerijskom smislu.

Dalje, dok je u drugom svetskom ratu bilo moguće ograničiti se na maskiranje jedinica i tehnike od vizuelnog zemaljskog i vazdušnog osmatranja, fotografisanja i radio-izviđanja, danas je to nedovoljno. Primenom sredstava radio-lokacije, infracrvene tehnike i topotnih pelengatora radi izviđanja, otkrivanje zemaljskih ciljeva postalo je moguće po njihovim radio-lokacijskim, topotnim i drugim obeležjima koja demaskiraju. Znači, u savremenim uslovima, čak i pri najboljem maskiranju jedinica, naoružanja i tehnike od vizuelnog osmatranja, fotografisanja i radio-izviđanja, one ipak uvek mogu biti otkrivene pomoću novih sredstava izviđanja. Prema tome, treba ih maskirati i od tih sredstava, što je za vreme prelaska u odbranu u toku napada veoma teško.

Međutim, bez obzira na sve teškoće, maskiranje i u tim uslovima treba da bude svestrano organizovano da bi

se, po mogućству, prikrio raspored jedinica od bilo kog vida neprijateljevog izviđanja i da bi se on doveo u zabludu u odnosu na stvarno grupisanje braniočevih snaga i na komandantov plan dejstava za odbijanje neprijateljevog protivnapada.

U razmatranim uslovima taj se cilj postiže iskorišćavanjem maskirnih svojstava zemljišta noću i drugih uslova ograničene vidljivosti, upotrebom formacijskih i priručnih maskirnih, pirotehničkih, protivradarskih i dimnih sredstava, organizovanjem i sprovođenjem mera za maskiranje rada radija i radara, za zamračivanje i zvučno maskiranje. Naročito mesto treba da zauzme široka primena lažnih pokreta i demonstrativnih dejstava jedinica koja će u izvesnoj meri nadoknaditi nemogućnost široke primene drugih vidova maskiranja i stvoriti utisak da se prelazak u odbranu ne vrši.

Vešto korišćenje maskirnih svojstava zemljišta i zemljišnih predmeta, naročito za maskiranje jedinica koje prelaze u odbranu u toku napada, takođe ima veoma veliki značaj. Zemljišne neravnine, šume, šumarnici, žbunje, brežuljci, nasipi, brane, jaruge, rovovi, zgrade i drugi zemljišni predmeti koji obrazuju neosmatrani prostor, a takođe zakloni, razna skloništa i drugi inžinjerijski objekti koje je izradio neprijatelj, kao i oni koji će same jedinice uspeti da izrade, mogu u znatnoj meri da prikriju ljudstvo i tehniku ne samo od radarskog osmatranja i fotografisanja sa zemlje već i od osmatranja pomoću uređaja infracrvene tehnike. Sem toga, veći deo zemljišnih predmeta može biti iskorišćen za maskiranje od neprijateljskog vazdušnog izviđanja raznim sredstvima.

Međutim, ni približno svi zemljišni predmeti koji prikrivaju objekte od vizuelnog osmatranja i fotografisanja, ne mogu da ih prikriju i od radio-lokatora, topotnih peplengatora i uređaja infracrvene tehnike neprijatelja. Zbog toga, pri proceni celishodnosti korišćenja zemljišnih predmeta za maskiranje, potrebno je uzimati u obzir ne samo njihovu sposobnost prikrivanja od vizuelnog osmatranja i fotografisanja, već i mogućnost prodiranja elektromagnetskih talasa, a takođe njihovu sposobnost odbijanja infracrvenih zraka.

U rejonima koje su jedinice posele pri prelasku u odbranu, a neprijatelj ih dobro osmatra i gde ne postoji mogućnost iskorišćavanja prirodnih maskirnih svojstava uslova zemljišta, potrebno je široko primenjivati formacijska i priručna maskirna sredstva. Ona mogu da zamene ili nadoknade nedostatak prirodnih maski.

Zbog razvoja sredstava izviđanja znatno su umanjene mogućnosti iskorišćavanja noći i drugih uslova kad je smanjena vidljivost, jer uređaji infracrvene tehnike i radio-lokacije omogućavaju osmatranje i u to vreme, premda se kod znatnog dela sredstava izviđanja, naročito optičkih, daljina dejstva naglo smanjuje; pri prelasku u odbranu noću potrebno je takođe preduzimati mere maskiranja od neprijateljskog osmatranja sredstvima infracrvene tehnike i od otkrivanja radarima.

Zamračivanje pri prelasku u odbranu u toku napada treba da se primeni radi obezbeđivanja tajnosti pokreta i rasporeda ljudstva, borbenih vozila i transporta, a isto tako za prikrivanje svetlosnih izvora na različitim objektima.

Treba imati u vidu da se pitanja povezana sa maskiranjem pri prelasku u odbranu sad rešavaju drukčije nego nekad. Tačko, na primer, u savremenim uslovima treba stvoriti lažne slike radarima i toplotnim pelengatorima koje bi mogle da se shvate kao demaskirajući znaci stvarnih objekata.

Sem toga, treba široko iskorišćavati razne maskirne mreže, ugaone reflektore, makete borbene tehnike i naooružanja. Ove poslednje treba da se pripremaju blagovremeno i da se nalaze u jedinicama u toku celog boja. Najpogodnije je, kad je vreme ograničeno, upotrebljavati gumenе makete koje se naduvavaju.

Sve mere za maskiranje jedinica koje prelaze u odbranu sprovode se kompleksno, pri čemu jedne druge dopunjaju.

7. Organizovanje političkog rada

Visoke moralne i borbene osobine ljudstva svih rođova jedan su od najvažnijih uslova koji obezbeđuje uspe-

šno izvršavanje zadataka pri organizovanju odbrane u toku napada i odbijanju protivnapada nadmoćnijih neprijateljskih snaga. Za održavanje tih osobina na potrebnom nivou u svim slučajevima vođenja odbrambenog boja sprovodi se, kao i u drugim uslovima borbene situacije, odgovaraajući partijsko-politički rad. On se organizuje još prilikom pripreme napadnog boja, kada se i postavljaju zadaci za ceo period boja, a u toku napada se preciziraju saobrazno situaciji. Pri naglim promenama situacije, uključujući tu i prelazak jedinica iz napada u odbranu, partijsko-politički rad treba da bude naročito aktivan.

Sadržaj mera i načini njihovog sprovođenja zavise od zadataka koje su jedinice dobile, kao i od situacije. Ukoliko je složenija, teže je, prirodno, sprovoditi bilo kakve mere, pa i one koje se odnose na partijsko-politički rad. Ali bez obzira na to, taj rad treba maksimalno aktivirati.

Cilj partijsko-političkog rada u tim uslovima je obezbeđivanje čvrstine vojnika, podoficira i oficira kada neprijatelj nanosi nuklearne udare i pri odbijanju protivnapada njegovih nadmoćnijih snaga.

Jasno je da se u takvim uslovima, zbog očiglednog nedostatka vremena, ne mogu održavati ni partijski, ni komsomolski sastanci niti sprovoditi bilo koje druge mere, povezane sa prikupljanjem ljudstva svake jedinice, pošto se položaji za odbranu posedaju u toku neprekidnih borbenih dejstava. Ovde glavna uloga pripada svakom komunisti i komsomolcu, partijskom i komsomolskom radniku. Baš na njih se oslanja komandant da brzo mobiliju celokupno ljudstvo jedinica koje prelaze u odbranu, da se bolje izvršavaju postavljeni borbeni zadaci.

Kao osnovna forma aktivnosti komunista, komsomolaca, partijskih i komsomolskih radnika u tim uslovima je objašnjavanje važnosti dobijenih zadataka i značaj njihovog izvršenja radi uništavanja mrskog neprijatelja.

Uporedo s tim, politički organi treba da preduzmu sve mere za široko propagiranje primera hrabrosti, čvrstine, junaštva, heroizma sovjetskih vojnika u teškim borbama. Ti primeri mogu da se saopštavaju ljudstvu preko vojnika-komunista i komsomolaca ili u obliku manjih letaka sa kratkim i slikovitim opisom borbenih primera i, po mo-

gućstvu, sa fotografijama vojnika, podoficira i oficira koji su se istakli. Takvi primeri će pomoći ličnom sastavu da se bolje pripremi za izvršenje postavljenih borbenih zadataka, podsetiće ga kako ih najbolje izvršiti u dатој situaciji.

Uzimajući u obzir veliku mobilizatorsku ulogu takvih borbenih primera, njih treba pre svakog boja blagovremeno pripremiti da bi se u slučaju potrebe mogli odmah iskoristiti, utoliko pre što u razmatrаниm uslovima teško da će biti vremena za pripremu i pravovremeno odašiljanje takvih letaka jedinicama.

Veliki značaj ima i propaganda primera herojskih podviga u toku borbenih dejstava. To mogu da budu primeri istrajnosti u borbi sa nadmoćnjim snagama neprijateljnih tenkova, uništavanja njegovih vatrenih sredstava i motopešadije pri odbijanju protivnapada, izvođenja brzog manevra, uspešnih dejstava u zasedi, izviđanju itd.

Veliki značaj ima dolazak prepostavljenog komandanta, oficira iz prepostavljene komande ili političkog radnika, u jedinicu, u kritičnim momentima boja.

Primenjujući sve moguće oblike i metode partijsko-političkog rada, treba objasniti celokupnom ljudstvu da je prelazak u odbranu privremen, da je izvršen prinudno, na osnovu odluke prepostavljenog starešine koja odgovara dатој situaciji i da je cilj obezbediti razvoj opšteg napada na datom pravcu. Potrebno je objasniti da će vešto izvršavanje zadataka svakog vojnika motostreljačke, tenkovske, artiljerijske i druge jedinice doprineti brzom uništenju neprijatelja koji je preuzeo protivnapad i munjevitom razvoju opšteg napada. Treba nastojati da se kod jedinica izazove težnja za stalnim održavanjem visoke borbene gotovosti, naročito kad neprijatelj u protivnapadu nanosi nuklearne udare, za očuvanje napadačkog duha u toku svih odbrambenih dejstava, imajući u vidu da će posle njih morati da se obnovi napad.

Naročitu pažnju treba posvetiti ljudstvu onih jedinica koje su pri prelasku u odbranu bile podvrgнуте neprijateljskim nuklearnim udarima i pretrpele gubitke. Treba preduzeti sve mere da vojnici ne klonu duhom, da se brzo uspostavi njihova borbena sposobnost sve do organizovanja

kombinovanih borbenih odreda i grupa koji bi posle otklanjanja posledica nuklearnih udara bili sposobni da vode odbrambena dejstva u prvim ili drugim ešelonima.

Celokupnim partijsko-političkim radom treba obezbiti ukazivanje pomoći komandantima i štabovima u organizovanju odbrane za kratko vreme, u ostvarivanju sve jačeg dejstva po neprijatelju u protivnapadu, u stvaranju vatrenog sistema saobrazno komandantovoј odluci u svakoj jedinici.

Sve mere partijsko-političkog rada usmerene su na to da se postignu čvrstina, upornost i aktivnost jedinica koje, prelazeći u odbranu, treba da budu spremne da u svakom momentu pređu u napad u sadejstvu sa jedinicama koje nastavljaju napad na susednim pravcima.

Glava četvrta

ODBRAMBENA DEJSTVA U TOKU NAPADA

Uspeh odbrambenih dejstava pri odbijanju neprijateljskog protivnapada potpuno zavisi od njihove vešte organizacije, operativnosti rada komandanata i štabova, brzine i aktivnosti dejstva jedinica svih rodova koje su prešle u odbranu. U svim uslovima odbrambena dejstva u toku napada karakterisaće se brzinom razvoja, velikom očstrinom, aktivnošću, odlučnošću i obično će se završavati obnavljanjem napada.

Pošto će jedinice u odbrani često izvoditi borbena dejstva na zemljištu, neuređenom u inžinjerijskom smislu, naglo se povećava značaj vatre i manevra snagama i sredstvima, njihovo veštvo kombinovanje pri odbijanju neprijateljskih protivnapada, a takođe značaj maskiranja i zaštite jedinica od udara avijacije.

Radi blagovremenog uništenja neprijateljevih nuklearnih sredstava i njegovih snaga u protivnapadu, jedinice za vreme posedanja odbrane treba maksimalno da iskoriste mogućnosti svih vatrenih sredstava: pre svega da brzo nanesu neprijatelju nuklearne udare i da koncentrišu vatru artiljerije i udare avijacije po otkrivenim objektima neprijatelja koji izvodi protivnapad.

Vešto i blagovremeno izvedeni manevar snagama i sredstvima takođe može umnogome da obezbedi uspešno vođenje odbrambenih dejstava u toku napada. Naglo povećana pokretljivost svih rodova u odnosu na raniju, povećava mogućnost njihovog manevra sa različitim cilje-

vima: za stvaranje najcelishodnijih borbenih poredaka, za zatvaranje pravaca na kojima neprijatelj sasređuje osnovne napore, za ojačavanje odbrane i zamenu jedinica koje su pretrpele gubitke, za zaštitu ugroženih otkrivenih bokova i izvođenje susretnih napada i nanošenje udara, naročito po bokovima i pozadini neprijateljskih jedinica koje su se uklinile u odbranu. Treba imati u vidu da u toku odbrambenih dejstava koja se primenjuju u napadu, samo deo jedinica određenih za odbijanje neprijateljskog protivnapada može da se neposredno brani, držeći zemljišne rejone, a drugi deo, koristeći se uspehom prodiranja suseda, može da izbije radi napada u bok i pozadinu neprijateljske grupacije. To je moguće kada, prema zamisli pretpostavljenog, treba zajedničkim udarima sa fronta i bokova brzo razbiti neprijateljsku grupaciju u protivnapadu i obnoviti napad. Zato u toku takvih odbrambenih dejstava može doći do susretnih bojava.

Sve to potvrđuje da je za odbranu koja se primenjuje u toku napada karakteristično ne samo izvođenje čisto odbrambenih dejstava već i izvesno njihovo kombinovanje sa napadom. Baš takav karakter, tj. ne čisto odbrambeni već odbrambeno-napadni, dobijaju dejstva jedinica koje u toku napada prelaze u odbranu.

1. Dejstva jedinica pri prelasku u odbranu u toku napada

Borbena dejstva jedinica pri prelasku u odbranu u toku napada svaki put će zavisiti od uslova i načina posedanja položaja za odbranu, raspoloživih snaga i sredstava, stanja i načina dejstva neprijatelja u protivnapadu, a takođe od stanja i karaktera dejstava sopstvenih jedinica koje napadaju na susednim pravcima.

Borbena dejstva će biti najsloženija kad jedinice prelaze u odbranu zbog neuspešnog ishoda susretnog boja. Međutim, bez obzira na složenost i teškoće tog prelaska, borbena iskustva naših jedinica iz prošlog rata pružaju mnogo primera vešto organizovane stabilne odbrane i uspešnog izvršenja borbenih zadatka u takvoj situaciji. Na primer, jedinice 145. streljačke divizije su u avgustu 1944.

u rejonu Biržaja bile prinuđene da pređu u odbranu zbog neuspešnog ishoda susretnog boja. One su za kratko vreme stvorile stabilnu odbranu, uspešno odbile sve napade neprijatelja i nanele mu velike gubitke.¹⁾

I dejstva jedinica pri prelasku u odbranu u toku odbijanja već otpočetog neprijateljskog protivnapada mogu da budu složena, kao i pri zauzimanju mostobrana, naročito kad se forsira velika vodena prepreka. U takvim uslovima jedinice će biti primorane da jednovremeno sa posedanjem položaja za odbranu nastavljaju borbena dejstva, pri čemu će neke od njih već odbijati protivnapade neprijateljskih prednjih delova.

Očigledno je da će takva dejstva u izvesnoj meri ličiti na nastavak susretnog boja i odlikovaće se velikom neravnometernosću, žestinom i složenošću. Jasno je da, u takvim uslovima ne može biti ni govora ni o kakvoj borbi sa neprijateljem na prilazima odbrani, kako se to ranije shvatalo i primenjivalo pri planskom posedanju položaja za odbranu. To je jedna od najkarakterističnijih crta odbrambenih dejstava u toku napada. Objekti koji se nalaze u dubini, a jedinice pri prelasku u odbranu treba da ih unište, ovde mogu da budu raketno-nuklearna sredstva i rezerve neprijateljske grupacije u protivnapadu.

Još jedna karakteristična crta odbrambenih dejstava koja se izvode u toku napada je u tome što je nemoguće izmeniti odnos snaga i postići vatrenu nadmoćnost samo snagama i sredstvima jedinica u odbrani. Za rešavanje tog zadatka obično će se angažovati deo snaga i sredstava pretpostavljenih starešina i jedinica koje nastavljaju napad na susednim pravcima. Pošto će i neprijatelj razviti mnogo vatrenih sredstava i preduzeti sve mere za što brže razbijanje jedinica u odbrani, borbena dejstva će od samog početka biti izuzetno žestoka i uporna. Svaka strana će težiti da preuzme inicijativu.

U takvim slučajevima osnovni zadaci, za čije izvršenje treba usmeriti napore jedinica koje prelaze u odbranu, mogu da budu: vođenje borbe protiv neprijateljskih raketno-nuklearnih sredstava i nanošenje neprijatelju što

¹⁾ Архив МО, ф. 1203, оп. 49975, д. 6, лл. 1—7.

većih gubitaka; osvajanje, utvrđivanje i odbrana dostignutih rejona i linija; odbijanje protivnapada neprijateljskih tenkova i motopešadije.

Jedan od važnih zadataka jedinica koje su prešle u odbranu jeste borba protiv neprijateljske avijacije. Iskušto iz prošlog rata je pokazalo da se protivnapadi koji se izvode čak i manjim snagama, uvek podržavaju snažnim dejstvima avijacije.

Prilikom forsiranja reke Tise 25. gardijskim streljačkim korpusom neprijatelj je 25. i 26. oktobra 1944. vršio protivnapade snagama većim od 2—3 pešadijska bataljona sa 5 do 10 tenkova, uz podršku 4 do 12 aviona, izvodeći u zoni korpusa preko 200 borbenih letova dnevno.²⁾ Kao što je poznato, sredstva protivvazdušne odbrane jedinica koje prelaze u odbranu mogu samo protivavionskom vatrom da dejstvuju protiv aviona, što ni iz daleka ne zadovoljava potrebe. Zbog toga odgovornost za zaštitu objekata od napada avijacije i borba protiv nje u razmatranim, a i svim drugim uslovima vođenja boja, pada uglavnom na lovačku avijaciju za podršku koja je potčinjena prepostavljenoj komandi.

Trenutak prelaska jedinica u odbranu odlikuje se nagnim povećavanjem aktivnosti i porastom odlučnosti dejstava snaga i sredstava svih vidova izviđanja, bez kojeg je nemoguće ni organizovati odbranu u skladu sa situacijom, ni efikasno upotrebiti nuklearna vatrema sredstva za razbijanje neprijateljskog protivnapada.

Već pri prelasku u odbranu treba preduzeti mere za otklanjanje posledica neprijateljevih nuklearnih udara koje će naneti neposredno pred početak protivnapada. To će umnogome otežati raspoređivanje snaga i sredstava za odbranu i organizovanje vatrene sistema. Neke jedinice, pak, koje su bile izložene nuklearnim udarima, biće potrebno izvući iz borbe radi sanitetske odbrane ili ih premestiti u nekontaminirane rejone.

Iz rečenog se vidi da se već pri prelasku jedinica u odbranu obično stvara veoma složena situacija. Pri planском posedanju položaja za odbranu, kad neprijatelj pre-

²⁾ Архив МО, ф. 341, оп. 309897, д. 1, л. 17.

duzima protivnapad na jedinice koje su već prešle u odbranu, prirodno, biće povoljniji uslovi kako za utvrđivanje zauzetih položaja, tako i za izvođenje samih odbrambenih dejstava; moguće je preduzeti mere radi maksimalnog slabljenja neprijatelja do početka njegovog protivnapada i bolje se pripremiti da se on odbije.

Međutim, i u tom slučaju jedinice će prelaziti u odbranu, po pravilu, pod aktivnim dejstvom nuklearnih i drugih neprijateljskih vatreñih sredstava koja će štititi podilaženje i razvoj grupacije određene za protivnapad.

U svim slučajevima, glavne snage jedinica određenih za odbrambena dejstva mogu da pređu u odbranu bilo na dostignutoj liniji, bilo na linijama koje treba zauzeti, a pojedine jedinice ponekad, naročito ako se nađu u kontaminiranim zemljišnim rejonima, mogu da budu povučene na izvesno udaljenje.

Pri posedanju položaja za odbranu na dostignutim linijama, jedinicama će biti potrebna manja pregrupisavanja, brže će posesti zemljišne rejone, povoljne za odbranu, brže će organizovati vatreni sistem i, očigledno, stići će da postave više prepreka.

Ako jedinice moraju da pređu u odbranu na liniji koja se nalazi ispred njih a drži je neprijatelj, biće prinuđene da, pre nego što posedu položaje za odbranu osvoje i utvrde tu liniju. U tom slučaju one treba prvo da napadnu neprijatelja iz pokreta, brzim i odlučnim dejstvima da unište njegove osiguravajuće delove i tako izbiju na određenu liniju i da je utvrde. Artiljerija i minobacači, kako pridati tako i oni za podršku, a u nizu slučajeva i avijacija, svojom vatrom će obezbediti najbrže zauzimanje te linije.

Za vreme boja radi zauzimanja povoljne linije neprijatelj može da izvrši protivnapad. U tom slučaju je važno što pre odbiti protivnapad da bi se dobilo vreme za organizovanje odbrane. U tom boju treba da učestvuju po mogućству, sva vatrena sredstva, u prvom redu protivtenkovska, a naročito artiljerija. Ako neprijatelj već u to vreme vrši protivnapad nadmoćnim snagama, u boj se mogu uvesti drugi ešeloni i rezerve jedinica u napadu.

Može se stvoriti i takva situacija da neprijatelj zauzavi jedinice u napadu i ne dozvoli im da zauzmu pogodne

položaje. Tada jedinice moraju, ne gubeći vreme, da se brzo utvrde na dostignutoj liniji. Ako se, pak, ta linija pokaže nepogodnom za odbranu, na njoj se može ostaviti samo deo jedinica, a glavne snage, po odobrenju pretpostavljenog, mogu da posednu povoljnije položaje iza raspoloživa prednjih jedinica.

Nije isključena ni takva situacija u kojoj će se doneti odluka da položaje za odbranu na pogodnoj liniji posednu snage drugog ešelona i rezervi jedinica, a da se njihovi prvi ešeloni izvuku iz boja i obrazuju drugi ešelon. Takva situacija može da nastane i u samom početku prelaska jedinica u odbranu ako je pogodna linija iza one na kojoj se nalaze prednje jedinice u napadu.

Iskustvo prošlog rata je pokazalo da u nizu slučajeva jedinice mogu postupno da prelaze u odbranu u skladu sa prodiranjem u dubinu neprijateljskog rasporeda.

U savremenim uslovima postupni prelazak jedinica u odbranu u toku napada može da bude češći, ako se ima u vidu da će se napad razvijati neravnomerno, jednovremeno na različitoj dubini, i da će deo jedinica, naročito tenkovskih, dejstvovati odvojeno od ostalih snaga.

U svim slučajevima kad jedinice u napadu zauzimaju određene linije za odbranu, odmah se organizuju i sprovode sve mere za zaštitu od oružja za masovno uništavanje, uključujući i radiološko izviđanje. Čim se otkriju radioaktivne čestice potrebno je brzo preduzeti mere za obezbeđivanje dejstava jedinica u tim uslovima. Pre svega, treba brzo obavestiti ljudstvo o stepenu radioaktivnosti i dati signal za upotrebu specijalnih zaštitnih sredstava, kao i za dekontaminaciju pojedinih manjih zemljишnih odseka, pre svega predviđenih za vatrene položaje artiljerije, minobacača i drugih vatrenih sredstava. Radiološko izviđanje treba da bude intenzivno i neprekidno za sve vreme dok se jedinice nalaze na dатој liniji. U nizu slučajeva može biti potrebno da se deo snaga i sredstava izvede iz rejonata sa visokim stepenom kontaminacije, ali sa takvim proračunom da se ne oslabi odbrana u celini.

Tenkovi, samohodna artiljerija i protivtenkovska oruđa, kao i druga protivtenkovska sredstva poseduju pogodne vatrene položaje u borbenim porecima motostre-

ljačkih jedinica i pozadi njih, spremni za tučenje neprijatelja u protivnapadu, a u povoljnim uslovima — za njegovo uništenje bočnim napadom.

Tenkovi, samohodna artiljerijska oruđa i sva protivtenkovska sredstva koja sačinjavaju kostur odbrane, obezbeđuju se u protivtenkovskom smislu, što, posle borbe sa neprijateljskim nuklearnim sredstvima, predstavlja možda, najvažniji uslov za postizanje uspeha odbrambenih dejstava. Jednovremeno se preduzimaju mere za postavljanje protivtenkovskih minskih prepreka.

Jedinice prvih ešelona koje su posele povoljne položaje vode boj, organizuju vatreni sistem i u slučaju potrebe, deo snaga premeštaju radi posedanja položaja za odbranu u takvom rasporedu koji odgovara komandantovoj odluci.

Drugi ešeloni i rezerve posedaju određene odbrambene rejone, utvrđuju ih i brzo se pripremaju za borbena dejstva.

Artiljerijske jedinice premeštaju se u određene rejone, gde posedaju vatrene položaje, pripremaju elemente za gađanje, a delom snaga tuku neprijatelja, štiteći dejstva tenkova, motostreljačkih jedinica i inžinjeraca. Često može da iskrsne potreba da se već u to vreme neprijatelj tuče svim artiljerijskim i minobacačkim snagama.

Artiljerijska vučna sredstva i auto-transport razmeštaju se, po mogućству, na zaklonjenim mestima koja se ne mogu osmatrati zemaljskim sredstvima. Vozači odmah sprovode maskirne mere i pristupaju uređenju zaklona za kamione i teglače.

Protivavionska artiljerija, pošto je spremna za dejstvo po neprijateljskim avionima, poseda i uređuje vatrene položaje, a pri naletima neprijateljske avijacije odbija njene nalete, sadejstvujući sa lovačkom avijacijom za zaštitu.

Prelazak u odbranu na zemljištu neuređenom u inžinjerijskom smislu zahteva da sve jedinice odmah otpočnu inžinjerijske rade. Naročito je važno brzo izvesti rade na inžinjerijskom uređivanju lansirnih i vatrenih položaja, komandnih mesta i postavljanju inžinjerijskih prepreka. U isto vreme je sprovođenje tih mera pri prelasku u od-

branu u toku napada dosta složena stvar. Ta složenost objašnjava, s jedne strane, nedostatak vremena, s druge, snažnim i neprekidnim dejstvom neprijatelja i ograničenom mogućnošću upotrebe raznih inžinjerijskih mašina za izvođenje radova u odbrambenim rejonima jedinica prvog ešelona. U vezi s tim pojavljuje se potreba preciznog određivanja redosleda inžinjerijskih radova. Jedinice prvih ešelona koje su prešle u odbranu, same se brzo ukopavaju i maskiraju svoje odbrambene rejone.

Uporedo s tim jedinice u odbrani treba maksimalno da iskoriste zaštitna svojstva zemljišta, prirodne zaklone i maske. To će takođe doprineti smanjivanju osetljivosti jedinica na nuklearne udare, kao i na udare avijacije i vatru neprijateljske artiljerije i minobacača.

Pri brzom prelasku u odbranu u toku napada na zemljištu nepripremljenom u inžinjerijskom smislu, veliki značaj ima blagovremeno postavljanje inžinjerijskih prepreka, naročito protivtenkovskih. U prošlom ratu one su nalazile široku primenu. Na primer, u korsunjševčenkovskoj napadnoj operaciji u januaru 1944. na liniji: Rejmentarovka — Pisarevka — Tiškovka, gde se očekivao snažan tenkovski napad neprijateljske grupacije, blagovremeno je ispred i na bokove jedinica koje su privremeno prešle u odbranu bilo postavljeno oko 10.000 protivtenkovskih mina. Njihovo blagovremeno postavljanje znatno je doprinelo u uspešnom odbijanju napada neprijateljske tenkovske grupacije.

U istoj operaciji, noću uoči 1. februara, pošto je dovršeno okružavanje nemačkofašističke korsunjševčenkovske grupacije na pravcu protivnapada neprijateljskih tenkovskih jedinica bilo je oko 3.000 protivtenkovskih mina. Od 1. do 7. februara, u borbama sa neprijateljem koji je pokušao da se probije ka svojoj okruženoj grupaciji, bilo je više od 8.000 protivtenkovskih mina. Vatrom i dejstvima naših jedinica svi protivnapadi nemačkofašističkih jedinica su uspešno odbijeni.

Takvih primera moglo bi se navesti veoma mnogo. U svim tim slučajevima, uspešnom izvođenju odbrambenih dejstava pri odbijanju neprijateljskih protivnapada u zna-

noj meri su doprinosile minske prepreke koje su postavljale inžinjerijske jedinice.

Pri primeni nuklearnog oružja, blagovremeno postavljanje inžinjerijskih prepreka, u kombinaciji sa prirodnim, i vatrenim sistemom takođe može biti sigurno sredstvo za uništenje neprijatelja u protivnapadu. Minske prepreke mogu da odigraju veliku ulogu na otkrivenim bokovima i prostorima između jedinica koje prelaze u odbranu i između elemenata njihovih borbenih poredaka.

Najveće teškoće iskrisnuće u postavljanju inžinjerijskih prepreka ispred jedinica koje su prešle u odbranu, tj. u neposrednom dodiru sa neprijateljem. Ako nije moguće postaviti minske prepreke ispred jedinica u odbrani, celishodno je postavljati ih u dubinu borbenih poredaka i na bokove jedinica koje su prešle u odbranu. Bolje je postavljati mine ispred odbrambenih položaja noću ili pod zaštitom dima. Na najugroženijim pravcima, kad je to moguće, celishodno je postavljati manja dirigovana min-ska polja. U takvim uslovima minska polja mogu se uspešno postavljati i pomoću helikoptera.

Veliki značaj za izvođenje inžinjerijskih radova, postavljanje minskih prepreka, a isto tako za sprovođenje svih drugih mera oko utvrđivanja zauzetih položaja, ima korišćenje noći, jer se tada smanjuje efikasnost pojedinih sredstava neprijateljskog izviđanja, što doprinosi tajnosti posedanja položaja za odbranu.

Jednu od najvažnijih mera u procesu prelaska jedinica u odbrani je neprekidno i aktivno izviđanje. Glavni njegov zadatak se sastoji u otkrivanju rasporeda namera neprijatelja, naročito njegovih nuklearnih sredstava, tenkovskih jedinica i drugih važnih ciljeva.

Treba imati u vidu da će neprijatelj pri dovođenju svojih jedinica radi protivnapada preuzimati sve mere da zaustavi što više napadačevih jedinica i da im onemogući planski prelazak u odbranu na pravcima koje je odredio za protivnapad. Radi toga će nanositi nuklearne, avijacijske i vatrene udare, preuzimati delimične protivnapade, a ponegde stvarati kontaminirane zone.

Za jedinice koje prelaze u odbranu naročito su opasni nuklearni udari, od čijeg dejstva mogu da pretrpe velike

gubitke, što će uticati na stabilnost odbrane i uspeh predočenih odbrambenih dejstava. Zbog toga najvažniji zadatak jedinica koje prelaze u odbranu, kao i u toku celokupnog napada, i dalje ostaje borba sa neprijateljskim nuklearnim sredstvima. Ona se izvodi neprekidno, svim snagama i sredstvima sposobnim da unište neprijateljske nuklearne objekte. Avijacija za podršku, artiljerija i minobacači, tenkovi, samohodna artiljerijska oruđa, prednji odredi i izviđačke jedinice treba da vode ovu borbu u tesnom sadejstvu sa udarima koji se nanose sredstvima pretpostavljenih starešina.

Svaki neprijateljski nuklearni objekat čim se otkrije odmah se uništava onim sredstvom koje je sposobno da najbrže i najefikasnije izvrši zadatak. Samim tim će biti likvidirana opasnost iznenadne upotrebe neprijateljevog nuklearnog oružja, kojoj će obavezno težiti. Sem toga, različita neprijateljska taktička nuklearna sredstva neće se dugo nalaziti na položajima. Prema tome, ako im odmah po otkrivanju ne nanese udar avijacija ili artiljerija za kratko vreme takav udar može da bude u prazno.

U borbi sa neprijateljskim nuklearnim sredstvima pri prelasku u odbranu u toku napada naglo se povećava uloga klasičnih (nuklearnih) sredstava, pošto jedinice koje prelaze u odbranu neće raspolagati nuklearnim sredstvima, ili će ih imati u ograničenim količinama. Uporedo s tim, često će se pojaviti potreba (naročito ako neprijatelj bude raspolagao većom količinom nuklearnih sredstava) nanošenja nuklearnih udara sredstvima pretpostavljenih komandi i suseda koji nastavljaju napad.

Jednovremeno sa uništavanjem neprijateljskih nuklearnih sredstava za vreme prelaska jedinica u odbranu potrebno je nastaviti dejstvo po njegovim tenkovskim i motopešadijskim jedinicama radi njihovog neprekidnog slabljenja. To će doprineti organizovanom posedanju položaja za odbranu i njenoj stabilnosti. U takvim uslovima može biti celishodno nanošenje moćnog udara jednovremenno mnogim sredstvima, uključujući nuklearna pretpostavljenih starešina.

No, potrebno je imati u vidu da će i neprijatelj, težeći iznenadenju, maskirati svoja nuklearna sredstva kako

pri podilaženju, tako i pri posedanju položaja, primjenjivati razne vrste dezinformacija, nove oblike i načine dejstava pri izvođenju protivnapada, a takođe će za to koristiti noć i sve što smanjuje vidljivost. U takvima uslovima izviđački organi napadača teško da će biti u stanju da jednovremeno i za kratko vreme otkriju sve važne ciljeve, uključujući i pokretne. Ako bi se, pak, na to čekalo, neprijatelj bi imao veće mogućnosti za upotrebu nuklearnih sredstava. Sem toga, protivnapadi u savremenim uslovima, za razliku od ranijih, najverovatnije će se vršiti jednovremenno sa nekoliko pravaca.

Eto zbog čega će češće prepostavljeni starešina nanositi nuklearne udare, pre svega po onim objektima koji su tek otkriveni. Drugim rečima, čim bude otkriveno nuklearno oružje, artiljerijska baterija ili tenkovski bataljon, potrebno je u istom trenutku naneti po njima udare, angažujući za to potrebna sredstva.

Za uspešnu borbu protiv neprijateljskih nuklearnih sredstava potrebno je specijalno za to organizovati neprekidno osmatranje, usmeriti izviđačke snage i avijaciju za podršku za njihovo otkrivanje. Potrebno je takođe stalno držati u pripravnosti rakete, avione, artiljeriju i druga sredstva radi trenutnog uništenja otkrivenih neprijateljskih nuklearnih sredstava. To se odnosi i na tenkovske i motomehanizovane jedinice koje podilaze radi protivnapada. Neposredno pred njihov razvoj u borbene poretke neprijatelj će biti primoran da izvede manevar da bi stvorio određenu grupaciju jedinica za protivnapad u pravcu njihovog dejstva. Zbog toga nanošenje udara po neprijateljevim jedinicama baš u to vreme radi sprečavanja manevra snagama i sredstvima, kao i onemogućavanje organizovanog razvoja njegovih jedinica za prelazak u protivnapad iz pokreta najvažniji je zadatak jedinica koje prelaze u odbranu.

Izvršenje toga zadatka treba da otpočne od trenutka otkrivanja pokreta neprijateljskih motopešadijskih i tenkovskih jedinica i da traje do momenta njihovog razvoja u borbene poretke za prelazak u protivnapad. Na većim odstojanjima neprijatelju će nanositi udare sredstva prepostavljenog starešine. Jedinice koje prelaze u odbranu

mogu da otpočnu uništenje neprijatelja čim uđe u zonu dometa njihovih vatrenih sredstava. Jedinice raketne i dalekometne artiljerije nanose udare po rejonima sa kojih neprijatelj prelazi u protivnapad.

Jedinice koje su prešle u odbranu jednovremeno teže da unište neprijateljske druge ešelone i rezerve u rejonima prikupljanja. To se postiže upotrebom svih vatrenih sredstava, naročito najdalekometnijih. Objekti njihovih udara treba da budu u prvom redu neprijateljska nuklearna sredstva i tenkovske jedinice.

Radi uništenja neprijateljskih jedinica pri podilaženju odbrani celishodno je upotrebiti uglavnom pridatu dalekometnu artiljeriju i sredstva pretpostavljenih. Korisno je takođe jednovremeno nanositi udare po neprijateljskim jedinicama u podilaženju i po prelazima i mostovima preko vodenih prepreka, kao i po raznim tesnacima. Rušenje ovakvih deonica puta može da izazove ne samo zakašnjavanje podilaženja neprijatelja radi protivnapada, već i nagomilavanje njegovih jedinica i tehnike, što će stvoriti još povoljnije ciljeve za vatrena sredstva i omogućiti da mu se nanesu znatni gubici.

Pri prelasku u odbranu radi odbijanja neprijateljskog protivnapada, pretpostavljeni starešina će ponekad primenjivati površinske nuklearne eksplozije. Njihovom primenom pri povoljnim meteorološkim uslovima može se stvoriti jaka radiološka kontaminacija zemjišta, ne samo u rejonu eksplozije, već i na većoj površini na znatnom udaljenju od mesta eksplozije — na pravcu kretanja radioaktivnog oblaka. To može dovesti do uništenja neprijatelja koji se tamo nalazi i dezorganizovati njegovo planško podilaženje i razvoj radi izvođenja protivnapada. U isto vreme primena površinskih nuklearnih eksplozija izazvaće snažno moralno dejstvo na neprijateljske jedinice i onemogućiće njihov manevr. Sve će to najzad dovesti do naglog slabljenja njegove grupacije, određene za protivnapad, a u nizu slučajeva nateraće ga da odustane od protivnapada na datom pravcu.

Potrebno je takođe imati u vidu da će pre prelaska u protivnapad neprijatelj pokušavati, primenjujući sve vidove i načine izviđanja, da dobije što više podataka o ra-

sporedu napadačevih jedinica koje prelaze u odbranu, o stepenu gotovosti odbrane i preduzeće sve mere za uništenje njenih osnovnih objekata. U vezi s tim najvažniji zadatak jedinica koje prelaze u odbranu je maskiranje i osujećivanje neprijateljskog izviđanja. To će se raditi još u toku napada i treba da bude još intenzivnije pri prelasku jedinica iz napada u odbranu, a zatim da se nastavlja u toku celog odbrambenog boja sve do konačnog razbijanja neprijatelja u protivnapadu. Ono uključuje čitav kompleks mera, u prvom redu uništenja i neutralisanje radio-tehničkih sredstava izviđanja, izviđačko-diverzantskih grupa, osmatračica, izviđačkih jedinica, kao i neprijateljskih sredstava za vazdušno izviđanje.

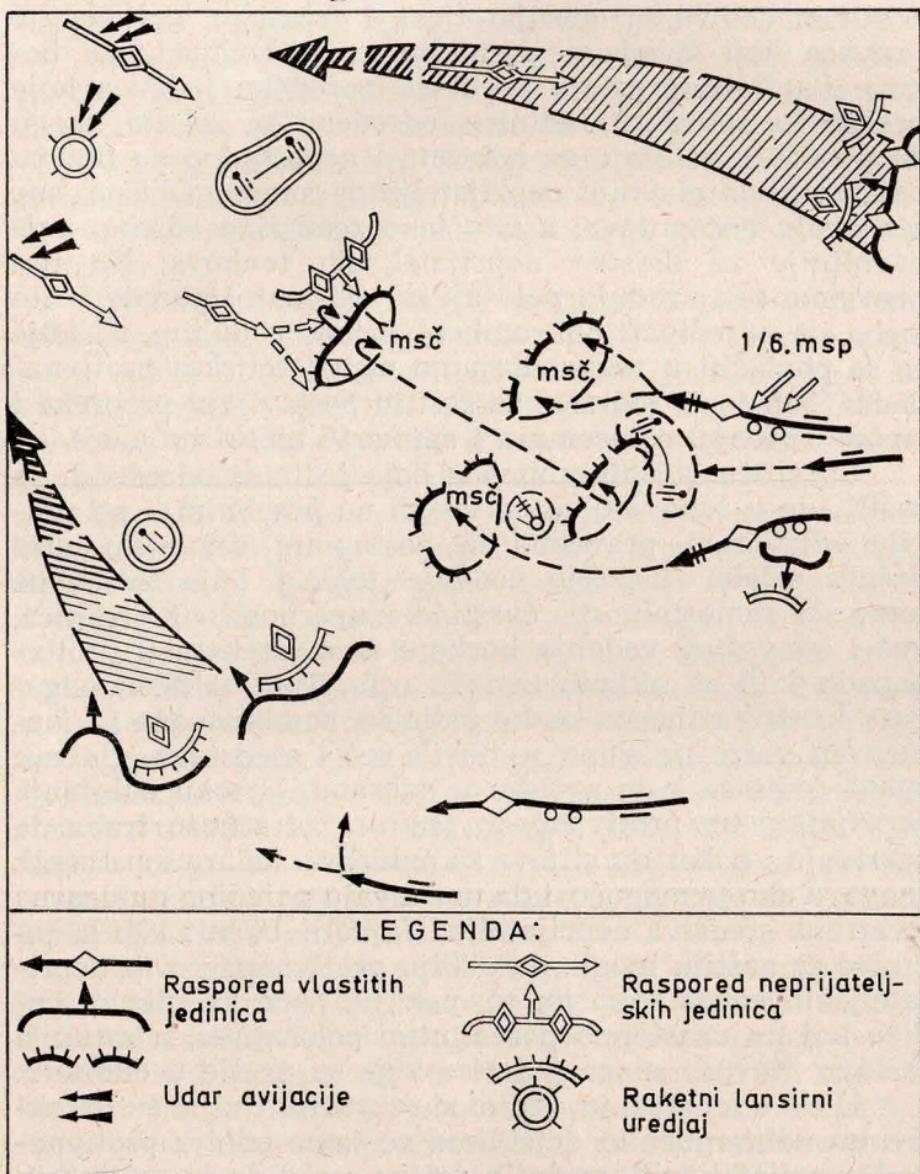
U nizu slučajeva u odbranu se može preći pod zaštitom isturenih jedinica ili prednjih odreda (skica 3). Te jedinice treba da prime na sebe prvi udar neprijatelja, obezbeđujući na taj način povoljne uslove za posedanje položaja glavnim snagama koje prelaze u odbranu i one moguću iznenadne udare jedinica u protivnapadu.

Imajući to u vidu, pri prelasku u odbranu ponekad će biti celishodno isturiti napred deo jedinica koje posedaju položaje za odbranu, a glavnim snagama organizovati odbranu na povoljnijim položajima.

Isturene jedinice treba da budu u stanju da uspešno odbiju protivnapade neprijateljevih prednjih delova i da ga primoraju da razvije i uvede u boj makar i deo glavnih snaga. To će ne samo iznuriti njegovu grupaciju, već i stvoriti povoljnije uslove za nanošenje po njoj udara raketama, artiljerijom i avijacijom za podršku, što će najzad omogućiti da se ona znatno oslabi i da se uspešnije odbije protivnapad. U takvom slučaju, jedinice određene za zaštitu stvorice glavnim snagama i potrebno vreme za pripremu stabilnije odbrane.

Razume se, ne bi se moglo tvrditi da je pri prelasku u odbranu u toku napada uvek potrebno određivati jedinice za zaštitu. Istina, prednji odredi, upućeni u toku napada, u trenutku prelaska jedinica u odbranu često će se već nalaziti ispred njih. Na pravcima gde nema prednjih odreda, jedinice za zaštitu treba upućivati zavisno od situacije, pre svega od uslova samog prelaska u odbranu

i karaktera dejstva neprijatelja koji vrši protivnapad. Ponekad neće biti celishodno da se određuju jedinice za zaštitu ili jednostavno to neće biti moguće. Ako je, pak, doneta odluka da se takve jedinice odrede, njegova će

Skica 3. — Prelazak u odbranu pod zaštitom prednjih jedinica.

jačina u svakom konkretnom slučaju zavisiti od važnosti branjenog pravca, jačine i grupisanja sopstvenih snaga i sredstava, a takođe od neprijateljskih snaga u trenutku prelaska u odbranu.

One će obično posedati položaje za odbranu u neposrednom dodiru sa neprijateljem, i držati ih, radi zaštite pravaca koji izvode neprijatelja u protivnapadu na bokove i u međuprostore borbenih poredaka jedinica koje prelaze u odbranu. Jedinice, određene za zaštitu, mogu da posedaju položaje za odbranu i neposredno na pravcu protivnapada glavnih neprijateljskih snaga. Obično one zahtevaju autoputeve, a isto tako zemljišne odseke, najpovoljnije za dejstvo neprijateljskih tenkova. Na tim pravcima se i uređuju položaji za odbranu. Uporedo s tim treba im određivati odbrambene rejone u dubini, na koje će se povlačiti u toku odbijanja neprijateljskih protivnapada. Sem toga, jedinice za zaštitu postavljaju prepreke i izvode rušenja, pripremaju i sprovode maskirne mere.

Specifičnost odbrambenog boja jedinica određenih za zaštitu je u tome što se on izvodi na posebnim, i po pravilu odvojenim, pravcima sa postupnim držanjem niza važnih tačaka. Uspešno vođenje takvog boja zavisi ne samo od samostalnosti, čvrstine i upornosti tih jedinica, već i od veštog vođenja borbe s neprijateljem u protivnapadu koji se uklinio između njih. Tom zahtevu odgovara kružna odbrana svake jedinice, kombinovana sa manevrom vatre ne samo njihovih već i sredstava glavnih snaga jedinica koje prelaze u odbranu. U toku odbijanja neprijateljskih protivnapada jedinice za zaštitu treba da otkrivaju i pokazuju ciljeve za nuklearne udare sopstvenih snaga, a ako je moguće, i da uništavaju pojedina nuklearna i vatre sredstva neprijatelja. Najbolje bi bilo ako bi jedinice za zaštitu mogle da odbiju protivnapad svih neprijateljskih snaga. Ako im to, pak, ne podje za rukom, vođić će boj na uzastopno posednutim položajima, a zatim u sastavu glavnih snaga jedinica koje su prešle u odbranu.

U svakom slučaju, jedinice za zaštitu dužne su da aktivnim odbrambenim dejstvima ne samo odbiju protivnapad neprijateljevih prednjih delova, već i da ga primoraju da razvije i uvede u borbu makar deo glavnih snaga je-

dinica u protivnapadu; samim tim će biti stvoreni uslovi za njihovo slabljenje i dobijeno vreme za posedanje položaja za odbranu sopstvenim glavnim snagama. Ako čak neprijatelj i ne razvije svoje glavne snage, biće primoran da ih zaustavi, a delom nuklearnih sredstava i artiljerije da posedne položaje, što će olakšati njihovo uništenje.

Sem toga, jedinice za zaštitu mogu da ruše prilazne puteve neprijatelja, mostove, prelaze preko močvara i te-snace. Na taj način ne samo što će biti otežano podilaženje i razvoj jedinica u protivnapadu, već će se one nago-milati i tada će biti rentabilni ciljevi za nuklearne i vatreno udare koji u tim uslovima mogu znatno da oslabe neprijatelja.

Jedinice za zaštitu mogu odstupati i posle uspešnog odbijanja neprijateljevog napada, i pošto se on uklini u njihovu odbranu. U ovom drugom slučaju jedinice će se iz-vlačiti u vreme aktivnih neprijateljskih dejstava, što će zahtevati da budu sigurnije štićene artiljerijskom i minobacačkom vatrom i avijacijom za podršku.

Povoljniji uslovi za odstupanje, prirodno, nastaće kada se uspešno odbiju protivnapadi neprijateljevih prednjih delova. Da bi ponovio protivnapad biće mu potrebno vreme, a možda i dopunsko uvođenje snaga i sredstava u boj. To vreme može da bude dovoljno za otstupanje prednjih jedinica na naredni odbrambeni položaj. Pri tome treba težiti da se odstupa prikriveno i brzo, što se najbolje može postići noću ili kad je uopšte smanjena vidljivost. Boj na navedenim položajima može da se odvija isto kao i na prvom. Posle izvršenja svojih zadataka jedinice za zaštitu mogu da se povuku u dubinu odbrane glavnih snaga, sačinjavajući njihovu rezervu, ili pak na njihova krila, ili da uđu u njihov sastav.

Već u toku sukoba prednjih jedinica sa neprijateljem koji vrši protivnapad, glavne snage jedinica koje su prešle u odbranu mogu da stupe u borbu sa neprijateljskim tenkovima i motopešadijom koji su se probili. U toku te borbe tačno se utvrđuje raspored neprijateljske grupacije, njen sastav i pravac protivnapada, pa se u skladu s tim definitivno grapišu snage koje su prešle u odbranu. Radi toga se vatrena sredstva, kao i pojedine tenkovske i mo-

topešadijske jedinice, premeštaju na one pravce gde neprijatelj stvarno vrši protivnapad glavnim snagama, pri čemu ti pravci ne moraju da se poklapaju sa ranije predviđenim. Na njih se može premestiti deo snaga drugih ešelona i rezervi, kao i prednje jedinice koje su se povukle.

Može biti celishodno da se u isto vreme deo snaga i sredstava premesti u nove rejone, naročito ako su se do tada nalazili na položajima po kojima je najverovatnije nanošenje ponovnih neprijateljskih nuklearnih i vatrenih udara. Ako takva premeštanja budu blagovremena, brza i prikrivena, a neprijatelj ih ne otkrije, on može da naneše udare u prazno.

Slični slučajevi su se događali i u prošlom ratu. Jedan od takvih primera je brzo premeštanje u nov rejon 2. artiljerijskog diviziona 509. haubičkog artiljerijskog puka, jula 1943. Taj divizion, pošto je neprijatelj otkrio njegove vatrene položaje, promenio ih je za dosta kratko vreme. Neprijatelj, ne primetivši to, naneo je snažan udar avijacijom i bacio 100 avionskih bombi velikog kalibra u rejon pređašnjih vatrenih položaja, ali divizion nije više bio тамо. Blagovremeno premeštanje artiljerijskog diviziona u nov rejon omogućilo mu je da sačuva borbenu sposobnost i da izbegne velike gubitke, a neprijatelja je primoralo da municiju baci u prazno.

Drugi primer je — premeštanje 1. bataljona 823. streličkog puka januara 1945. U toku napada bataljon se odvojio od ostalih pukovskih i divizijskih snaga više od 10 km i posle zauzimanja sela Clo bio je primoran da noću odbija protivnapad neprijateljskih tenkova, samohodnih oruđa i automatičara. Bilo je poznato da neprijatelj ima mnogo artiljerije. Čim je utvrđeno da se priprema protivnapad, komandant bataljona je odlučio da, pod zaštitom mraka, brzo izvuče jedinice iz sela i da protivnapad dočeka na drugim položajima. Bataljon još nije bio potpuno ni poseo položaj za odbranu, a neprijatelj je već otvorio snažnu vatru po selu. Artiljerija, minobacači i tenkovi tukli su neposrednim gađanjem, uprazno više od 20 minuta. Odmah potom neprijatelj je prešao u protivnapad i zauzeo selo. Zatim je napao i bataljon, ali je uspešno od-

bijen, a sledećeg dana izjutra pristigle su glavne snage puka, u čijem je sastavu bataljon obnovio napad.

Ne može se tvrditi da će baš takva premeštanja u savremenim uslovima prelaska u odbranu u toku napada uvek biti celishodna. Ali u svim uslovima treba sprovoditi razne mere, uključujući i premeštanje snaga i sredstava, radi smanjivanja efikasnosti nuklearnih i vatrenih udara neprijatelja, koji izvodi protivnapad, njegovog dovođenja u zabludu u odnosu na stvarno grupisanje jedinica i stvaranje tim jedinicama povoljnijih uslova za odbijanje protivnapada i razbijanje neprijatelja. Treba još jednom podvući da sve ove mere mogu biti korisne samo ako se prikriju od neprijateljskog izviđanja. Zbog toga promenu rejona rasporeda jedinica i položaja vatrenih sredstava, a takođe i druga premeštanja, treba vršiti uz brižljivo sprovođenje maskirnih mera.

U nizu slučajeva biće celishodno da se deo glavnih snaga brzo premesti bliže prednjim jedinicama koje već vode borbu radi odbijanja protivnapada. To je naročito korisno ako su vatrena sredstva u sadejstvu sa sopstvenim jedinicama, koje produžavaju napad, uspela da znatno oslabi neprijatelja u protivnapadu, a prednje jedinice uspešno odbijaju protivnapad. U takvim slučajevima njihovo ojačavanje delom glavnih snaga jedinica koje su prešle u odbranu može dovesti do definitivnog zaustavljanja protivnapada neprijateljskih tenkova i motopešadije. Nije takođe isključeno da će u takvim uslovima tenkovske jedinice, drugi ešeloni i rezerve izvršiti napad u susret neprijatelju radi potpunog razbijanja njegovog protivnapada.

Treba imati u vidu da razne izmene u grupisanju jedinica koje prelaze u odbranu ni u kom slučaju ne smeju da umanju njihovu borbenu gotovost i stabilnost odbrane.

U toku odbrambenih dejstava prednjih jedinica za zaštitu, neprijatelj može da nanese udare nuklearnim sredstvima, avijacijom i artiljerijskom vatrom po glavnim snagama jedinica koje su prešle u odbranu. U vezi sa tim može da nastane složena radiološka situacija, pa će biti potrebno, kao i u toku prethodnog napada, da se ponovo sprovedu mere za otklanjanje posledica nuklearnih udara,

u prvom redu za uspostavljanje borbene sposobnosti jedinica koje su pretrpele gubitke.

Ispred prednjih jedinica, a ako one ne postoje — ispred glavnih snaga, celishodno je postavljati tenkovske zasede za uspešno odbijanje neprijateljskih protivnapada.

U velikom otadžbinskom ratu tenkovske zasede, naročito pri brzom prelasku jedinica u odbranu za vreme napada, primenjivale su se dosta često. Njih je bilo ne samo u dubini odbrane, na otkrivenim bokovima i spojevima, već i ispred jedinica koje prelaze u odbranu, a imale su važnu ulogu u postizanju uspeha u odbrani. Primena tenkovskih zaseda i odlučna dejstva prednjih jedinica za zaštitu obezbeđivali su glavnim snagama vreme za organizovanje vatrenog sistema, inžinjerijsko uređivanje zemljišta i nanošenje gubitaka neprijatelju u protivnapadu. Na primer, tenkovske zasede primenjivale su jedinice 4. tenkovske brigade u odbrambenim dejstvima kod Moskve decembra 1941. Samo za osam dana tenkovske zasede brigade uništile su 133 tenka, 49 artiljerijskih oruđa i mnogo druge neprijateljske borbene tehnike.³⁾

U savremenim uslovima, naročito pri prelasku jedinica u odbranu u toku napada na ispresecanom zemljištu, kad su borbeni poreci jedinica rastresito raspoređeni po frontu i dubini, tenkovske zasede mogu naći još širu primenu. Veštim dejstvima one mogu znatno oslabiti neprijateljsku grupaciju. Tenkovi iz zasede mogu da nanose neprijatelju gubitke ne samo sa jednog mesta, kao što je to bilo ranije, već često prebacujući prikriveno se na pravce dejstava neprijateljskih tenkova u protivnapadu. Način njihove upotrebe biće isti kao i kad su položaji za odbranu blagovremeno posednuti.

U celini uzev, takav će biti karakter odbrambenih dejstava jedinica pri prelasku u odbranu u toku napada. Najveće naprezanje borbena dejstva će dostići pri uvođenju u borbu glavnih snaga jedinica koje su prešle u odbranu i glavnih snaga neprijateljskih jedinica koje izvode protivnapad. To će biti kulminacija odbijanja protivnapada neprijateljskih nadmoćnih snaga.

³⁾ Полковник П. Конопля. Танки в обороне. Журнал „Военный вестник“ № 7, 1960, стр. 26.

2. Odbijanje protivnapada neprijatelja

Pri izvođenju protivnapada neprijatelj može, radi postizanja iznenađenja, da primeni različite načine borbenih dejstava. Tako, nije isključeno da će vršiti protivnapad s fronta glavnim snagama neposredno za nuklearnim udarom, a ostalim snagama će obilaziti radi napada u bok i pozadinu jedinica koje prelaze u odbranu. On može da primeni obuhvat oba boka, ili da napada neposredno posle nuklearnog udara, koristeći se međuprostorima borbenih poredaka jedinica da bi ih obišao. U svim slučajevima neprijatelj će, po pravilu, napadati sa nekoliko pravaca jednovremeno. Zbog toga je veoma važno blagovremeno otkriti zamisao dejstava neprijatelja u protivnapadu i brzo preduzeti odgovarajuće mere.

Iskustvo borbenih dejstava iz drugog svetskog rata je pokazalo da najveći značaj za uspeh u odbijanju protivnapada imaju čvrstina i upornost jedinica koje prelaze u odbranu, a pre svega njihova sposobnost da odlučno vode borbe sa tenkovima u složenoj situaciji.

Poučan primer su dejstva jedinica 80. gardijskog streljačkog puka 18. avgusta 1944. godine. 3. streljački bataljon toga puka je u toku 12 časova odbio sedam neprijateljskih protivnapada, izvršenih snagama jačine 15—20 tenkova sa motopešadijom. Bez obzira na to što su se tenkovi više puta uklinjavali u borbene poretkе bataljona, njegovo ljudstvo, ispoljavajući izuzetnu čvrstinu i hrabrost, održalo je posednuti odbrambeni rejon, uništivši pri tome 10 tenkova, 6 oklopnih transporteru i 10 kamiona. Uspehu bataljona u borbi protiv tenkova umnogome je doprinelo to što su prilikom uklinjanja u borbene poretkе jedinica tenkovi bili odsečeni od pešadije pred prednjim krajem. Sa istim uspehom toga dana vodile su borbu sa uklinjenim tenkovima jedinice 84. i 88. gardijskog streljačkog puka.⁴⁾

U savremenim uslovima, borbena dejstva pri odbijanju neprijateljskih protivnapada u toku napada biće još napetija i žešća, naročito ako neprijatelj bude vršio pro-

⁴⁾ Архив МО, ф. 450, оп. 222940, д. 2, л. 42.

tivnapad neposredno posle nuklearnih udara. Ali i u tako teškoj situaciji najvažniji zadatak jedinica koje su preše u odbranu, pored uspostavljanja borbene spremnosti, narušenog komandovanja i sadejstva i otklanjanja posledica nuklearnih udara jeste borba sa neprijateljskim tenkovima koji izvode protivnapad. Pri tome se odbrambena dejstva radi odbijanja protivnapada glavnim snagama jedinica koje su preše u odbranu, vode sa najvećim naprezanjem svih moralnih i fizičkih snaga i treba da imaju uporan i odlučan karakter. Vatra protivtenkovskih sredstava, artiljerije, minobacača i drugih vatrenih sredstava u sadejstvu sa udarima avijacije za podršku i kombinaciju sa nuklearnim udarima koje nanose sredstva prepostavljenih starešina dostiže najveći intenzitet. Jednovremeno dejstvuje vatrom celokupno streljačko naoružanje. Jedinice koje se brane u prvom ešelonu svim snagama teže da zaustave neprijatelja koji vrši protivnapad, pružajući mu uporan otpor i čvrsto držeći posednute položaje. Ova ili ona jedinica može da se povuče samo pri očiglednoj nužnosti i samo po naređenju prepostavljenog starešine. To može biti, na primer, kad je neka jedinica pretrpela velike gubitke i neprijatelj ostvario u odnosu na nju znatnu nadmoć u snagama i sredstvima, a nije moguće da je druga smeni. U takvim slučajevima komandant donosi odluku da tu jedinicu izvuče i da položaje za odbranu na datom pravcu posedne snagama drugog ešelona ili rezerve iz dubine.

U vreme odbijanja protivnapada glavnim snagama jedinica koje su preše u odbranu, izvodi se širok manevar, pre svega vatrom. Njegov cilj je koncentracija vatre na one pravce gde je neprijatelj u protivnapadu postigao najveći uspeh ili gde braniočeve jedinice osećaju najveću potrebu za vatrenom podrškom.

Ako, pak, vatreni manevar nije uspeo da izmeni situaciju i zaustavi neprijatelja, u borbu se uvodi deo snaga drugih ešelona i rezervi, u prvom redu tenkovske jedinice. Njihovo uvođenje u borbu treba podržati što većim brojem vatrenih sredstava. Ako je tim jedinicama postavljen zadatak da ojačaju odbranu prvog ešelona, jednovremeno se preduzimaju i mere za pojačavanje inžinjerskih pre-

preka. U takvoj situaciji, kao i u procesu prelaska jedinica iz napada u odbranu, mogu da se upotrebe dimna sredstva.

U povoljnim uslovima, naročito ako su neprijatelju u protivnapadu, sredstvima pretpostavljenih starešina naneseni nuklearni udari, tenkovske jedinice drugih ešelona i rezervi mogu da izvrše susretne napade. Zajedno sa njima u nizu slučajeva mogu da izvrše napad u bok neprijatelja u protivnapadu i pojedine jedinice koje se brane u prvom ešelonu.

Veliku ulogu u odbijanju neprijateljskog protivnапада ima avijacija za podršku. Ona će se najcelishodnije upotrebiti ako ciljeve avionima za podršku budu određivale neposredno starešine jedinica koje su prešle u odbranu. Radi toga je poželjno da se na njihovim komandnim mestima nalaze predstavnici eskadrila za podršku, sa potrebnim sredstvima za održavanje veze sa avionima.

Može da nastane i takva situacija kada će biti potrebno da se izvede manevar vatreñim sredstvima, tj. da se na najugroženije pravce prebace artiljerijske i minobacačke baterije, pa čak i motostreljačke i tenkovske jedinice sa nenapadnutih odseka ili iz rejona u kojima su uspešno odbijeni neprijateljski protivnapadi. Kao što je pokazalo iskustvo iz prošlog rata, takva potreba može da nastupi, ako neprijatelj u toku borbenih dejstava promeni pravac protivnapada. Posle odbijanja protivnapada na jednom pravcu, on ga može obnoviti na drugom.

Kao što je već rečeno, za zaustavljanje neprijatelja u protivnapadu i njegovo uništenje može se u slučaju potrebe angažovati i deo snaga koje nastavljaju napad na susednim pravcima.

Pa ipak neće uvek moći da se odbije neprijateljev protivnapad, a da mu se apsolutno ne dozvoli prodor u dubinu borbenih poredaka jedinica koje su prešle u odbranu. Bez obzira na upornost jedinica u odbrani, deo neprijateljske grupacije koja izvodi protivnapad može da se uklini u njihov raspored, naročito kroz prostor između borbenih poredaka i obilaskom otkrivenih bokova.

U takvim slučajevima protivnapad treba da se odbiјa sa sve većim intenzitetom da bi se neprijatelj, iscrpljivanjem i nanošenjem gubitaka, primorao da odustane

od daljih aktivnih dejstava. Potrebno je nastaviti izviđanje svih vrsta, radi otkrivanja neuništenih i novootkrivenih neprijateljskih nuklearnih i klasičnih vatrenih sredstava. U isto vreme jedinice u odbrani preduzimaju sve mere i primenjuju sve načine dejstava da bi uništile uklijnjene neprijateljske jedinice koje vrše protivnapad. To se postiže narastanjem snaga otpora na odsecima prodora, odlučnim uvođenjem u borbu drugih ešelona i rezervi radi izvođenja frontalnih, a pre svega bočnih napada.

Veliki značaj ima takođe čvrsto držanje posednutih rejona i položaja.

Iskustvo prošlog rata pokazuje da ako jedinice prvog ešelona uporno drže odbrambene rejone čak i posle izbijanja neprijatelja u njihovu pozadinu, to znatno doprinosi uspešnijem razbijanju neprijatelja koji se uklinio u odbranu. Jedan od takvih primera predstavljaju dejstva jedinica 145. streljačke divizije jula 1945.

Jedinice divizije, prešavši u odbranu na zauzetim položajima, odolevale su pritisku nadmoćnijih neprijateljevih snaga. Odbijajući žestoke napade ispred prednjeg kraja, jedinice 403. streljačkog puka su 15. jula, usled neprijateljskog prodora na spojevima između bataljona, bile razdvojene, a 1. i 3. streljački bataljoni okruženi. Bez obzira na to, bataljoni su i dalje čvrsto držali svoje položaje na dominantnim visovima, nanoseći zнатне gubitke neprijatelju. Čvrsto držanje odbrambenih rejona u zнатnoj meri je doprinelo razbijanju neprijatelja koji se uklinio u odbranu.

U nizu slučajeva celishodno je iskoristiti uspeh jedinica koje nastavljaju napad i zajedno s njima naneti udare u bokove i pozadinu neprijatelja.

Uporedo s tim, jedinice u odbrani mogu da budu primorane da vode borbu sa neprijateljem koji napada iz vazduha, sa njegovim vazdušnim desantima i da istovremeno sproveđe mere radi otklanjanja posledica njegovih nuklearnih udara. Ova dejstva i mere treba da stvore povoljne uslove za razbijanje neprijatelja i prelazak u napad.

Pri tome je najvažnija mera preduzimanje napada i udara u susret neprijatelju.

U toku odbrambenih dejstava drugi ešeloni i rezerve jedinica koje se brane mogu da izvrše napad radi potpunog uništenja neprijatelja koji se uklinio u odbranu. Naročito povoljni uslovi za to stvorice se pri nanošenju nuklearnih udara po neprijatelju sredstvima prepostavljenih starešina i angažovanju dela snaga jedinica koje nastavljaju napad radi razbijanja neprijatelja.

U takvim slučajevima napadi u susret neprijatelju i bočni napadi jedinica u odbrani izvodiće se sa odlučujućim ciljevima: radi uništavanja uklinjenog neprijatelja i obnavljanja napada ili osvajanja važnih rejona koje on drži, da bi se obezbedio uspeh u narednim dejstvima, ili, najzad, radi napada i zaustavljanja neprijatelja, nanošenja gubitaka i stvaranja povoljnih uslova za razvoj i uvođenje u borbu iz pokreta rezervi prepostavljenog starešine koje podilaze iz dubine.

Ranije se govorilo da će jedinice koje nastavljaju napad stvarati za neprijatelja u protivnapadu sve nepovoljnije uslove, jer će u procesu prodiranja neminovno izbiti na bokove grupacije koja izvodi u protivnapad, kao što je to bilo, na primer, u lavovsko-sandomješkoj napadnoj operaciji jula 1944. Jasno je da u takvim uslovima, naročito posle nanošenja nuklearnih udara sredstvima prepostavljenog starešine i udara avijacije za podršku, može biti celishodno odlučno napasti neprijatelja u bok i uništiti ga snagama jedinica koje nastavljaju napad. U takvim slučajevima, jedinice koje odbijaju protivnapad i izvode odbrambena dejstva mogu takođe dobiti zadatak delom snaga da napadnu neprijatelja ili da i dalje brane posednute rejone i položaje.

Prepostavljena komanda može doneti odluku da na pravcu jedinica koje su prešle u odbranu ili na bok neprijateljske grupacije u protivnapadu uvede u borbu deo svojih rezervi, u sadejstvu sa kojima deo snaga jedinica u odbrani takođe može da napadne neprijatelja.

Iz rečenog se vidi da će neprijatelja u protivnapadu, uključujući i njegovo uklinjenje u odbranu, uvek razbijati jedinice u odbrani, u sadejstvu sa susedima koji nastavljaju napad i rezervama koje prepostavljene komande uvode u borbu. I to je prirodno. Prvo, odbijanje protivna-

pada nije samo sebi cilj, već je usmereno na obezbeđivanje daljeg razvoja opšteg napada jedinica na datom pravcu. Drugo, jedinice koje su prešle u odbranu mogu da pretrpe znatne gubitke od neprijateljskih nuklearnih udara i snažnog dejstva klasičnih vatrenih sredstava i neće biti u stanju same da razbiju neprijatelja u protivnapadu i obnove napad. A ako su čak i u stanju da to postignu u toku dugotrajnih odbrambenih dejstava, ipak je neelishodno gubiti vreme za to i odugovlačiti sa obnavljanjem napada. Bolje je angažovati dopunske snage radi brzog razbijanja neprijatelja i što bržeg razvijanja napada na datom pravcu.

Napred su razmotreni najpovoljniji uslovi da jedinice koje su prešle u odbranu razbiju neprijatelja. Međutim, može da nastane i takva situacija kada ni susedi ni sredstva prepostavljenih ne mogu biti angažovani za razbijanje neprijatelja u protivnapadu na određenom pravcu, pa će jedinice koje su prešle u odbranu u najboljem slučaju biti ojačane izvesnom količinom vatrenih sredstava i motostreljačkim, a ponekad i tenkovskim jedinicama.

U takvim uslovima, naročito ako neprijatelj vrši protivnapad jakim snagama, odbrambena dejstva će se izvodići duže vreme i odlikovati se njima svojstvenim pozicijskim karakterom i pokretljivošću, pa čak i izvođenjem protivnapada, tipičnih za svaku odbranu.

Neka čitaoca ne zbunjuje termin »protivnapad« jer na prvi pogled može da izgleda neprihvatljiv za odbrambena dejstva koja se izvode u toku napada. Stvarno, ako se ta dejstva vrlo brzo odvijaju i ako je protivnapad neprijatelja uspešno odbijen, može se govoriti samo o napadima u susret neprijatelju i bočnim napadima jedinica u odbrani i obnavljanju napada posle razbijanja neprijatelja. Tako treba i razmatrati odbrambena dejstva u toku napada. Međutim, sasvim je mogućna i takva varijanta kad će tim dejstvima biti svojstvene sve karakteristične crte odbrane koja se primenjuje u običnim uslovima (ne u toku napada) protiv napadača, a ne protiv neprijatelja u protivnapadu.

Kao što je već rečeno, u toku napada to je moguće ako neprijatelj izvodi protivnapad jačim snagama, te se ne može razbiti za kratko vreme. U takvim uslovima će se voditi dugotrajnija odbrana. Istina, i ona će imati karakteristike odbrambenih dejstava koja se primenjuju u toku napada, ali će postojati i izvesne specifičnosti. Jedna od njih je organizovanje i izvođenje protivnapada na ukljenjenog neprijatelja.

Pre svega treba podvući da su se u savremenoj odbrani uključujući i onu u toku napada, načini izvođenja protivnapada promenili. Do pojave nuklearnog oružja smatralo se najcelishodnijim izvoditi protivnapad u jednom pravcu kompaktnom grupacijom i na uzanom delu fronta, sa zajedničkog položaja. Time se postizala izrazita nadmoćnost u snagama i sredstvima nad neprijateljem na datom pravcu. Protivnapad sa nekoliko pravaca smatrao se manje celishodnim, pošto je dovodio do rasturanja snaga i sredstava. Za protivnapad na oba neprijateljska boka potrebna su bila dejstva na dva ili više koncentričnih pravaca. To je zahtevalo znatne snage i sredstva; zbog toga su se takvi protivnapadi jednovremeno organizovali samo u nekoliko taktičkih stepena.

Takvi pogledi su potpuno odgovarali uslovima i stepenu razvitka tehnike i naoružanja do pojave nuklearnog oružja.

U savremenim uslovima za izvođenje odbrane u toku napada, borbena dejstva obe strane će se razvijati ne na neprekidnom frontu, već po odvojenim prvcima. Zbog toga je celishodno da jedinice u odbrani izvode protivnapad jednovremeno sa nekoliko pravaca. To se objašnjava i time što protivnapad sa podilaženjem jedinica na jednom pravcu i njihovo grupisanje na manjem prostoru otežavaju postizanje iznenađenja, a same jedinice koje vrše protivnapad postaju rentabilan cilj za neprijateljevo nuklearno oružje. Zbog toga će on imati veće mogućnosti da slomi protivnapad u samom početku. Dekoncentrisane jedinice u protivnapadu sa nekoliko pravaca biće manje izložene neprijateljevim nuklearnim udarima, pa će on biti primoran da u takvim uslovima rasparčava svoje snage radi odbijanja protivnapada. Sem toga, podilaženje

jedinica na relativno širokom frontu i izvođenje protivnapada sa nekoliko pravaca će doprineti dovođenju neprijatelja u zabludu u odnosu na cilj dejstava i sastav jedinica u protivnapadu, što će, u celini, omogućiti postizanje iznenađenja.

Jedinice koje vrše protivnapad po pravcima treba da nanose udare u bok i pozadinu neprijatelja. Takav način izvođenja protivnapada, naročito u razmatranim uslovima odbrane, najcelishodniji je, pošto će bokovi neprijateljeve grupacije obično biti otkriveni, a to znači da će predstavljati najslabija, a prema tome i najosetljivija mesta u njegovom rasporedu.

Do pojave nuklearnog oružja za protivnapad su se koristile uglavnom jedinice drugih ešelona i rezervi; jedinice koje se brane u prvom ešelonu mogle su da se koriste u znatno manjoj meri. Za protivnapad su angažovane samo one jedinice na čijim su se pravcima dejstva (ili susednim odsecima) uvodili u borbu drugi ešeloni i rezerve.

Ne bi bilo ispravno negirati celishodnost protivnapada jedinicama drugih ešelona i rezervi u savremenoj odbrani. Kao i ranije, drugi ešeloni i rezerve će imati važnu ulogu u protivnapadu, naročito neposredno posle nuklearnih udara po neprijatelju, a za vreme protivnapada bez upotrebe nuklearnog oružja njima će pripadati glavna uloga u uništavanju neprijatelja koji se uklinio u odbrani. Ako se u odbrani koja se primenjuje u toku napada bude raspolagalo drugim ešelonima ili dovoljno jakim rezervama, cni će se, posle odbijanja neprijateljskog protivnapada, u prvom redu iskoristiti za obnavljanje napada jedinica koje su prešle u odbranu.

Uporedno s tim u takvoj odbrani će se povećati mogućnost izvođenja protivnapada i jedinicama prvog ešelona.

Razmotrićemo sledeći slučaj. Pri prelasku motostreljačkog bataljona u odbranu, u njegovom prvom ešelonu se nalazi tenkovska četa. U toku borbe sa ukljenjenim neprijateljem pretpostavljena komanda je svojim sredstvima nanela naknadni udar. Neprijatelj koji dejstvuje protiv tenkovske čete je znatno oslabljen. Prirodno, biće celishodno da ta tenkovska četa brzo iskoristi rezultate nuklearnog udara i, ne čekajući uvođenje u borbu drugog

ešelona ili rezerve bataljona, odlučno napadne neprijatelja da bi dovršila njegovo razbijanje. Očigledno je da će u sličnoj situaciji svaki komandant to učiniti.

Ili uzmimo drugi primer. Tenkovski bataljon u toku napada bio je prinuđen da privremeno pređe u odbranu, sa borbenim poretkom u jednom ešelonu. U toku odbrambenog boja neprijatelj koji je dejstvovao protiv jedne tenkovske čete pretrpeo je velike gubitke i obustavio napad. U takvoj situaciji treba odmah preći u protivnapad, ali je bataljonska rezerva za to nedovoljna. Jasno je da je celishodno tenkovskoj četi pridati bataljonsku rezervu i odlučno izvršiti protivnapad radi potpunog uništenja neprijatelja.

Sve se to potpuno odnosi i na motostreljačke jedinice ako im se, razume se, prida izvestan broj tenkova i ako neprijatelj u to vreme nije u njima nadmoćniji.

Povećana mogućnost izvođenja protivnapada jedinicama prvog ešelona u savremenoj odbrani uslovljena je i time što one prelaze u odbranu u kratkom vremenskom roku, dakle, pri protivnapadima ne napuštaju ranije pripremljene i u inžinjerijskom smislu uređene položaje. U tom pogledu, one takoreći, nemaju šta da izgube, utoliko pre što mogu brzo da se utvrde na bilo kom položaju. Ali one dobijaju u tome što izvode odlučna dejstva, koja odgovaraju situaciji, ne samo bez opasnog rizika, već i sa sigurnošću u uspešno razbijanje neprijatelja, što ranije nije bio slučaj.

Na taj način, pri izvođenju odbrambenih dejstava u toku napada, sada se znatno češće nego ranije pruža mogućnost za izvođenje protivnapada jedinicama prvog ešelona neposredno iz odbrambenog rasporeda, bez bilo kakvih pregrupisavanja i koncentrisanja snaga i sredstava. U nizu slučajeva protivnapadi se mogu izvoditi samo jedinicama prvog ešelona, bez učešća drugog ešelona i rezerve.

Takvi protivnapadi mogu u nizu slučajeva biti potrebni radi dobitka u vremenu, a i da bi se što pre sprečilo dalje prodiranje uklinjenog neprijatelja u dubinu odbrane. U takvoj situaciji protivnapadi se izvode najkraćim, mada, možda, i manje povoljnim pravcima za dejstvo.

Tako će se lakše postići iznenadnost protivnapada, i to u većoj meri nego kad se angažuju jedinice drugog ešelona i rezervi. To je i razumljivo, pošto je u savremenim uslovima, pri postojanju usavršenih sredstava izviđanje, veoma teško prikriti od neprijatelja podilaženje iz dubine i razvoj svežih snaga. Bez iznenađenja u razmatranim uslovima odbrambenih dejstava teško je računati na uspeh. Ako blagovremeno otkrije manevar motostreljačkih i tenkovskih jedinica, neprijatelj može ponovnim nuklearnim udarima da ga osujeti u samom početku. Zbog toga je potrebno u toku odbrambenih dejstava iskoristiti svaku mogućnost za odlučne i iznenadne napade jedinicama ne samo drugih, već i prvih ešelona.

Sve to, naravno, ne znači odricanje od protivnapada drugim ešelonima i rezervama. Napred je već bilo rečeno da takav način izvođenja protivnapada i sada treba smatrati jednim od osnovnih. U nizu slučajeva biće celishodno vršiti protivnapad na uklinjenog neprijatelja jednovremenno snagama prvih i drugih ešelona. Naročito se to može pokazati potrebnim, kad neprijatelj dejstvuje na nekoliko pravaca, a snage u prvom ešelonu nisu dovoljne da bi ga razbile čak i na jednom od pravaca.

Usled brzog razvoja borbenih dejstava koja se izvode po pravcima, pri izvođenju protivnapada u odbrani koja se primenjuje u toku napada, češće nego raniji mogućni su susretni bojevi. To se naročito odnosi na tenkovske jedinice obeju strana koje će u svim situacijama težiti odlučnim dejstvima.

U odbrambenim dejstvima koja se izvode u toku napada povećava se i ranija dubina zadataka jedinica pri izvođenju protivnapada. To se uslovljava time što će borbeni poreci neprijateljskih jedinica takođe biti dublji nego u prošlom ratu. Uporedo sa tim, vatrena sredstva koja se nalaze u naoružanju tenkovskih i motostreljačkih jedinica, omogućavaju nanošenje udara po čitavoj dubini borbenih poredaka neprijateljskih jedinica. Uz to protivnapadi u odbrani, koja se primenjuje u toku napada, često se neće završavati razbijanjem uklinjenog neprijatelja i uspostavljanjem ranijeg rasporeda koji su imale jedinice u toku odbrane; biće potrebno zauzeti rejon, čijim se ovlađivanjem

obezbeđuje uspeh daljeg razvoja borbenih dejstava. Takav rejon može da se nalazi i iza neprijateljske grupacije koja se uklinila u odbranu. Najzad, uspešno izvršen protivnapad u odbrani koja se primenjuje u toku napada, često može da preraste u napad svih jedinica koje su prešle u odbranu.

Veliki značaj za uspešno izvođenje protivnapada ima određivanje momenta početka. Zbog upotrebe nuklearnog oružja i drugih novih vatreñih sredstava, kao i zbog brzog razvoja borbenih dejstava sada ga je mnogo teže odrediti. Međutim, treba voditi računa da je situacija povoljna za protivnapad treba da se stvara još od samog početka odbrambenih dejstava i da se održava tokom tih dejstava. I ako u određenom trenutku neprijateljska grupacija i raspored sopstvenih jedinica budu povoljni za protivnapad, treba ga odmah otpočeti. Zbog toga sve jedinice koje su prešle u odbranu, nezavisno od toga da li se nalaze u prvom ešelonu i vode odbrambeni boj, ili sačinjavaju drugi ešelon (rezervu), treba da budu spremne u svakom momentu da na dati znak pređu u protivnapad.

U početku odbrambenih dejstava odnos snaga će obično biti u korist neprijatelja. Zbog toga će on i imati privremeno preim秉stvo u izboru pravaca, mesta i vremena dejstva i moći će da obrazuje odgovarajuću grupaciju snaga i sredstava. U toku odbrambenih dejstava treba težiti da se neprijatelj što pre liši tog privremenog preim秉stva. I ako jedinice koje su prešle u odbranu, svojom upornošću, veštim manevrom i odlučnim narastanjem snaga budu umele da to postignu, trenutak kad neprijatelj bude lišen tog preim秉stva, biće i vreme početka protivnapada. U načelu nije isključeno da će se povoljni uslovi za to stvoriti stihijski, ali na to ne treba računati; njih sami treba da stvaramo. Odatle se još jasnije ističe uloga komandanta i štabova u veštoj upotrebi svih snaga i sredstava, u čvrstom rukovođenju jedinicama koje su u toku napada prešle u odbranu.

Najcelishodnije je izvoditi protivnapad na neprijatelja koji se uklinio u odbranu u onom momentu kad je njegova grupacija oslabljena, bliže rezerve utrošene ili zadržane udarima avijacije, artiljerijom i nuklearnim sredstvima

prepostavljenih starešina, a komandovanje njegovim jedinicama narušeno. Povoljan trenutak za protivnapad biće i kad neprijatelj, pošto nije postigao odlučujući uspeh, prenosi osnovne napore na nov pravac, ili namerava na istom pravcu da uvede sveže snage koje prebacuje sa susednih odseka fronta ili angažuje rezerve iz dubine, ali je njihovo podilaženje zbog nečega zadržano.

U nizu slučajeva jedinice u odbrani će biti primorane da delom snaga izvode protivnapade na neprijateljske jedinice koje su prodrle čak i kad uspešno nastavljaju da prodiru, a njihovo dalje nadiranje stvara opasnost narušavanja stabilnosti odbrane i izbjeganja neprijatelja u pozadinu jedinica koje se brane. Cilj takvog protivnapada (kada je mogućan susretni boj) je zaustaviti dalje nadiranje neprijatelja i obezbediti vreme za ojačavanje snaga na onom pravcu gde je on postigao najveći uspeh.

To naravno, ne znači da treba donositi neosnovanu odluku za protivnapade. Reč je o takvoj situaciji u kojoj komandant, donoseći i odluku za protivnapad, ima mogućnost da ga dobro obezbedi i da računa na uspeh. Ako takve mogućnosti nema, ne može biti ni govora o protivnapadu. U takvoj situaciji on neće ništa doneti i naneće samo štetu čvrstini odbrane.

Na taj način, određujući povoljan momenat za protivnapad, komandant svaki put treba da proceni situaciju, a pre svega raspored i odnos snaga i sredstava neprijateljskih i svojih jedinica.

Što se tiče situacije sopstvenih jedinica u odbrani, najpovoljniji momenat za protivnapad može biti onaj kad jedinice prvog ešelona brane važne rejone na bokovima uklinjenih neprijateljskih jedinica, a rezerva i drugi ešelon još nisu uvedeni u borbu i spremni su za odlučna dejstva. Izvoditi protivnapad kad je najveći deo, a tim pre kad su sve snage jedinica u odbrani uvedene u boj, ne može se smatrati celishodnim, a teško da bi to bilo i moguće. U takvim uslovima treba se ograničiti na odbrambena dejstva i nanošenje gubitaka neprijatelju radi stvaranja povoljnih uslova za prelazak u napad.

Veliki značaj za uspešan protivnapad ima priprema čija se osnovna pitanja rešavaju u opštim crtama još pri-

likom organizovanja odbrane. Međutim, situacija u toku odbrambenog boja može da unese ne samo korektive, već i radikalne izmene u planirane načine izvođenja. Zbog toga je u svim odbrambenim dejstvima potrebno, na osnovu konkretne situacije, svaki put donositi odgovarajuću odluku za protivnapad, postavljati zadatke jedinicama, organizovati sadejstvo i obezbeđenje, a takođe komandovati jedinicama u toku protivnapada.

Odluka za protivnapad će se donositi u toku odbrambenih dejstava koja se brzo odvijaju, na osnovu procene situacije, vodeći računa o njenoj mogućnoj izmeni u najskorije vreme. Pri tome naročito veliki značaj dobija visoka operativnost u radu komandanta i štaba u organizovanju protivnapada kojim se rešavaju sva pitanja u najkraćem roku. Najbolja odluka, ako nije preneta blagovremeno izvršiocima, ne može da da željene rezultate zbog brzih i krupnih promena situacije.

Veoma važan uslov uspeha protivnapada je iznenadnost. Glavno preim秉tvo iznenađenja se sastoji u tome što uslovljava potpunu ili delimičnu nespremnost neprijatelja da spreči manevar i udar branioca. Zbog toga jedinice u odbrani treba uvek da teže postizanju i efikasnom iskorišćavanju iznenađenja.

Iznenadnost protivnapada u razmatranim uslovima postiže se čuvanjem u tajnosti komandantove zamisli i svih priprema za izvršenje, brzim prodiranjem jedinica, prikrivenošću i snažnim vatrenim obezbeđenjem njihovih dejstava. Potrebno je poznavati i uzimati u obzir stanje i mogućnosti neprijatelja, predvideti tok razvoja protivnapada, primeniti neočekivana dejstva, a isto tako dobro organizovati maskiranje i borbu protiv neprijateljskog izviđanja. Poželjno je, svakako, da svaki protivnapad počne nanošenjem ne samo vatrenih i avijacijskih, već i nuklearnih udara, što će obezbediti uspeh jedinice u protivnapadu.

Naročito povoljna situacija za efikasno nanošenje nuklearnih i vatrenih udara biće kad uklinjeni neprijatelj bude zaustavljen i svi ciljevi nepokretni.

Složenija situacija za nanošenje vatrenih udara i protivnapad u celini biće kad se neprijatelj jednovremeno uklini u odbranu na nekoliko pravaca i kad nastavlja pro-

dor. Većina ciljeva u takvom slučaju nalaziće se u pokretu, što će otežati njihovo uništenje, i jedinicama u protivnapadu biće teže da postignu uspeh.

U svim uslovima borbenih dejstava uz nanošenje nuklearnih i vatrenih udara sredstvima pretpostavljenih starešina, sprovode se mere za osmatranje i kontrolu rezultata. To je potrebno pre svega da bi se obezbedilo blagovremeno uništenje i neutralisanje ciljeva u slučaju odstupanja epicentara nuklearnih eksplozija od planiranih. Pokatkad ovaj ili onaj cilj može da ne bude uništen i zbog drugih razloga: na primer, raketni uređaj ili avion koji treba da izvrši taj zadatak može biti uništen ili, pak, preorientisan za druge, važnije zadatke, koji iznenadno iskršnu u toku boja. U isto vreme, ove mere će omogućiti određivanje verovatnih gubitaka neprijatelja i stepena njegove borbene sposobnosti. Potrebno je takođe blagovremeno otkriti novopojavljena nuklearna sredstva i druge neprijateljske objekte.

Veliki značaj ima brzina podilaženja i razvoja jedinica za protivnapad. To proističe iz karaktera savremenih odbrambenih dejstava koja se izvode u toku napada, a odlikuju se izvanredno oštom borbom za inicijativu i dobitak u vremenu. U takvim uslovima uspeh će biti na strani onoga ko bude preduhitrio neprijatelja u manevru i nanošenju udara vatrenim sredstvima i jedinicama. U borbi sa neprijateljskim pokretnim jedinicama koje su se uklinile u odbranu biće dragoceni ne sati već i minuti. U takvoj situaciji vreme se može dobiti samo munjevitim podilaženjem i brzim razvojem jedinica iz pokreta. Time se olakšava iznenadnost protivnapada i obezbeđuje efikasnije iskorišćavanje nuklearnih i vatrenih udara koji su naneseni neprijatelju. Sem toga, pri brzom podilaženju i razvoju jedinica za protivnapad, neprijatelju je znatno teže da im nanosi nuklearne udare i tuče klasičnim vatrenim sredstvima.

Brz izlazak i razvoj jedinica za protivnapad postižu se pre svega snažnim vatrenim dejstvom po neprijatelju, iskorišćavanjem što većeg broja pravaca kretanja i brzinom dejstava jedinica.

Zavisno od komandantove zamisli, rasporeda i karaktera dejstava sopstvenih jedinica i neprijatelja, podilaženje i razvijanje jedinica za protivnapad mogu da se izvode kako pod zaštitom jedinica koje dejstvuju ispred, tako kad ih i nema. U svim slučajevima jedinice treba da se brzo razviju u borbene poretke i da iz poretka napadnu ukljenog neprijatelja, tukući vatrom iz svih sredstava iz potreta i sa kratkih zastanaka.

Jedinice prelaze u protivnapad neposredno posle nuklearnih i vatreñih udara. Radi efikasnijeg iskorišćavanja njihovih rezultata i postizanja iznenadnosti dejstava, celišodno je po mogućству napadati neprijatelja svim jedinicama jednovremeno — kako onima koje podilaze iz dubine, tako i onima u neposrednom dodiru sa neprijateljem. Međutim, u pojedinim slučajevima, kad se pojavi potreba da se brzo zaustavi i razbijje neprijatelj koji se probio u pozadinu na datom pravcu, jedinice mogu da napadaju u različito vreme. Ako se protivnapadi izvode radi uništenja ukljenog neprijatelja na nekoliko pravaca, na svakom od njih neprijatelj može biti napadnut takođe u različito vreme.

Čim nastanu povoljni uslovi za prelazak u napad, jedinice koje su privremeno prešle u odbranu odmah iz potreta obnavljaju napad.

Treba imati u vidu da će se najpovoljniji uslovi za izvođenje protivnapada (napada i udara u susretu) stvoriti ako se za razbijanje neprijatelja angažuje deo snaga suseda u napadu. Ako jedinice koje su prešle u odbranu budu znatno oslabljene, treba formirati kombinovane odréde i grupe, čak i kad ne postoje drugi ešeloni i rezerve, i preduzimati smela i odlučna napadna dejstva zajedno sa susedima.

3. Dejstva jedinica koje su, prešavši u odbranu, odbile protivnapad neprijatelja

U zavisnosti od situacije, jedinice koje su u toku napada prešle u odbranu, posle odbijanja neprijateljskog protivnapada mogu da primene različita dejstva.

Na primer, ako neprijatelj bude zaustavljen, odustane od daljeg prodiranja i sam pređe u odbranu, on će biti razbijen obnavljanjem napada koji će jedinice izvoditi kao napad na neprijatelja koji je prešao u odbranu na brzu ruku.

Posle razbijanja neprijatelja koji se uklinio u odbranu, jedinice u odbrani mogu da pređu u napad i da gone ostatke njegovih desetkovanih delova u sadejstvu sa susedima koji nastavljaju napad. U nizu slučajeva jedinice koje su prelazile u odbranu mogu biti povućene u drugi ešelon (rezervu). Takva situacija može nastati kada susedi daleko prodru napred, a napadnuta neprijateljska grupacija se nađe izolovana od svojih rezervi i snaga koje dejstvuju na susednim pravcima.

Međutim, najčešće, kao što se već isticalo, jedinice koje su bile u odbrani prelaziće u napad.

Pošto će odbrambena dejstva u napadu najčešće biti kratkotrajna i pošto će jedinice posle odbijanja neprijateljskih protivnapada obnoviti napad, potrebno je za to pripremiti se još pri organizovanju odbrane, a naročito dok se ona izvodi.

Za pripremu obnavljanja napada jedinica koje su prešle u odbranu veliki značaj ima otkrivanje slabih mesta u borbenom poretku neprijatelja u toku odbrambenih dejstava. To je potrebno za pravilnu procenu situacije radi obnavljanja napada, izbora pravca glavnog udara i donošenja odluke za razvijanje napada. Najpovoljnije grupisanje snaga i sredstava za obnavljanje napada može da se postigne u toku odbrambenih dejstava, čim to dozvoli situacija. Pri tom sad nije obavezno pregrupisavati snage, kao ranije, i koncentrisati ih na polaznom položaju. Jedinice koje prelaze u odbranu moraju biti u stanju da obnove napad iz onakvog rasporeda kakav u tom trenutku zauzimaju.

Jedinice treba da se premeštaju na glavni pravac ne pred početak napada, kako je to bilo ranije, nego dok ga izvode jedinice koje su pre toga bile u odbrani.

Obnavljajući napad, jedinice koje su se branile treba da izvrše ranije postavljene napadne zadatke. Međutim, pošto će za vreme odbrambenih dejstava jedinice koje na-

stavlju napad na susednim pravcima prodirati napred i situacija će se u celini izmeniti, zadaci za napad mogu se konkretizovati, ili čak mogu da budu postavljeni novi. Zbog toga će biti potrebno da se nanovo organizuje sa-dejstvo i svestrano obezbeđenje borbenih dejstava i da se reše druga pitanja u vezi sa prelaskom u napad. Napadi će se obnavljati uz neprekidna borbena dejstva, verovatno u toku odbijanja snažnih neprijateljskih udara kako sa zemlje tako i iz vazduha. U takvoj složenoj situaciji od komandanta i štabova se zahteva visoka operativnost u radu u krajnje ograničenom vremenu.

Tenkowske i motostreljačke jedinice koje obnavljaju napad, iz pokreta napadaju neprijatelja neposredno posle nuklearnih, avijacijskih i vatrenih udara po njemu i nastavljaju ga najbržim tempom.

Veliki značaj za obezbeđivanje brzog tempa napada i razbijanje neprijatelja po delovima ima u to vreme i upotreba prednjih odreda i vazdušnih desanata. U nizu slučajeva njihova blagovremena upotreba će omogućiti da se neprijatelj preduhitri u zauzimanju pogodnih rejonu u dubini njegovog rasporeda, što će stvoriti povoljne uslove za brzo razvijanje napada. Sem toga, odlučna i iznenadna dejstva prednjih odreda i vazdušnih desanata mogu znatno da olakšaju i ubrzaju konačno uništenje napadnute neprijateljske grupacije.

Obnavljanjem napada, osnovni napori izviđanja koncentrišu se na otkrivanje nuklearnog oružja i neprijateljskih rezervi koje dolaze.

Raketne jedinice nanose udare uglavnom neprijateljевim nuklearnim sredstvima i rezervama, uništavaju i druge važne objekte u njegovom rasporedu.

Osnovni napor avijacije koja podržava obnovljeni napad usmeravaju se na obezbeđivanje najbržeg razbijanja neprijatelja i izbijanje jedinica u predviđeni rejon. Sadejstvujući sa raketnim jedinicama i artiljerijom, avijacija nanosi udare neprijateljevim žarištima otpora koja ometaju prodiranje tenkovskih i motostreljačkih jedinica, njegovim nuklearnim sredstvima i rezervama. U isto vreme ona vodi borbu sa neprijateljskom avijacijom, ne do-

ZAKLJUČAK

Upotreba borbenih sredstava raznovrsnijih i neuporedivo jačih nego ranije zahteva od jedinica umešnost da saobrazno situaciji izvode najrazličitija borbena dejstva sa odlučnim ciljevima.

Odbrambena dejstva u toku napada su jedan od načina koji se prinudno primenjuju kad je na jednom od pravaca nastala nepovoljna situacija za napadača.

Takva situacija može da nastane u toku ili posle neuspešnog susretnog boja; pri odbijanju protivnapada nadmoćnog neprijatelja; u toku uništenja okruženog neprijatelja; pri obezbeđivanju bokova i pozadine svojih glavnih snaga i u toku forsiranja vodenih prepreka. Odbrambena dejstva mogu da se primenjuju i u toku i posle iskrcavanja pomorskih i vazdušnih desanata, u toku borbe sa neprijateljskim vazdušnim i pomorskim desantima. Privremeno, u odbranu mogu da pređu i jedinice koje dejstvuju odvojeno od glavnih snaga i u prednjem odredu.

Takva dejstva jedinice organizuju i vode u veoma složenoj situaciji koja se brzo menja. Zbog toga je u toku borbene obuke potrebno uporno obučavati komandante, štabove i jedinice da brzo organizuju, obezbeduju i veštoto izvode napad i odbrambena dejstva u toku njegovog razvoja, usmerena na postizanje opšteg cilja napadnog boja za što kraće vreme. Celishodno je na ovu temu i voditi taktičke vežbe sa proradom najvažnijih pitanja koja se rešavaju pri organizovanju i izvođenju odbrambenih dejstava u toku napada. To je potrebno utoliko više što takva odbrambena dejstva mogu postati osnovna varijanta odbrane u savremenim uslovima. Umešnost da organizuju i izvode takva dejstva još će više povećati borbenu sposobnost jedinica i njihovu gotovost da stupe u borbu u bilo kojoj složenoj situaciji.

VOJNA BIBLIOTEKA »INOSTRANI PISCI«

— NOVINE IZ VOJNE NAUKE I TEHNIKE —

1. — *Nikolajev*, RAKETA PROTIV RAKETE, str. 191, cena 7,5 n. din.
2. — *Surikov*, BORBENA UPOTREBA RAKETA, str. 181, cena 7 n. din.
3. — *Levantovski*, LETOVI KA MESECU I PLANETAMA SUNČEVOG SISTEMA, str. 190, cena 8,5 n. din.
4. — *Zalepa*, BORBA PROTIV NISKOLETEĆIH CILJEVA — u štampi.
5. — *Zihanov i Strelkov*, DALJINSKO UPRAVLJANJE RAKETAMA — u štampi.
6. — *Savkin*, TEMPO NAPADA, str. 178, cena 10 n. din.
7. — *Turćenko i Fedulov*, ODBRAMBENA DEJSTVA U TOKU NAPADA, str. 160, cena 10 n. din.
8. — *Barćenkov*, ELEKTRONIKA OBUCAVA, UPRAVLJA I KONTROLIŠE — u pripremi.
9. — *Miščenko*, RADARSKI CILJEVI — u pripremi.

V. V. TURČENKO i M. V. FEDULOV

ODBRAZBENA DEJSTVA U TOKU NAPADA

Redigovao prema originalu
potpukovnik u penziji Višeslav Petrović

*

Jezički redaktor
Veljko Aleksić, prof.

*

Tehnički urednik
Andro Strugar

*

Korektori
Gordana Rosi
Nada Vesic

Štampanje završeno 1967.

Tiraž 3.000
Cena 10 n. d.

